

تصویر ابو عبد الرحمن الکردي

خاندان و بره و شنه کافر خوارا

# زانت شریعی کان



نہا کروے

مندی اقرأ الثقافی

[www.iqra.ahlamontada.com](http://www.iqra.ahlamontada.com)

الکتاب سیر

شہولیز - چاپی یہ مکہ م ۲۰۰۳

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النُّقَافِي)

براي دانلود كتابهاي مختلف مراجعه: (مَنْتَدَى إِقْرَأِ النُّقَافِي)

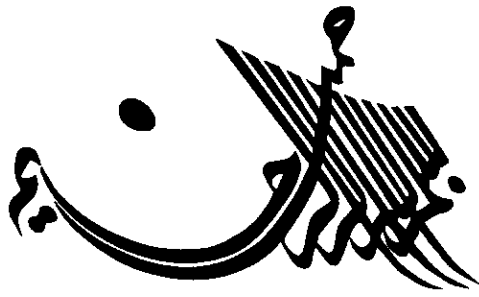
بۆدابهزاندهى جوهرها كتيب: سهردانى: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ النُّقَافِي)

[www.iqra.ahlamontada.com](http://www.iqra.ahlamontada.com)



[www.iqra.ahlamontada.com](http://www.iqra.ahlamontada.com)

للكتب ( كوردى ، عربى ، فارسى )



ذہانت و رہ و شہ کا فیر خوازا

زانستہ شہ رعیمہ کان



خسالت و برہ و شہ کافر خوازا  
نے نے

# زانتہ شہ رعیمہ کان

نماؤ کرونی

پونس پیرو اور وباویان

التفہیر

ہد و لیز

۱۴۲۳ھ - ۲۰۰۳ز

ماfi له چاپدانهوهی پارێزراوه بو  
نوسینگهی تهفسیر

- ئاوی کتیب: خهسلهت و رهوشتهکانی  
فیرخووانی زانسته شهعهکان  
ئاماده کردنی: یونس پیرداود باویانی  
چاپ و بلاوکردنهوهی: نوسینگهی تهفسیر  
خهت: نهوزاد کوژی  
نۆزه و سالی چاپ: یهکهه ۱۴۲۳ ک ۲۰۰۲ ز  
چاپکردن: چاپخانهی وزارتێ بعمومه - ههولیر  
تیراژ: ۱۵۰۰ دانه  
ژمارهی سپاردن: ۸۴ سالی ۲۰۰۳

التفسیر

ههولیر - شهقامی دادکا

ت: ۲۲۳۰۹۰۸ - ۲۲۲۱۶۹۵

tafseeroffice@maktoob.com

Altafseer@hotmail.com

## بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

### پیشکش بی:

۱- بہو قوتابی و فیخوزو فقن بہرزانہی، شہیدای زانست وزانیارین و شہو و پوژ دہخنہسر یہک بو پھیداکردنی زانیاری و خزمہت بہ پیامی شیرینی خواو پاشان بہ میللہتہ ستہمدیدہ و بہش مہینہتی بہکہیان .

۲- بہو خویندکارہ نیسلامخواز و دلسوژ و ہممشوور و بوپرو بہ ہلویست و مروف دوست و خونہویست و خوناس و خواناسانہی، کہ بیجگہ لہ ریجازی پیروزی نیسلام بہ ہیج ریچکہ و بیردوریکی مروفکرد رازی نابن و بہ نہشتہری نیمان و زانست دہیانپووکیئنہوہ و وہک بلقی سہرناو ناسا تماشایان دہکن!

۳- بہہموو موسلمانیکی دلسووتاو و بہپہروش بو پروژہی بووژاندنہوہو گہشہپیدانی زانستہ شرعیہکان و وەرچہرخاندنی باری نالہباری ناوہند وسہنتہرہکانی زانستہ شرعیہکان بہرہو ناسویہکی گہشترو بہ ہیژ و پیتر و حالتی ناسایی خوئی .





## پيشه‌کی :

الحمد لله الذي علم بالقلم ، علم الانسان ما لم يعلم ، القائل في محكم كتابه المبين ﴿فلولا نفر من كل فرقة طائفة ليتفقهوا في الدين﴾ والصلاة والسلام على سيدنا محمد ﷺ الرسول الأمين قائد غر الميامين القائل : ((من يرد الله به خيراً يفقه في الدين))<sup>(۱)</sup> وعلى آله وأصحابه ومن دعا بدعوته إلى يوم الدين.

وبعد :

گەر چاویکی ساده و به په له به نیو لاپه‌ره زیږینه‌کانی میژوو و فره‌نگ و کولتوری نه‌ته‌وه‌که‌ماندا بگیږین، ده‌بینین به شیوه‌یه‌کی زور زهق و به‌رچاو؛ زوډ و هه‌ول و تیکوشان و ماندوو بوون و کاریگه‌ری نه‌ریته‌یی خویندن‌گا و قوتا‌بخانه‌ نایینی په‌ نه‌ه‌لیه‌کان - حوجره - کانمان بؤ به‌رجه‌سته و دیار و ناشکراو روون ده‌بی، که‌وا ناستیکی په‌کجار به‌رزومه‌زن و پرشن‌گداریان تو‌مارکردوو له میژووی نه‌ته‌وه‌که‌ماندا پیشانداو، نه‌ویش به بینینی ده‌وری رابه‌رایه‌تی و چاو ساغی و پیشه‌نگی زوربه‌ی هه‌ره زوری بوار و لایه‌نه‌ جیا‌جیا‌کانی نیو کومه‌لی کورده‌واریمان، جابگره‌ هه‌ر له به‌خشین و پیشکه‌شکردنی: (هوشیاری روشنبیری و زانستی و ئایینی و پامیاری و کومه‌لایه‌تی)، تا سه‌ر مه‌شقیی و رابه‌رایه‌تی بزاف و جولانه‌وه‌ نازاد‌یخو‌ازه‌کانی نه‌ته‌وه‌که‌ماندا.

هه‌روه‌ها ده‌توانین بلیین سه‌ن‌ته‌ریکی زانستی به‌هیز و جوش و خرۆشبوون له هه‌مبه‌ر بوژاندنه‌وه‌ی پرۆژه (مشروع)ی روشنبیرکردن و هوشیارکردنه‌وه‌ی

۱ - صحیح البخاری: ۷۴۱۲، مسلم: ۱۰۳۷.

میلیمان و پیگه یاندنی دەیه‌هاو سەدەها که سایەتی کارامەو بە تواناو پەسپۆر  
لە سەر جەم بوارە جیا جیا کاندایەکو : ( زاناو پوونا کبیرو شەرەزان و شاعیر  
و میژوونوس و نووسەر و ئەدیب و پیاوانی پەرمزی میلی و هتد. ەو ە .

بە ەلەدا نە چووین گەر بلێین زۆرینە ی میژوو و کولتور و فەرەنگی  
گەلە که مان لە حوجرە کاندایە سەری ەلەداو و سەرچاوە ی گرتوو ە که  
بە تەنھا زەمەن و سالانیکی زۆر، تاکە مەلەبەندو سەنتەری زانستی و ئەکادیمی  
بوون .

حوجرەکان بەلێ حوجرەکان سەرچاوە و چاوەکی یە که می پیرۆزی یە  
ئایینی و نەتەو ەییە که مانن و گشت لایە کەرزاریانە ! .

خوێنەری بەرێز و سەنگین :

ەلەبەتە فەزلی ئەمەش دەگەرێتەو ە بۆ ئەم پەيامە شەکردارە ی، که  
ناو ەندەکانی زانستە شەرعیەکان ەلێان گرتوو ە و کردوو یانە بە  
مەشخەلی پێیان، که بریتی یە لە ئایینی بەرزو پیرۆزی ئیسلام، ئەم  
ئیسلامە ی، که هیچ لایەن و بواریکی ژیا نی مرۆفایەتی پشت گوێ نەخستوو ە،  
بەلکو یاسا و سیستەم و پێگە چارە ی گونجاوی بۆ تیکرایی بوارەکان دەست  
نیشان کردوو ە . .

چونکە ئایینیکی سەرتاسەری و ەمەلایەن و گشتگیر و واقع بینانە و  
زانستی یە لە گەل ەموو چاخ و سەردەم و کات و شوێن و ەلومەرجیک دا  
دەگونجی و کۆکە ! . .

بۆیە بە تەنھا بە کەل پوور (تراث) ی هیچ نەتەو ەییە که لەم جیهانە دا لە قەلەم  
نادریت، ئەم پەيامە خواییە ی لەو تە ی دەست لەملان و ناوێزانی گەلانی  
دو نیا بوو ە جێ پەنجەکی بەمانگی چوار دە ئەچێ لە نیو تیکرایی گەلانی  
دو نیا و گەلی بەش مەینەتی کوردمان بە تاییەت لە پیشکە شکردنی خزمەتی

جۆراو جۆر و هه‌مه‌چه‌شن و حاشا هه‌له‌نگر، دیسان ئه‌م توێژه قوتابیانی زانسته‌ شه‌ریه‌کان پۆلێکی پۆزه‌تیف (ئیجابی) یانه‌و به‌ره‌مدارو به‌رچاویان گێپراوه‌ له‌ بونیاتنانی کۆمه‌لگای کورده‌واریماندا، که‌ هه‌رده‌م ده‌رچوانی ئه‌م ناوه‌نده - حوجره - زاناو مامۆستایان ده‌وری پیشه‌وایه‌تی و پێش‌سپیا‌تی نیو کۆمه‌ل و کۆمه‌لگه‌که‌مانیان بینیوه‌، له‌ پێی ئه‌وانه‌وه‌ به‌ هۆی ئه‌وانه‌وه‌ تیکرای کێشه‌و گێرگرفته‌ کۆمه‌لایه‌تیه‌کان بنه‌پرو چاره‌سه‌رکراون..

هه‌روه‌ها تا‌که‌کانی کۆمه‌لیان له‌ سه‌ر خوو‌خه‌سه‌له‌تی به‌رزو بی‌ وینه‌ی (برایه‌تی و ته‌بابی و لیبورده‌یی و هاوکاری و دلسۆزی و... هتد) هوه‌، په‌روه‌رده‌ کردوو و پاهیناوه‌ و دووریان خستونه‌ته‌وه‌ له‌ په‌وشته‌ و خه‌سه‌له‌تی قیژه‌ون و زیانبه‌خش و نه‌گریس! واته‌ هه‌م مامۆستاو هه‌م چاو ساغ و پیشه‌وای دین بوون، هه‌میش ه‌ی ژین.

ئینجا به‌نده‌ وه‌ك قوتابی و فی‌رخوازیکی ئه‌م ناوه‌نده‌ زانسته‌ شه‌ریه‌یه‌، زه‌مه‌ن و ماوه‌یه‌که‌ بی‌رۆکه‌ی نووسینی نووسراویکی وای لا‌گه‌لاله‌ بووه‌، که‌ بتواندری له‌ پێی ئه‌وه‌وه‌ فی‌رخوازیی ناوه‌نده‌کانی - زانسته‌ شه‌ریه‌کان - پینمایی و ئاراسته‌ی پێویست و پێک و گونجاو بکری‌ن و تیایدا مه‌وقیعه‌ت و مه‌حه‌للی ئیعراب و که‌سایه‌تی و خوو‌خه‌سه‌له‌ت و په‌وشته‌ی فی‌رخوازی نه‌له‌خشاوو په‌سه‌نیان بۆ شه‌رح و پیناس بکری‌ به‌ مه‌ره‌می سه‌ر له‌ نوێ بونیاتنانه‌وه‌ی که‌سایه‌تی یان و پێشکه‌شکردنی خزه‌تیکی بچووکیش به‌م توێژه په‌سه‌ن و مه‌نده‌..

به‌لام ئه‌وه‌ی راستی بی‌ نه‌مان ده‌وی‌را خۆمان له‌ قه‌ره‌ی کاریکی وا سه‌خت و گه‌وره‌ بده‌ین، هه‌زمان ده‌کرد و به‌ئاواتمان ده‌خواست پۆشنبیریکی ده‌ست رویشته‌و به‌ توانا و قه‌له‌م به‌ ده‌ست و پسپۆر له‌م بواره‌دا، به‌م کاره‌

ههستا بوايه، به لام دياربوو پاش چاوه پروانی زه مه نيك هيچ كاميك،  
خواست كه ي به نده يان به جي نه هيناو به مه قسه نه گه يشتم! ..

بويه به ناچاری هه رچه نده خوّم به شياوی ئه م مه يدانه له قه له م  
ناده م - عه زم جه زم کرد و پینووسه كه م گرته ده ست و ده ست کرد به  
ناماده کردنی ئه م نووسراوه ی به رده ست، به و ئومیده ی توانییتم خزمه تیکم  
به م بواره کردییت و خواست و ناره زوی دۆست و دلسۆزانیشم هینابیته دی  
و كه میکیش له قورسای به رپرسیاریه تی و ئه رکی سه رشانم سووک کردی و  
به جي هینابی و شتیکم خستبیته تاي ته رازوی کرده وه کانم ..

له کوتایی دا:

به و په ری پاستگزی و نیاز پاکی و سینگ فراوانی به وه، داوا له سه رجه م  
خوینره دلسۆزه به ویزدانه کان ده كه م، كه وا هر هه له و ناته واوی و كه م و  
کوپیه کیان به رچاو كه وت و هه ست پی کرد له ده می خویندنه وه ی ئه م  
نووسراوه دا به نده ی لی ئاگادار بکه نه وه، چونکه ئه وه ی بی كه م و کوپی به  
ته نها خودای بالاده ست و توانایه .

والله الهادي إلى سواء السبيل وأسأله أن يجعل العمل خالصاً لوجهه، وأن  
يجعله طريقاً موصلاً إلى رضوانه ..

یونس پیرداود

سی شه ممه ۱۲۱ ای (جماد الثانیة ای ۱۴۲۳ ای کوچی

به رامبه ر ۲۰ ای (ئاب ای ۲۰۰۲ ای زایینی

کۆمه لگه ی باسرمه

## رئاً خوشکردن :

خوینره نازیزه کان :

له سه ره تادا بهنده به نیازو مه به سستی وه رگیزانی نامیلکه ی (حلیه طالب العلم) ی نوسه رو زانای به پیز ( بکر بن عبد الله أبو زید ) بوو، ده سستی پیکرد، به لام دوایی به پیویست و په سندنم زانی که وا له دووتوی کتیبیکی سه ربه خوئی ئاوادا بابهت و مه سه له کان به شیوازیکی فراوانترو زیده تر بخمه پروو، بۆ نوسین سود له به ره م و سه رچاوه کانی تریش وه برگرم به مه به سستی به هیژ و پیژتر کردنی بابهت که .

ئینجا نیوه روکی ئه م نووسراوه ی به رده ستت پیک هاتوو له م ههوت به شه ی خواره وه :

**به ششی یه که م :** چه ند خه سلّهت و په وشتیکی پیویست و په یوه ند دار به خودی خویندکار خراونه ته پروو، که له یازده خالی جیا جیا پیک هاتوو. به و مه به سته ی خویندکار خویمان له سه ر پابهینی و به رجه سته یان بکات له خودی خوئی دا وکه سی شیایوی دوا پوژی لی ده رچی .

**به ششی دووه م :** له م به شه ی دووه مه شدا چه ند په وشت و خه سلّه تیکی په یوه ند دار به ژیانه زانستی یه که ی قوتابی - زانسته شه رعیه کان - باسیان لیوه کراوه، که تو خالی تاییهت به م بواره ی بۆ ده ست نیشانکراوه و تیدا باسکراوه .

**به ششی سی یه م :** له ژیر ناو نیشانی ( به کارهینان و خو رازاندنه وه به زانیاری (التحلی بالعلم)، که له پینج خال پیک هاتوو. هه لبه ته خالی

سىيەمى چەند ھەلۋىستىكى بويرانەى ھەندى زاناو پىشەواى بە جەرگ و جوامىرى تىدا خراوتە پوو لە ژىر ناونىشانى : ( عىززەت و سەربەرزى زانايان ) - عزة العلماء - .

**بەشى چوارەم :** لەم بەشەدا چەند ئەدەب و پەوشتىكى پەسندو پىويست باس كراپن بۆ چاودىرى و پاراستنى پىزى مامۇستا و فىركار و چۆنىەتى ھەلسەوكەوت لە گەلى دا ، دوايش چەند پىنمايىهكى گرینگ خراوتە پوو .

**بەشى پىنجەم :** ئەم بەشەش تايبەتە بە بوارى چۆنىەتى ھەلسوكەوتى قوتابى - زانستە شەرىعەكان - لە نىو قوتابخانەدا، كە لە ھەشت (۸) خالى تىرو تەسەل خۆى دەنوئىنى، كە زۆرىك لە ئاداب و پەوشتەكانى ۋەك : ميواندارى و خواردن و خواردنەۋە و خەوتن و ھەستان لەخەو و ئىزن و مۆلەت ۋەرگرتن و پىژمىن و باۋىشك و قسەكردن و ... ھتد لە خۆ گرتوۋە .

**بەشى شەشەم :** ئەمەشيان تەرخان كراۋە بۆ بەراورد كىردنىكى زانستى لەنىوان زانست و زانىارى و سامان و دارايى ، كە لە سىزده (۱۳) خالى بايە خدار پىك ھاتوۋە .

**بەشى ھەوتەم :** كەدوا ھەمىن بەشى ئەم نووسراۋەى بەردەستتە ھەندى ناگادارى و وريا كىردنەۋەى پىويست و گرىنگى تىدا خراوتە پوو بەمەبەستى بەرچاۋ پوونى فىرخوازى - زانستە شەرىعەكان - كە لە ھەوت خالى پىويست پىك ھاتوۋە و باسى لىۋە كراۋە .

ئىنجا لە پاش خستنە پووى ئەم پى خۆشكىردنە، داواكارم لە خواى بە بەزەبى و مېھرەبان، ئەم نووسراۋە بكاتە ھۆكارىكى ئىجابى بۆ پىشەچوونى ئاستى زانىارى - ناۋەندەكانى - زانستە شەرىعەكان - و بەرچاۋ پوونى و ھۆشيارى بەسودو بەرچاۋ بۆ فىرخوازانى ئەم نىۋەندە و چاكتەر و باشتەر

حالی بوون و له خۆدا کرده حال و هاتنه وه سه ر پاسته هیلی خودایی شه م  
تویژه په سه ن و به پریزه، که بیگومان شه مش به هول و ته قه للا و جوهدو  
ماندوبوون و شه ونخونیه کی زیده و فره به ده ست ده هیندری وه ک گوتویانه:  
(من جد وجد).

هه روه ها دلسوژی و ده ستبار بۆ یه کگرنته وه و برابته تی و هاوکاری و  
ته وایی نیوان شه هلی زانست چ وه ک فیترکارو ماموستا چ وه ک فیترخواز و  
قوتایی گه ره که.

بیگومان گه ر سه رنجی به سه رهات و قسه و گوفتاری زانیانی پیشینیش  
ده ده بن ده بین له پریگا و پیناوی په یدا کردنی زانیاری دا جوړه ها نازار و  
زه حمه تی و ده ردی سه ریان بینویه بۆ نمونه :

(ابن عبد البر) په حمه تی خوی لیبتت - له پیشه وا (مالك) رحمه الله  
ده گپریته وه، که فه رموویه تی: (( إِنَّ هَذَا الْأَمْرَ لَنْ يُنَالَ حَتَّى يَذَاقَ فِيهِ طَعْمَ  
الْفَقْرِ ، وَذَكَرَ مَا نَزَلَ بِرَبِيعَةَ مِنَ الْفَقْرِ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ حَتَّى بَاعَ خَشَبَ سَقْفِ بَيْتِهِ فِي  
طَلَبِ الْعِلْمِ ، وَحَتَّى كَانَ يَأْكُلُ مَا يُلْقَى عَلَى مَزَابِلِ الْمَدِينَةِ مِنَ الزَّبِيبِ وَعَصَارَةِ  
الْتَمْرِ)).<sup>(۱)</sup>

واته: شه م کاره - په یدا کردنی زانیاری - تاله پیناوی دا تامی هه ژاری  
نه چیژی پیی ناگهی، پاشان باسی (ره بیعه) ی کرد، که له م پیناوه دا  
دوچاره چ هه ژاری یه ک هاتووه، به شیوه یه ک ناچاره فروشتنی داره کانی  
سه ربانی خانووه که ی و خواردنی خوراکه فری دراوه کانی سه ر زیلدا نه کانی  
شار بووه !

به (شه عی) یان گوت: من أين لك هذا العلم كله؟ شه م هه موو زانیاری یه ت  
چون په یدا کردووه؟ له وه لامدا گوتی: ((بنفي الإعتماد، والسئير في البلاد،

۱ - الجامع في طلب العلم الشريف / ص ۱۵۸ من (جامع بيان العلم) ج ۱/ص ۹۷.

وصبر كصبر الحمار ، ويكور كيكور الغراب))<sup>(١)</sup> واته : به هوى پالنه دانه وه و  
كه پان به ولاتان و نارامگرتن و خوراگرى يه كه وهك نارامگرتن و خوراگرى گوى  
دریژ و ، زووههستان و وهخوکه وتنى به يانيان وهك هى قه له پره شه ! .  
پيشينانيش زور پاستيان گوتووه ، كه ده لئين ((العلم لا يُعطيك بعضه ،  
حتى تعطيه كلك)) .

ربنا تقبل منا إنك أنت السميع العليم ، وتب علينا إنك أنت التواب الرحيم  
والله الموفق إنه على كل شيء قدير

---

١ - الرحلة في طلب الحديث/ص ١٩٦ و (الجامع في طلب العلم الشريف) ص/ ١٨٠ به لام له (الجامع) داله  
جياتى وشهى (الحمار) وشهى (الجماد) هاتووه.



## به شی یه گهم

### چهند خهسلهت و رهوشتیکی په یوهندی دار به خودی خویندکار

له سره تادا بهر له وهی دهست بکهین به هه ژمارکردنی نه و خهسلهت و رهوشتانهی، که په یوندی دارن به خودی خویندکارانی زانسته شهرعیه کان ، پیویسته خویندکار - فه قی - نه م راستی یه چاک بزانی، که واکیککی وه کو نه و، که نامانجی به دهست هینانی زانسته شهرعیه کانی لا گه لاله بووه، بۆ نه وهی له دواړوژیککی نزیک دا کومه لگه و ده وروبه ری که لکی لی ببینن و گورپانکاری بخولقینن. هه لبه ته نه مه کاریکی واساده و سانانیه، به لکو شه ونخونی و شه که تی نه وئ، بویه کومه له ره وشت و خهسله تیککی گرینگ هه ن، که له واقعیدا وه ک بنه ماکانی پیگه یشتنی خویندکار ته ماشا ده کرین و حسابیان بۆ ده کری، زه وروه خوئی له سهریان پابهینن و جی به جی بیان بکات ، که له خواره وه نامه ژه به هه ندیکیان ده کهین وه :-

#### ۱- زانست به خوا په رستی دانان :

به لئ له تیگه یشتنی ئیسلامی دا، به پئی ده قه شهرعیه کان له قورشان و سوننه تدا ، زانست وزانستخوازی خوا په رستی یه و به مهش له قه لم نه درئ ، تا ناستیککی وابه شیک له زانایان فرموویانه (العلم صلاة السر وعبادة القلب)<sup>(۱)</sup> واته: زانیاری نویژی نهینن یه و خوا په رستی دله، جابینگومان له سه ر نه و نه ساسه ی که و ده لئین - زانست خوا په رستی یه - پیویسته بزانی، که خوا په رستی (العبادة) ش مه رچی تایبه تی خوئی هه ن، بۆ نمونه :-

۱ - حلیه طالب العلم . ص ۶

۱- بهس خودا مه بهست بوون ( الاخلاص ) :

یه که مین وینه په ترین مه رجی خوا په رستی ( نیهت پاکی ) یه که واته ده بی سهره تا به رله وهی ده ست به کاری له به ده ست هینانی زانست ( العلم ) پیویسته قوتابی - فه قی - دلای خوئی بو خوا یه کلا بکاته وه و تنها په زامه ندی خودای مه بهست بی، چونکه نه گهر - خوانه خواسته - به و شیوه یه نه بیته، وه کو کورد گوته نی : ( ده بیته به سه پانی پووشی و له ماندو بوون به ولاره هیچی تری پی ناپری ) زانسته که یش له بری سودگه یاندن زیان به خش ده بیته - په نا به خوا - خوی زاناش له م باره یه وه فه رموویه تی : ﴿ فساعد الله مخلصا له الدین... ﴾<sup>(۱)</sup> واته : خودا به رسته و به ندایه تی خوئی بو یه کلابکه وه .. که وای بهس خودا مه بهست بوون، له هر ئیش و کاریک دا، مه رجی بنه په تی و دروست بوون و وه رگریانی نه و کاره یه . پیغه مبه ری پیشه واش ﴿ فه رموویه تی : (( إنما الأعمال بالنیات وإنما لكل امرء ما نوى ))<sup>(۲)</sup> واته : بیگومان و هر گریان و ورنه گیرانی، هه موو کرده وه یه کی باش بهس به گویره ی نیازو مه بهسته، بیگومان هه موو مؤفیکیش به پی نی نیازو مه بهستی حسابی له گه ل ده کری .

ب - پیکان و به پی نی شه رع بوون ( الصواب ) :

تا که خه سه لته تی، که چاکه و خیری دنیا و دوا پوژ به ره م بهین، بریتیه له ( خو شویستی خودا و پیغه مبه ر )، نه مه شیان تنها به شوین پی هه لگرتنی و گرتنی خهت و ریپازی پیغه مبه ری خو شه ویست ﴿ به ده ست ده هیندری، وه ک له م باره یه وه خوی کارزان نه فه رمووی : ﴿ قل إن کتم

۱ - الزمر / ۲

۲ - متفق علیه : البخاری : ۱ ، ۶۶۸۹ ، مسلم : ۱۹۰۷

تَجِبُونَ لِلَّهِ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ، وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ﴿١١﴾ واته: پٽيان بلڻي: نهى محمد ﷺ نه گهر ٺٽوه راست ده کهن خواتان خوش ده وٽت، شوين پٽي من هه لگرن و شوينم بکه ون، ٺٽيجا خوا ﷺ ٺٽوهى خوش ده وٽت و له گونا هو سه رپٽيه کانتان ده بورى . به لڻي بويه پٽويسته خوٽندکاري زانسته شهرعيه کان، سه ره راي نياز پاکی و بهس خوا مه بهست بوون له کاره که یدا، مه رجه شهرعیش به م زانسته رازي بي ويه پٽي په زامه ندى شهرع و له ژير جاوديري نه ودا بيت، له گه ل شهرعدا ناکوکی و ٽيک گيران بوونه دا.

## ۲- ترسان له خوا ﷺ :

خوٽنهرى به ريز :

يه کي ديکه له و خه سلته به رزانه ي فيرخوازي - زانسته شهرعيه کان - برتتیه له - له خوا ترسان - واته : ده بي به و په رې دلسوږي يه وه ، هه و لدات بو ناوه دان کردنه وه ي دهروده روون - الظاهر و الباطن - ي به ترسان له خواي بالا ده ست، چونکه بيگومان - ترسان - قامچي خوايه به نده گاني به هو ي نه وه وه نه خاته سه ر پٽيازي و راسته شه قامي زانباري و کردار، تا کو بيت به هوکاريکي کاريگه ر بو له خوانزيک بوونه وه و وه رچه رخان به ره و خوا .. ده توانين بلڻين: ترس - الخوف - برتتیه له: سوتان و ژاني دل به هو ي نه نجام داني کاريکي ناپه سند و خراب، به رامبه ر زاتي به رز و بالا ده ستي خوا ﷺ. هه روه ها هوکاريکي گرینگيشه بو راهيناني سه رجه م نه دنامه گاني له ش له سه ر دوورکه و تنه وه له تاوان و په يوه ست بوون به خوا په رستي و گوٽرپايله ي ...

خوای مه زنیس ده فہرمووی : ﴿ إِنَّمَا يُخَشِيَ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ ﴾<sup>(۱)</sup>  
 جابینگومان، ہر شتیک گہورہی زانیاری بگہ بیئی، بہہ مان شیوہ گہورہی  
 - ترسان لہ خواش - دہ گہ بیئی، چونکہ - ترسان - بہرہ می زانستہ ...  
 بویہ پیشہوا ( نہ حمد ) پہ حمہ تی خوای لی بیئت - دہ فہرمووی: بنچینہ و  
 بنہرہ تی زانست لہ خوا ترسانہ، کہ واتہ پہ یوہ ست بہ بہ لہ خواترسان لہ  
 ہر دوو حالہ تی نہیئی و ناشکرا، چونکہ باشترین مرؤف کہ سیکہ لہ خوا  
 بترسی، ہلہ تہ لہ خواش ناترسی مہ گہر زانا نہ بیئت، کہ واتہ باشترین  
 مرؤف مرؤفی زانایہ، بہ لام لہ گہلّ نہ و ہشدا زانا بہ زانا لہ قہ لہ م نادریت، مہ گہر  
 کار بہ زانستی بکات واتہ - عامل - بیئت، زاناش کار بہ زانستی ناکات مہ گہر لہ  
 خوا بترسی.<sup>(۲)</sup>

خویندکاری نازیز :

بہ لام نہ بیئی نہ م راستیہش بزانیین، کہ ترسان لہ خوا (الخوف من اللہ) ش،  
 پلہ و ناستی خوئی ہن، کہ ہر گیز نابئی تی کھلّ بہ یہ کتر بکرین، بؤ نمونہ :

۱- کور تہ ترس . الخوف القاصر .

کہ جو ریکہ مرؤف دو چاری بیئی ناگایی - الغفلة - دہ کات ، دہروونی  
 سہرکہ شیش پیئی قہ دہ غہ و پیشہمہ ناکریئی لہ تاوان کردن .

ب - زیدہ پوئی لہ ترس - الإفراط فی الخوف - :

زیدہ پوئی کردن لہ - ترس - مرؤف نہ خاتہ حالہ تی بیئی ہیوایی و بیئی

نومییدی .

۱ - فاطر / ۲۸

۲ - حلیة طالب العلم، ص ۹

## ج - ترسانی مام ناوہندی:

بیگومان ئەم جوڑەیان باشتین و گونجاو ترین پلەو جوڑی ترسە.

جابە پێزان:

تاکی لە خوا ترسیش کە سێکی وا سادەو سەرکێل نیە، کەوا بە شیوەیە ک  
لە چەمکی - لە خواترسان - حالی بێ، کە تەنھا بریتیه لە: گریان و فرمیسک  
سپین و بەس، بە لکو چاک بە لە دەو دەزانی کە ترسانی راستە قینە بریتیه لە  
دەست هەلگرتن و پشت کردن لەم کارو کردارانە، کە مەزۆف لە  
سەر ئەنجامدانیان دوو چاری سزادان دەبیت .

هەندی لە زانایانیش بەم شیوەیە دەربارە - لە خواترسان - دواون، کە  
دەلێن ((نەگەر کە سێک لە شتێک بترسێ لە بەری پائەکاو هەلدیت، بە لام بە  
پێچەوانەو کە کە سێک لە خوا دەترسێ بۆ لای خوا پائەکاو بەرەو لای  
دەگەریتەو))<sup>(۱)</sup> !! .

## ۲- هەست کردن بە چاودێری خوا ﷻ :

خەسلەت و پرەوشتیکی تری - قوتابی زانستە شەرعیەکان - بریتیه لەوێ،  
کە هەردەم لە هەموو کات و شوێنێک دا هەست بە چاودێری - المراقبە -  
ناگاداریبونی خوا دەکات و دلناییهو دەزانی، کە هیچ شتێک لێی وون نابێ،  
شەوی تاریک و پوژی پووناک، لای خوا یە کسانە هەست بە سیلە ی چاوو  
خورپە ی دل دەکات، هیچی لێ نادیار نیە، تەنانەت دەنگی پێی میرووش،  
هەروەک لەم بارە یەو دەفەر مووی : ﴿ وما یخفی علی الله من شیء فی الأرض  
ولا فی السماء ﴾<sup>(۲)</sup> واتە: هیچ شتێک لە خوا وون نابێ، نە لە زەوی و نە لە  
ئاسماندا .

۱ - البحر الرائق فی الزهد والرقائق/ص ۲۲۰

۲ - ابراهیم / ۳۸

هروه‌ها پیغمبری سه‌روه‌ریشمان ﷺ فرمویه‌تی: ((اتق الله حیثما كنت))<sup>(۱)</sup> واته: له هر شوین و کات و حاله تیگدا ، له خوا بترسه و پاریز له خوا بکه .

#### ۴- دنیا به‌که‌م سه‌یر کردن - الزهد - :

دنیا کردن به نامانج و خوشویستنی ژیانی دنیا وه لبراردنی به سه‌ر ژیانی دوا پوژدا، سیما و خه‌سله‌تیگه له‌و خه‌سله‌ته به‌دو نه‌گریسانه‌ی، که کافر و خوانه‌ناس و سته‌م کاران پییه‌وه ده‌ناسرین، به دریزایی میژووی مرؤفایه‌تی خه‌سله‌تیگی زه‌قی ئه‌وان بووه، وه‌ک خوای کار له‌جن ده‌فرموویت: ﴿ويل للکافرين من عذاب شدید الذین یتحبون الحیاة الدنیا علی الآخرة﴾<sup>(۲)</sup> واته: هاوار بو بئی باوه‌پان له سزاو نازاریگی توند، ئه‌وانه‌ی، که ژیانی دنیا به‌سه‌ردواپوژدا هه‌لده‌بژین .

به‌لام بیگومان، خویندکاری زانسته شه‌ریه‌کان، نه‌ک ته‌نها ئه‌م خه‌سله‌ته له‌خوی ناوه‌شینیتته‌وه، به‌لکو هه‌ولی پیشه‌کیش کردن و له‌نیو بردنیشی ده‌دات، تاکو کۆمه‌لگه‌و که‌سانی گیرۆده‌بوو پئی پاک و خاوین بکاته‌وه له‌م جوړه خه‌سله‌ته فایرۆس ناساو زیانبه‌خشانه تیده‌کوشی و ره‌نج ده‌دات، بو ئه‌وه‌ی له شوینیا خه‌سله‌تی - دنیا به‌که‌م گرتن - بپوینئ و به‌رقرار بکا، چونکه ژیان و گوزهرانی دنیا له هزرو تیگه‌یشتنی ئه‌و، شتیگی که‌مه‌و ته‌نها وه‌سیله وکیلگه‌یه‌که بو دواپوژ، چونکه خوی به‌خویندکارو فی‌رخوازی ئه‌م قوتابخانه‌یه ده‌زانی، که مامۆستاکی پیغمه‌بری پیشه‌وا ﷺ ده‌ریاره‌ی - ژیانی دنیا - به‌م شیوه‌یه ده‌دوی و ده‌فرمووی: ((ما الدنیا فی الآخرة إلا

۱ - حسن الترمذی: ۱۹۷۸

۲ - ابراهیم: ۲-۳

مَثَلُ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ أَصْبَعَهُ فِي الْيَمِّ فَلْيَنْظُرْ بِمَ يَرْجِعُ!)).<sup>(۱)</sup> واته: وینهی دونیا له چاو دواپوژتهنها وهك نهوه وایه، كهیهكیكتان پهنجهی دهخاته ناو دهریاوه، جا سهرنج بدات داخوا چ به پهنجیهوه دی.

ئینجا خویندكارو فقهی وریا: توخوا ژیانیک نه مه ماهیه تی بیت چوڼ مروقی ژیر نه یكات به نامانچ و پهنجی بی سنووری بو نه کیشتی و ته مه نی کورتی له پیناوی دا خه سار ده کات؟! بیگومان - دونیا به که م گرتن - یش له زور پوو لایه نه وه به دهرده که وی بو نمونه:

أ. لایه نی خواردن و خواردنه وه: واته: له م لایه نه وه زیده پوی نه کات و زور به ته نگ وورگه وه نه بیت و نه وسن و ناره زوو په رست نه بیت.

ب. سه رقال نه بوون و زیاتر له پیویست خو خه ریک نه کردن به کورکونه وه و خسته سه ریه کی پاره و سامان، واته: قه ناعه تی هه بی و به رچاوتیری.

ج. لایه نی جل و بهرگ و پوشاک: به شیوه یه ک خه ریکی مؤدیلات و پوشاکی زور به نرخ نه بیت به جل و بهرگی ساده و که م نرخیش رازی بیت.

د. لایه نی ناو و شورته: واته: گوئی به مه دح و به شان و بال هه لگوتنی خه لکی یه وه نه دات و دووری له خه سلته تی خو به ده رختن.

ه. شیوه ی خو په وشت و هه لس و کهوت له گه ل ده ورو به ردا: به جوریک که وا نمونه ی مروقیکی نه رم و نیان و بی فیزو خو نه ویست و گوفتار شیرین ناکار به رز بیت له نیو کومه لدا.

خوینه ری سه نگین و فقهی له دلا شیرین:

خه سلته تی - دونیا به که مگرتن - به دریژی میژوو ده وری کاریگر و بی وینه ی بینپوه، له پیگه یاندنی ده یه هاو سه ده ها زانا و بلیمه تی خواناس و ناودار و بیدار، چونکه وهك هؤکاریکی کاریگره رو بایه خداریان ته ماشا کردوه،

بۆ بېرىنى سەرجه م قۇناغ و پله كانى سالىچ بوون و به ره و خوا چوون  
 بۆ نمونه : يه حياى كوپى يه حيا، كه ئىمامى مالك، وهك رېزىلى نانىك  
 نازناوى (عاقل اهل الأندلس) لىناوه، كه يه كېك بووه له و خوئندكارانهى له  
 ته مەنى مندالى يه وه له خزمەت ئىمامى خوئندووه، به هۆى زيره كى و ژيرى  
 وليها تووييه وه جىى سهرسورمانى. بووه، ده گىر نه وه پۆژىكيان قوتابى  
 ناوبراو. هاوپى له گەل چەند قوتابيه كى تره وه سهرقالى دهرس خوئندن  
 ده بن له خزمەت ئىمام، يه كېك له هاوه لانى ده لىت: ئا ئه وه يان فيله،  
 هاوه لانى به په له خوئان كرده دهره وه بۆ ته ماشا كردنى فيله كه، به ته نها  
 يحيى له گەل ئىمام مايه وه و خۆى تىك نه دا، بۆيه ئىمام پرسىارى لىده كات  
 له هۆى نه چوونه دهره وه و وهك باقى هاوه لانى، بۆ ته ماشا كردنى فيل -، كه  
 له و كات له ولاتى نه نده لوس نه بوو يان كه م بوو ناوبراو له وه لامى ئىمام دا  
 گوتى: مامۆستا من كه له نىشتمان و ولاتى خۆم هاتووم بۆ ئىره ژيانى  
 غه ريبىم هه لىژاردووه به و نياز هى زانست و زانىارىت لىوه فيرېم، نهك بۆ  
 ته ماشا كردنى فيل. بۆيه دواى نه وهى ئىمام ئه م جۆره هه لوىستانهى لى  
 بىستن نازناوى عاقل اهل الأندلس ي پى به خشى! ..؟

جا به رېزان : بىگومان ته ماشا كردن و سه ير كردنى گيانله به رى سه يرو نامۆ  
 كارىكى موباحه .. به لام كاتى قوتابى فهقى زۆر له وه كه متره، كه خۆى  
 سه رقال و خهريك بكات به كارىكى وا، نه گه ر چى له رىزى كاره  
 موباحه كانىش بىت .

### ۵- خۆبه كه م گرتن و بى فېزى :

يه كى ديكه له و خه سلەت و ره و شتانهى، پىويسته خوئندكارى زانسته  
 شه رعيه كان، خۆى له گه ليا را به ينى و بىكات به واقعيك له ژيانيدا، برىتبه له :  
 (خۆ به كه مگرتن) و دووره په ريز بوون له لووت به رزى و فيز و شانازى



کردن به سەر خەلکی یەو، چونکه ئەم سیفەت و پەوشتانه سەرەپای ئەوێ  
 تاوانن و مەزۆف پێیان گوناھبار ئەبێ لە لایەن خواوە، ھاوکات کە سایەتی  
 قوتابیش دەشیوێنێ و لە کە دار دەکات، ھەلبەتە کارێکی شە لە گەڵ پەوشتی  
 ھەلگرانی - زانستە شەرعیەکان - ھەل ناکا و تێک ناکاتەو، چونکه  
 بێگومان ھەلگری ناسنامە ی - زانستە شەرعیەکان - دەبێ تابێتی مەزۆفێکی  
 پووخواش و بە پەروەش و کردارو گوشتار شیرین و ئارامگرو مل کەچ و حەق و  
 راستی قبول کارو راستگۆ و بێ فیز بێت لە گەڵ ھەموو چین و توێژەکانی نیو  
 کۆمەڵ بە تاییەنی ھاوہل و نزیکانی.

ئینجا خوێندکاری ئازیز :

سەرنج بدە و بزانه، پێشینانی ئەم ئوممەتە ئیسلامیە چۆن چۆنی و بە چ  
 شیوہیە ک خۆیان لە خەسلەتە بەدو خراپەکانی وە ک : شانازی و فیز بە سەر  
 خەلکەوہ کردن بە دوور گرتوہ ..

بۆ نمونە : پێشەوا - الذھبی - لە باسی - عەمری کوری ئەسوہدی  
 عەنسی - دا کە لە سەردەمی خیلافەتی - عبدالملکی کوری مەروان -  
 وەفاتی کردوہ (پەحمەتی خۆای لیبیت) دەفەر موی : عەمر کە لە مزگەوت  
 دەھاتە دەرەوہ، دەستی راستی دەخستە سەر دەستی چەپی، جا لە ھۆی  
 ئەنجامدانی ئەم کارەیان لی پرسی ؟ لە وەلامدا فەر موی : لە ترسی دوو پووپی  
 کردنی دەستەکانم وا دەکەم !<sup>(۱)</sup>

بەلی خوێنەری بەرپیز :

خوێندکاری زانست و شەرع دۆست، دەبێ بەم شیوہ پاکە خۆی رابەینێ،  
 نابێ بە هیچ شیوہیە ک تەفرە بە بپە زانستە کە ی - یاخود ھەر جۆرە  
 بە ھەر یەکی تری خوا پێداو - بخوات و غروری بیکریت و بەم ھۆیەوہ لووت

به رزی و خوبه گوره گری (التکبر) بنوینی له گه ل ده ورووبه ری و که سانی  
به رامبه ری دا.

پاستی یه ک:

بیگومان هه ر خویندکار - فه قن - یه ک ره وشتی خو به گوره زانیی هه بوو  
واته (متکبر) بیّت مه حاله بتوانیت به پی پی پیویست زانیاری به ده ست بهیئنی  
و لی ی به هره مه ند بیّت، چونکه له ناخی خویدا که سایه تی خوی له خه لکی تر  
به زاناتر ته و او کامل تر و لیوه شاوه و به تواناتر ته ماشا ده کات و  
هه لده سه نگینیت، هه لبه ته نه مه ش کوسپیکی ریگره له به رده م پیشفه چوونی  
توانا زانستی یه که ی.

پیغه مبه ری خواش ﴿ ده رباره ی خوبه گوره زان و لوت به رزفه رمویه تی:  
(لا یدخل الجنة من كان في قلبه مثقال ذرة من كبر..)) که سیک ناچیته  
به هه شت، که به نه ندازه ی گه ر دیله یه ک خوبه گوره زانی له دل دا بیّت.

## ٦- به نارامی و خوڤاگری:

ره وشت و خه سلّه تیکی تری قوتابی - زانسته شه رعیه کان - که پیویست  
وایه خوی له سه ری په روه رده بکات و له هه لس و که وتی روژانه ی دا ره نگ  
بداته وه، بریتی یه له (به نارامی و خوڤاگری) دیاره بیگومان نه م ره وشته ش  
کاریگه ریه کی بی وینه له سه رژیانی قوتابی هه یه، بویه هه لگرتنی وه ک  
خه سلّه تیگ و به نه نجام گه یاندنی پاداشی بی ژماره ی پیوه یه لای خوا ﴿ هه  
وه ک ده فه رمووی ﴿ إنما یوفی الصابرون أجرهم بغير حساب ﴾<sup>(١)</sup> له مه ش  
زیاتر په روه ردگار هه والی موژده به خشی (له گه ل بوون) المعیه - مان به  
گویدا نه چرپینی و ده فه رمووی: ﴿ واصبروا إن الله مع الصلبرین ﴾<sup>(٢)</sup> نینجا

١ - الزمر: ١٠

٢ - الأنفال: ٤٦

نارامگرتن و به نارامی (الصبر) وهك ( راغب الأصفهاني ) دهلئ: بریتی به له دهرفهت نه دان و جله و گیرکردنی دهروون (النفس) له سه رهه رشتیک، که پیئی ناخوشه - حبس النفس عما تکره - یاخود به م شیوهیه پیناس کراوه، که دهلئ: قوت دانی تالی و سویرییه کانی ژیانه به بیی ده برپینی پروگرژی و نارهازایی (تجرع المرارة من غیر تعبس)<sup>(۱)</sup> ئینجا پیشهوا (عه لی کوپی ئه بی تالیب - رهزای خوای لی بیت -) نارامگرتن دابهش دهکات بقو ئه م سئ به شانهای خواره وه :-

نارامگرتن له سه ره فرمانبهری خوا ( صبر علی الطاعة).

۲- نارامگرتن له سه ره به لاو گیر و گرفت و ناخوشی (صبر علی المصيبة).

۳- نارامگرتن به رامبهر ئه نجامدانی خراپه و تاوان (صبر عن المعصية): به هژی به رهه لستی کردنی دهروون و خو به دهسته وه نه دانی.<sup>(۲)</sup>

که واته: برای فیرخواز و فه قئی شیرین، هه لبه ته تو به ئومیدی هه لگرتن و به رز پراگرتنی به یداخ زانسته شه رعیه کان و پیشهنگ و سه ر قافلایه تی کردنی خه لکی و چاکسازی و راستکردنه وه ی کومه ل و ناشناکردنیان به په یامی خواو پاشان به رقه رارکردنی له واقعی کومه لگه و سه رجه م بواره کانی ژیان دا پیت ناو ته گوره پانی کارو لاف و گه زانی ئه مانه و جاری وایه زیاد له مانهش لی ده دهیت! بیگومان ده بیت، تا بلئی مرؤفیکی به نارام و خو پراگر و پشوو دریژ و سه ليقه دار بیت، ئینجا ده توانیت به ئامانج بگهیت و سه رکه وتوو بیت چونکه ( من ثبت نبت).

پیشهوا (مالک) یش - خوا لی رازی بیت - به م شیوهیه ئاموزگاری قوتابیه کانی ده کرد و په روه رده ی ده کردن، که ده فه رمووئ: ((حقاً علی من

۱ - البحر الرائق في الزهد والرقائق ص ۱۹۸

۲ - الخطایا فی نظر الإسلام.

طلب العلم ان يكون فيه وقار وسكينة ، وأن يكون متبعاً لأثار من قضى و  
ينبغي لأهل العلم ان يخلوا انفسهم من المذاح وبخاصة اذا ذكروا العلم)) واته  
:پيويسته له سهر قوتابی زانستخواز وا به ويقار و به نارام و له خواترس بيټ،  
هروه ها شويټ به رهم و شويټه وارو كه له پوورى پيشينانى په سه ن بكه ويټ،  
وه پيويسته زانايان خويان بپاريټن و دوور بگرن له قسه و گوفتارى گالته  
ناميز، به تاييه ت له كاتى باس كرنى زانياريدا .

## ۷- نهرم و نيانى ( الرفق ) :

خه سلته تى ( نهرم و نيانى ) يه كيټكه له و په وشته په سندانه تى، كه  
خويټندكارى - زانسته شه رعيه كان - به زه روره تيكي ژيانى ده زانئ و  
به هه ندى هه لده گريټ، به هوټكارى كي بنه په تى ده زانئ له به نه نجام گه يانندن و  
به رهم مداربوونى هه ر كارى كي دا، چونكه نهرم و نيانى و سينگ فراوانى  
په وشت و سيمايه كي زه قى پيټغه مبه رى پيشه و الله و هاوه له به پريزه كانى بووه،  
بو نمونه: ده بينين له چه ندين فه رموده، پيټغه مبه رى نازيز الله ناماژه تى  
پيداوه و به شيوه تى ناموزگارى ناراسته تى موسلمانانى كردووه، وه ك  
ده فه رمويټ: ((ان هذا الدين متين فأوغلُو فيه برفق))<sup>(۱)</sup> واته : به پاستى نه م  
تاينه توندو قايمه، جابه شيوه تى نهرم و نيانيه وه بچنه نيوى، هه روه ها له  
شويټنيكى تر دا ده فه رمويټ : ((ان الرفق لا يكون في شيء الا زانه، ولا يتزع من  
شيء الا شلنه))<sup>(۲)</sup> واته : نهرم و نيانى و ميهره بانى له هه ر شتيك دا بيټ  
ده يراز نيټته وه، به لام له هه ر شيك نه هيشتراو داماليندرا، نه وه ناشيرينى  
ده كات.

بويه ده بينين په يامى پيروزى ئيسلام بايه خ زور به م خه سلته ته په سنده

۱- أخرجه أحمد (۱۹۹/۳) عن أنس.

۲- رواه مسلم (۲۵۹۴) ۲۱ - مسلم (۲۵۹۴).

دهدات، به شتيوهيك نهك به تنها داوا له مروفتيك دهكات كه نهرم و نيان و ميهره بان بيت به رامبه ر مروفتيكي تر، تهنانت به رامبه ر گيانله به رانيش فرماني پيكراره؟! بو نمونه ده ليت جاريكيان عايشه سي دايكي بربواداران - خواي لي رازي بي - سواري وشتريك ده بيت دياره هيواش و له سرخو بووه له رويشتن دا، بويه دايكي نيماندارانيش تهننگه تاوي دهكات، پيغمبيري به سوزيش ﷺ به م كارهي نه و رازي ناي، ده فرموي: ((عليك بالرفق)) واته: له گه ليدا نهرم و نيان و هيواش و ميهره بان به. <sup>(۱)</sup>

به لي فه قئي نهرم و نيان و به سوز:

به يامه پر له دادوه ريه كه سي خواي مهن، ناوا داکوكي له مافه كاني مروفت تهنانت گيانله به رانيش دهكات، هاني شوين كه وتواني دهدات - به تاييه ت زاناو بانگبه رو پيشه واکاني - نه و نده به سوزو ميهره بان و سينگ فراوان بن له گه ل ده ورو به رياندا، نه گه ر تهنها ميشووله يهك - به لي ميشووله يهك - كه وته نيو ناويك، پيويسته فري اي بكه وي و ده ست و په نجه ت بخته نيو ناوه كه بو دوور خستنه وه سي له مه ترسي و پرگار كردني له مهرگ.!!

#### ۸ - چاوپوشي و ليبورده يي:

ره وشت و خسه له تيكي تر، كه پيويسته - قوتابي زانسته شه رعيه كان - بيكات به سيماي خوي بريتيه له (چاوپوشي و ليبورده يي) هه لبه ته ليبورده يي (السماحة) به دري زاي ميژوي مروفايه تي به گشتي و ميژوي نيسلامي به تاييه تي ره وشتي به رزي هه لگراني په يامي خوا بووه و له ژيان هه لسو كه وتي رورانه ياندا به زه قي به رچاو ده كه وي.

۱ - المصفي من صفاة الدعاء / الكتاب الأول ص ۹۴

بیگومان هه گبهی میژوو، پراوپره له پووداو و به سه رهاتی هه مه چشن و هه مه جۆر له م باره یه وه، لاپه ره زیڤینه کانی پی نه خشان دووه و په نگیسی کردووه، ئیمه لیږه وه ته نها نمونه یه ک له م باره یه وه نه خهینه پوو، که له یه کیک له نه وه و بنه ماله به ریژه که ی پیغه مبهری خوا ﴿ پووی داوه و گتپر داوه ته وه، که نه ویش زانا و پیشه وا (علی کوپی حوسه ینی کوپی علی کوپی ئه بی تالیب) ه - خوا له هه موویان پازی بیت - که به (زین العابدین) ناوزه د کراوه و شوهرتی ده رکردووه -

جاریکیان که نیزه (جاریه) یه ک به مه سینه ئاو به دهستی ئه و به ریژه دا ده کات بۆ ده ست نوێژ گرتن، به بی دهستی که نیزه که مه سینه که ی له دهستی ده که ویته خواره وه پووی پیشه وای ناویراو بریندار ده کات، نه ویش دیاره به گله بی یه که وه سه رنجیکی ده کاو سه ری بۆ لا هه لده بی، که نیزه که ش یه کسه ر ده لی: خوای مه زن ده فه رمووی: ﴿والکاظمین الغیظ﴾ واته: نه وانه ی توو په بی خوایان قووت ده ده نه وه و دان به خوایان دا ده گرن. پیشه وا (زین العابدین) یش ده لیت: ئه و رق و توو په بی خۆم قوت دایه وه، که نیزه که ده لیت: ﴿والعافین عن الناس﴾ نه وانه ی چاوپۆشی له خه لکی ده که ن و لییان ده بوورن، نه ویش ده فه رمووی: خوا لیت ببوری ئه و منیش بوورام، ئه و جاره یان که نیزه که ده لی: ﴿والله یحب المحسنین﴾ خوا چاکه کارانی خو ش ده وین، نه ویش ده لی: ده برۆ له پری خوا ئازاد به، ده سته جی ئازادی ده کات !!

پیشه وا (شافعی) ش له شیعریکی دا ده رباره ی بی ده نگ بیون له به رامبه ر مرو فی نه فام و نه ده ب نزمدا فه رموویه تی:

يُخَاطِبُنِي السَّفِيهُ بِكُلِّ قُبْحٍ فَأَكْرَهُ أَنْ أَكُونَ لَهُ مُجِيبًا

يَزِيدُ سَفَاهَةً فَأَزِيدُ حِلْمًا كَعُودٍ زَادَهُ الْإِحْرَاقُ طَيْبًا

واته: بابای نه فام و فام کالّ به و پهری شیوهی ناشیرینی ده مدوینتی، به لام من چه ز ناکم و نامه وی وه لّامی بده مه وه، هر چند نه و نه فامیتی زیاد بکات منیش له به رامبه ریا هیمنی زیاد ده که م به شیوهی بخور که وا هه تا بسوتیندری بونی خووشی زیاتر ده بی.

### ۹- زوو تووره نه بوون و به حوسه له یی:

خه سلّه تیکی تر له و خه سلّه ته به رزانه ی، قوتابی زانسته شه رعیه کان- پیوه ی ناسراوه و ده ناسرئ بریتی به له زوو تووره نه بوون و به حوسه له یی و هیمن و نارام بوون له حاله تی بینین و به رچاو که وتنی کاریک یا هه لویتست و گوفتاریکی نااسایی و ناشیاو و نابه جئ، چونکه وه کو خواناسه روونا کبیرو رۆشه نفکره موسلمانانه کان گووتویانه: تووره یی (الغضب) ره شه بایه که چرای عه قلّ ده کوژینیتته وه، هه لبه ته مرؤفیش به هوی عه قلّه وه چاکه و خرابه و رهش و سپی و راست و چهوت لیک جیا ده کاته وه، ئینجا هه ر کات مرؤف ژیری- عقل- ی له ده ست داو ده سه لات و حوکمی ژیری به سه ره وه نه ماو له ژیر کوئرتوولی عه قلّه وه چهو ده ر، بیگومان نه و کات نه که هه ر له ریزی مرؤفه وه ده شوریت و نامینیت به لکو داده به زئ و نزم ده بیته وه بۆ ریزی مالات و گیانله به ران. !؟ بۆ شه م به سه ش پیغه مبه ری چاو ساغی مرؤفایه تی ﷺ فه رموویه تی: ((ليس الشديد بالصرعة إنما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب))<sup>(۱)</sup> واته: بابای پاله وان نه و که سه نی به، که زور خه لکی له زهوی بدات به لکو نه و که سه یه، که له حاله تی تووره یی دا دان به خووی دابگری و به سه رخویدا زال ده بیته.

۱- متفق علیه: البخاری: ۶۱۱۴، مسلم: ۲۶۰۹

ئىمامى شافىعى - خىواي لى رازى بىت - لەم بارەيەو ە فەرموويەتى: ((مَنْ  
 اسْتُغْضِبَ وَلَمْ يَغْضَبْ فَهُوَ حِمَارٌ، وَمَنْ اسْتُرْضِيَ وَلَمْ يَرْضَ فَهُوَ شَيْطَانٌ))  
 واتە: ھەر كەسنىك تووپرە بىكرى و تووپرە نەبى ئەو ە گوى دىرئزە، ھەركەس  
 پازى بىكرى و عوزرى بۇ بەئىنرئتەو ە پازى نەبى ئەو ە شەيتانە .  
 كەواتە بەپىئى ئەم فەرموودەيە موسلمان پئويستە تووپرەيى ھەبى بەلام  
 بۇ كات و شوئىنى خوى و لە چوارچئو ەي شەرع دەرئەچئت .

### ۱۰- بۇ ئىسلام بە پەرۇش و خە مخۇرو دئسۇزىوون:

ئىسلام كە دواھەمىن دىارى و پەيامى خوايە بۇ تىكراي مرفاىەتى؛ ھەموو  
 فەردىك لەم ئۆمەتە لە ئاستىدا بەرپرسىيارە، بەلام ئەو ە پاستى بىئى  
 قورپسايى ئەم بەرپرسىيارىەتە زىاتر دەكەوئتە ئەستوى خوازىارانى زانست چ  
 ەك زانا بى يان قوتابى و زىاتر پوو لە وان دەكات، چونكە ئەم توئزە ھەم  
 لاي خواو ھەمىش خەلكى - تەنانەت خودى خۆشيان - بە چاوساغ و  
 پئشەواو پابەرى ئەم پەيامە ھەژمار دەكرئت و حسابى لەگەل دا دەكرئت .  
 جا مادام وابى پئويستە قوتابى لەپال ئەھەمىەتدانى بەبارى ھۆشيارى  
 زانستى بايەخىش بە بارى پەرۇشى و بە مشورى و دئسۇزى و  
 بەرپرسىيارىەتى لە ئاست ئەم پەيامە دا بدات، بۇ ئەم مەبەستەش سەرچەم  
 ھوو وەسىلە و تواناكان بخاتە گەر لە ھەمبەر خزمت كردنى دا.

(شئخ عبدالقادرى گەيلانى - پەحمەتى خىواي لى بىت - لە چەند  
 قسەيەكى دا دئسوتان و پەرۇشى خوى دەر دەبىرى و دەفەرموى: ((دَيْنُ  
 مُحَمَّدٍ ﷺ تَتَوَاقَعُ حَيْطَانُهُ وَيَتَنَافَرُ أَسَاسُهُ، هَلُمُوا يَا أَهْلَ الْأَرْضِ نُشِيدَ مَا أَنْهَدَمَ  
 وَنَقِيمُ مَا وَقَعَ، هَذَا شَيْءٌ مَايْتُمْ، يَا شَمْسُ وَيَا قَمَرُ وَيَا نَهَارُ تَعَالَوْا))<sup>(۱)</sup> واتە:



ثایینی موحه ممد ﷺ دیواره کانی ده پوخین و بناغه که ی پهرش و بلاو ده بی،  
 نه ی خه لکی سهر زهوی وهرن پاکه ن بانه وه ی پوخاوه و پماوه چاکی  
 بکهینه وه و نه وه ی که وتووہ راستی بکهینه وه، نه مه کاریکه تهنه ا به نیمه  
 ته واو نابئ، نه ی خورو مانگ و نه ی پوزگار نیوه ش وهرن!

شیخ نه مجهد زهاویش - ره حمه تی خوی لی بیئت - له وته یه کی به نرخ ی دا  
 له باره ی ده عوه و بانگه وازو کاری نیسلامی دا گوتویه تی: (( لو أني كنت  
 قاضياً وأتاني شاهدٌ، وَعَلِمْتُ أَنَّهُ يَقْطَعُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ بِالْعِبَادَةِ وَلَا يَعْمَلُ لِلْإِسْلَامِ  
 أَعْدَهُ فَاسِقًا وَ أَرَدْتُ شَهَادَتَهُ ))<sup>(۱)</sup> واته: نه گهر بیئت و من قازی بم و شایه دیک  
 بیته لام بو شایه دی دان بشزانم به شهو و پوز به خواپه رستی به سهر  
 ده بات، به لام کار بو نیسلام ناکات! نه وه به فاسقی داده نیم و شایه دیه که شی  
 رعت ده که مه وه!

#### ۱۱- پابه ند بوون به کیتاب و سوننه ته وه:

نه ده ب و ره وشتیکی په سندن و به رچاوی تری فیرخوازی ناویرا و بریتی یه له  
 پیداگیری کردن و لانه دان و پابه ند بوونی به ( قورئان و سوننه) ته وه.  
 پیغه مبه ری پیشه وا ﷺ له م باره یه وه فرموویه تی: (( ترکت فیکم امرین  
 لن تضلوا ماتمسکتکم بما، کتاب الله وسنة رسوله ))<sup>(۱)</sup> واته: دوو شتم له نیو  
 نیوه دا به جئ هیشتووہ تا ده سستیان پیوه بگرن گومراو سهرگره دان نابن،  
 نه ویش کتابی خواو سوننه ت و پربازی پیغه مبه ره که یه تی ﷺ.

نه مه ش هندی له وته و هه لوئیستی به شیک له زانایان له م باره یه وه:

۱/ پیشه وا شافعی - ره حمه تی خوی لی بیئت - فرموویه تی: ((کل مسألة

۱- الإمام أحمد بن محمد سعيد الزهاوي /ص ۲۱۹

۲- صحيح، رواه الحاكم في (المستدرک).

تکلمت فیها بخلاف السنة، فأنا راجع عنها، فی حیاتی وبعد معاتنی))<sup>(۱)</sup>. واته: هر بابت و مهسه له یه که به پیچیه وانه ی سووننه ته وه قسم لی کرد بیئت و لی دوا بم من لی پی شیمانم چ له ژیان دایم چ دوا ی مردنم.

۲/ هر وه ها (الریبع بن سلیمان) گوتویه تی: شافیعی پوژیک هر مووده یه کی گتیرایه وه، پایاوئیک پی پی گوت: باوکی عه بدوللا توش به مه بریار ده ده ی؟ نه ویش له وه لام دا گوتی: ((متی ما رویت عن رسول الله ﷺ حدیثا صحیحا، فلم آخذ به فأشهدکم أن عقلي قد ذهب))<sup>(۲)</sup>.

۳- (عبدالله بن عمر) - خوا ی لی رازی بی - که توندترین ها وه ل (الصحابه) بووه له همبهر دژایه تی وئینکاری کردنی بدعه وشوین که وتنی سووننه ت: جارئیک گوئی له کابرایه ک بوو پڑمیننی هات و گوتی (الحمد لله، والصلاة والسلام علی رسول الله)، (ابن عمر) پی پی گوت: ما هکذا علمنا رسول الله - ﷺ - بل قال: (إذا عطس احدکم فلیحمد الله) ولم یقل: لیصل علی رسول الله.<sup>(۳)</sup>

۴- هر وه ها شیخ عبدالقادی که یلانیس - رحمه تی خوا ی لی بیئت - قسه ی به هیژ و گرینگی له م باره یه وه لیوه نه قل کراون بو وینه: ده فه رموی: (کل حقیقه لا تشهد لها الشریعه فهی زندقه، طر إلی الحق عزوجل بجناحي الكتاب والسنة، أدخل علیه و یدک فی ید الرسول ﷺ)<sup>(۴)</sup> واته: هر حه قیقه تیک شه ریعت شایه دی بو نه دات نه وه زنده قه (بی دینی) یه، به ره و خوا ی شکومه ند و زال و پایه به رز به دووبالی قورئان و سووننه ت بفره، برؤ لای خواو، ده ستت له نیو ده ستی پیغه مبه ر ﷺ دابیئت.

۱ - أخرجه الخطيب في ( الفقيه والمتفقه ) له ( الوجيز في عقيدة السلف الصالح ) ص/ ۲۰۱ وهر گراوه.

۲ - هه مان سه چاوه ی پیشور.

۳ - أخرجه الترمذي في ( سننه ) بسند حسن.

۴ - ( الفتح الرباني ) المجلس الرابع والأربعون.

## به‌شی دووهم

چهند ره‌وشت و خه‌سه‌له‌تیکی په‌یوه‌ندی‌دار به‌ژیانی زانستی قوتابی -  
زانسته شه‌رعیه‌کان - دا .

### ۱- هی‌مه‌ت به‌رزی:-

یه‌کیک له‌و په‌وشتانه‌ی نایینی نی‌سلام داوا له‌ مرؤف به‌ گشتی و توئیژی قوتابی به‌تایبه‌ت ده‌کات، که خویان پی‌ی برازی‌ننه‌وه‌و نارایشده‌ن، بریتیه‌ له‌ -هی‌مه‌ت به‌رزی- نه‌و هی‌مه‌ت به‌رزی‌یه‌ی، که مه‌ل‌به‌ندی چاکی و خرابی و سه‌لبیات و نی‌جابیاتی مرؤفه، که وه‌ک سانسور و چاودیریک وایه به‌سه‌ر نه‌ندامه‌کانیه‌وه و سه‌رفرازی و خیرو خۆشی‌یه‌کی نه‌پراوه‌ش به‌ مرؤف نه‌به‌خش، هه‌روه‌ها هۆکاریکی به‌هیزیشه‌ بۆ گه‌یشتن و به‌رزی‌ونه‌وه‌ی به‌ پله‌کانی کامل بوون -درجات‌الکمال- دیسان بویری و چاونه‌ترس و جوامیری و خۆراگری و ماندوونه‌ناسی له‌ گۆره‌پانی زانست، کردار نه‌خاته‌نیو ده‌ماره‌کانی و خوین ناسایانه‌ هامووشۆ ده‌که‌ن، وه‌ک چۆن بی‌ جورنه‌تی و پوکاری و پیاکاری و بی‌ه‌لوئیستی و ژیر ده‌سته‌یی ریشه‌کیش ده‌کات .

بی‌گومان بابای هی‌مه‌ت به‌رزه‌رده‌م ووره‌به‌رز و خۆراگره، هه‌لوئیسته‌کان نایترسین! که چی مرؤفی بی‌ هی‌مه‌ت تا بلئی مرؤفیکی ترسنۆک و پووخواوه، ده‌میشی وه‌ک چۆن بلئی گاله‌درا بی‌ ناوایه، ته‌نانه‌ت تاکه‌ وته‌یه‌کی په‌واو به‌جی و له‌جی لی‌ نابیسترئ، چونکه‌ خۆپه‌رست و خۆپه‌سه‌نده، بۆیه‌ شیخ عبدالقادی گه‌یلانی‌ش -په‌حه‌متی خوای لی‌ بی‌ت- ده‌لئ: ((کونوا مع‌الهمم‌ العالیة)) واته: له‌گه‌ل هی‌مه‌ت به‌رزانان، به‌لام فی‌رخوازی به‌پیز و وریا با به‌ه‌له‌دا نه‌چی، هی‌مه‌ت به‌رزی -کبر‌الهمه‌ - و لوت به‌رزی -الکبر-ت لی

تیکه ل نه بیت، چونکه نه م دوانه به قه د ناسمان و پړسمان له یه که وه دوون،  
 هیمهت به رزی خه سلته تی به رزی میراتگرانی پیغه مبه رانه علیهم السلام -  
 به لام خو به گوره گرتن و لوت به رزی دهردی نه مانیه، به دریزی میژو  
 له وه ته ی ژیان له سر نه م هه ساره یه به رقراره گیروده ی فایروسی زورداری و  
 سته م کاری و به دپه فتاری بوون<sup>(۱)</sup>؟!

که وایې فه قوی دلسوزو به هیمهت:

دروونت له سر نه م خه سلته به رز و به فپه را بهینه، نه که ی پشگویی  
 بخیت و به هندی هه لنه گری ..

ننجا بو زیاتر زانیاری و چاکتر ناسینی نه م خه سلته ته ش ده توانیت  
 سه رنجیکی سه رچاوه فیهیه کان بدهین، بو نه وه ی له م لایه نه شه وه گرینگی  
 و بایه خی خه سلته تی ناوبراومان بو پوون بیته وه، که له چه ندین شوینه وه  
 نماژهی راسته وخو ناراسته وخوی پی کراوه به مه به سستی راهینان و  
 په روه رده کردنی خویندکارانی - زانسته شه رعیه کان - له سهری و به  
 واقعی کردنی له ژیاندا بو نمونه:

شهرع پنگه به که سیکي نه رکبار(مکلف) ده دات، که له کاتی به ده ست  
 نه که وتنی ناوی ده ستنویر ته یه موم بکات. ناچار- ملزم- ی نه کردووه نه گهر  
 که سیک پاره ی ناوی ده ستنویر پی بیه خشی قبولی بکات و په تی  
 نه کاته وه .. چونکه نه مه مننه تیکی تیدایه و له هیمهت به رزیش که م  
 ده کاته وه، عه ره بیش گوتوویانه: ((منه الجبال أثقل من الجبال)) .

هه روه ها پیشه وا شافیعی جوامیرو خواوه ن عززه ت و هیمه تیش  
 فرموویه تی: (( لو علمت شرب الماء البارد ينقص من مروتي لما شربته ))

واته: گهر بزانه خوارده‌وهی ناوی سارد له پایه و که سایه تیم که م ده کاته‌وه  
نابخز مه‌وه!

## ۲- نه‌مانه‌تی زانستی:

پتویسته له‌سه‌ر خویندکاری - زانسته شه‌ریه‌کان - به‌و‌په‌ری توانا و  
لیبرانیه‌وه خۆی له‌سه‌ر خه‌سه‌له‌تی (نه‌مانه‌تی زانستی) پرا بهینن له سه‌رجه‌م  
نه‌م بوارانه‌ی خواره‌وه په‌نگ بداته‌وه، وه‌کو زانسته‌خواری و بانگه‌واز و  
پاگه‌یاندن و کردار و گوفتار و جی به‌جی کردن و... تاد .

چونکه بیگومان به‌خته‌وه‌ری و سه‌رفرازی گه‌ل له‌ چاکبوونی  
کرده‌وه‌کانیه‌تی، چاکبوونی کرده‌وه‌کانیشی له‌ ساغ بوون و بی‌ خلتنه‌بوونی  
زانسته‌که‌یه‌تی، هه‌لبه‌ت ساغبوون و پاست بوون و بی‌ خلتنه‌بوونی زانستیش  
له‌وه‌دایه، که‌وا هه‌لگرانی پیاوانیکی نه‌مین و ده‌ست و ده‌م پاک بن له‌وه‌ی  
ده‌یگپرنه‌وه، یاخود باسی لیوه ده‌که‌ن، چونکه هه‌ر که‌سیک ده‌ریاره‌ی  
زانست-العلم- به‌بی‌ په‌چاوکردنی مه‌رجی - نه‌مانه‌تی زانستی- بدوئ، له  
پاستیدا زانسته‌که‌ی گیرۆده‌ی حاله‌تیکی ناله‌بار کردووه، چونکه نه‌م جووره  
کاره‌نه‌ک ته‌نها خزمه‌ت به‌ بواری زانست و زانسته‌خواریه‌وه ناکات ته‌نانه‌ت  
سه‌رچاوه‌که‌شی لیل کردووه و کۆسپ و ته‌گه‌ریه‌کیشی خستۆته به‌رده‌م  
به‌خته‌وه‌ری و سه‌رفرازی و پاسته‌پئ بوونی نه‌ته‌وه‌ی ئیسلام.<sup>(۱)</sup>

هه‌لبه‌ته هه‌چیک له‌و کۆپو کۆمه‌لانه‌ی، که له‌ زانستیک له‌ زانسته‌کان  
ده‌ناسرین خالی و به‌ده‌ر نین له‌ که‌سانیکی وا، که پئگای زانست و گه‌پان  
به‌دوای زانیاری، یان به‌ ئامانجیکی پاک و دلسۆزیه‌کی خاویین وه‌ک په‌زامه‌ندی  
خوا و خزمه‌ت به‌ گه‌ل و په‌هوش و ئاکار به‌رزی و هتد. هوه نه‌گرتووه،

به لکو بازگانی پیوه ده‌کن و به وه‌سیله‌ی ژیانانی ده‌زائن، ئینجا نمونه‌ی  
 نه‌وانه‌هه‌رگیز نه‌مانه‌تی زانستی‌یان له‌ده‌رووندا به‌رقه‌رار نابئ و جئ‌ی خوی  
 ناگرئ، بویه‌ده‌بینیین گوی به‌مه‌ناده‌ن شتیک بگپنه‌وه، که نه‌یان بیستوه،  
 یان باس له‌بابه‌ت و مه‌سه‌له‌یه‌که‌وه بکه‌ن، که نه‌یان‌زانیه‌وه و فی‌ری نه‌بوونه،  
 یاخود وه‌لامی پرسیاریک بده‌نه‌وه، که نایزان و شاره‌زاییان ده‌ریاره‌ی نیه‌!؟  
 خویننه‌ری به‌ریز:

ده‌ردی له‌هه‌موان گرانت‌ر نه‌و دیارده‌کوشنده‌و زیان‌به‌خشه‌یه، که ئیمپرو  
 زوریک له‌قوتابی فه‌قئ- و ماموستایانی ئایینی دووچارئ بوون که بریتی‌یه  
 له:

جوړه‌کتیب و په‌رتووکئ وا ده‌کن به‌سه‌رچاوه‌ی وه‌رگرتن(مصدر  
 التلقي) یان بۆ وتاردان و موحازه‌ره و کوپ و مه‌جلیس پی‌گه‌رم کردن، به‌بی  
 نه‌وه‌ی ره‌چاوی نه‌مه‌بکه‌ن، که ئایا نه‌م کتیب و په‌رتووکانه‌ناماژه‌یان به  
 پله‌ی راستیه‌تی(درجة الصحة)ی فه‌رمووده‌و راوی و سه‌رچاوه‌متمانه  
 پی‌کراوه‌کان(المصادر الموثوقة) کردووه یاخود نا!؟

بویه‌زانا پیشووه‌کان شاره‌زاییه‌کی چاکیان هه‌بووه ده‌ریاره‌ی زانستی-  
 ره‌خنه‌گرتن له‌پیاوان (نقد الرجال) که مه‌به‌ست پیاوانی راوی‌یه، هه‌روه‌ها  
 جیاکردنه‌وه‌ی که سیک که‌وا له‌گپانه‌وه‌دا موباله‌غه و زیده‌پویی هه‌بیته‌له‌گه‌ل  
 که سیک تر که به‌م شیوه‌یه نه‌بیته، تا نه‌و ئاسته‌ی وه‌کو زانستیکی  
 سه‌ریه‌خویان ته‌ماشاکردووه، تاکو قوتابی زانسته‌شهرعیه‌کان له‌سه‌ر  
 به‌رچاوه‌رونی(البصيرة) بن و بپون، به‌شیوه‌یه‌که به‌ها و قیمة‌تی نه‌وه‌ی  
 ده‌یخویننه‌وه بزائن، راست و ناراست و به‌هیزو بی‌هیزیان لی‌تیکه‌ل نه‌بیته.

### ۳- راستگویی (الصدق):

راستگویی ئەم خەسلەتە بەرزو پەسندە یە ھێمایە کە بۆ ژیری و یقار و بەرپرسی و دەروونپاکی خودی تاک (فردی) راستگۆ، ھەروھا ھەلگری خۆشەویستی و تەبایی نیوان خەلگە و بەختەو ھەری کۆمەل و پارێزەری ئایینە!

بۆیە پابەند بوون بەم خەسلەتە بەپێی دەقە شەرعیەکان، بە (فرض العین) لەقەلەم ئەدری، جا پێویستە یە کە یە کە ی ئەندامانی کۆمەلگای ئیسلامی پێیەو پابەند ببن، چونکە خەسلەتیکە خیری دۇنیاو دوارۆژی پێوھەو پێچەوانە کەشی دوارۆژیکێ رەش بۆ مەووف ئەخولقینێ

پێشەوانە وزاعیش رەحمەتی خۆای لی بێت لەم بارە یەو ھەرفەر موویت: (( تعلم الصدق قبل أن تتعلم العلم )) واتە: بەر لەو ھە ی فیزی زانیاری بیت، فیزی راستگویی بە.

ھەروە ک پێشەوا و ھەکیعیش دەفەر مووی: (( هذه الصنعة لا يرتفع فيها إلا الصادق ))<sup>(۱)</sup> واتە: ئەم پێشە یە ھیچ کەس تیایدا بەرز نابیتەو، مەگەر بابای راستگۆ نەبی!

خویندکاری سەنگین: ھەوڵدە پێش ئەو ھە ی خۆت لە قەرە ی کاروانی زانست خوازان و کۆکردنەو ھە ی زانیاری بدە ی فیزی راستگویی ببیت و سیمایەکی زەق و بەرچاو بیت لە پێکھاتە ی کە سایەتی خۆت لە سەر جەم ھەلس و کەوتە کانت رەنگ بداتەو، تاکو لە تیکرایی قۆناغەکانی فیزخواریتا سەرفرازانە ھەنگاو بنییت و بگەیت بە دوا مەنزل و نەگلیت.

۱ - ئەو دوو وتە ی خەتیبی بەغدادی لە پەرتووکی (الجامع) دا ھیناویەتی.

هه لبة ته راستگۆيش كه بریتى به له : ده رپرینى وتو گوفتار به شیوه یه ك  
كه وا له گه ل بیرو باوه پ و واقیعدا یه ك بگریته وه و ناكۆكى و دژایه تی نه بیته ،  
تهنها یه ك جۆرى هه یه ، به لام پینچه وانه كه ی واته درۆكارى (الكذب) چهندها  
شیوه و جۆر و مه سه له كى جۆراو جۆر و هه مه چه شنى هه ن وه كو :

۱- (كذب المتملق) كه بریتى به له گوفتارى پینچه وانو دژ له گه ل واقیع و  
بیرو باوه پدا، وهك كه سێكى ده روون نزم و دونیا ویست وه سفى كه سێكى  
دوور له ئایین و خراپه كار، یا نه فام و بیدعه كار كه خودى خۆشى چاك چاك  
دهیناسى بكات به مرقفیکى ئایین پهروه و چاكه كارو زانا و راست و ساغ  
و تهواو بۆ مه رام و مه به ستيكى تاییهت به خۆى كه له م سه رده مه ی  
ئێستادا ئه م جۆره كه سه به بابای ماستاوچى ناوزه ده كرى.

۲- (كذب المنافق): نه وه شیان بریتى به له گوفتاریكى وا كه تهواو له گه ل  
بیرو باوه پدا پینچه وانو دژ بیته ، به لام له گه ل واقیعدا ناكۆك نی یه و یه ك  
ده گریته وه ، وهك ئه و جۆره كه سه دوو پوو (المنافق) ه ی له ژیر ناو و  
شۆره تی جۆر به جۆر خۆى چه شار ده دات وه كو ئه هلی سوننه و چه ماعه و  
ته زکییه و ته سه وف و پهروه رده و بانگهواز و هتد... بۆ خۆ مه لاسدان و  
نه ناسرانی شیوه ی دوان و هه لس و كه وتیان نیشان ده دات و ده مامكى  
ساخته كارى ناوه ته سه رووی نه گریسی به مه به ستيك كورد گوته نی  
(گورگه به لام خۆى له پێستی مه پ نیشان ده دات! ؟)

۳- (كذب الغبی): ئه مه یان وتو گوفتاریكه له گه ل واقیعدا تيك ناکاته وه و  
پینكرا هه لئاكهن، به لام له گه ل بیرو باوه پدا هیچ جۆره دژایه تی و  
ناكۆكى یه كیان نی یه و یه ك ده گرنه وه ، وهك ئه و موسلمانه ساویلکه و  
ناحالی یه ی، كه نه گه ر كه سێكى وای كه وته بهر چاوكه وا كه میك به  
عه قلی یه وه بنووسیت - له بواریك له بواره كانه وه - ده ست به جی شایه تی:



(وهلیتی و زانایه تی و لیها تووی و ... هتد) ی بۆ ده دات نه گهر چی له واقعیشتدا، واقع راستی یه تی نه م شایه تی یه ی بۆ ناسه لمینی و مرؤفیکی شایسته به م پله و پایه و مه قامه ییش نیه !! .

ئینجا خوینهر و فه قوی راستی ویست:

په یوه ست به به راسته شه قامی راستگویی و ده مت مه جووئینه و مه یکه ره وه بۆ ده برپینی هیچ قسه یه ک، مه گهر له سه رچاوه یه کی بیگهر د و هه ست و نه ستیکی خاوین و راستگویانه وه نه بیته ..

واته: ده م و ده روونت و گوفتار و هه سنت یه کسان بیته له ئان و ساتی ده برپینی هه ر ته و گوفتاریکدا، وه کو خو شه ویستی و دو ستایه تی و رق لی بوونه وه و دژایه تی و .. هتد، چونکه بیگومان مرؤفی راستگۆ به که سیک نالیت من تو م خو ش ده ویت که چی واقعی حالیش شایه تی بۆ نه دات و تاکه نیشانه یه کی خو شه ویستیشی لی به دی نه کریت، هه ره ها ده برپاره ی شتیک یان مه سه له یه ک، که نه بیستوه و زانیاری ده برپاره ی نیه، نالیت بیستوه مه یانه ... هتد.

پیشه و شافیعی خوا لی رازی بیته فه رموویه تی: ((ما کذبت قط، ولا حلفت بالله لا صادقاً ولا کاذباً)) واته: هه رگیز درۆم نه کردوه، نه به راست و نه به درۆش سویندم به خوا نه خواردوه ! .

که واته ده بی زۆر وریا بیت، نه بادا ناوت بخریته فۆرم و لیستی درۆزنان، نه گهر ده روونی سه رکه شیش وازی نه هینا و هانی ده دای بۆ گوفتاریکی نادرست و درۆ، ده توانیت به م هۆیانه ی خواره وه خو ت قورتار بکه ییت و به سه ریا زال بیت: -

أ- بیرکردنه وه و سه رنج دان له ریز و پایه ی خه سه له تی راستگویی و راستی په ره ران .

ب- بیرکردنه وه و تیفکرین له سووکی و بیئ نرخی درۆکردن و شه رمه زاری و ریسوایی درۆزان.

ج- ههروه ها تیفکرین و ده رککردنی ئه م حه قیقه ت و راستییه، که په تی درۆ کورته و به زوویی ده مامکی سه ر رووی نه گریسی والا ده بیئت<sup>(۱)</sup>. کورد گۆته نی (مهیدانی درۆیی کورته!).

د- داواکردنی کۆمه ک و هاوکاری له خوای به به زهیی و میهره بان و دهسته و سان نه نواندن.

### تیبینی یه ک:

هه لبه ته هه ر قوتابی فه قی یه ک راسته شه قامی راستگویی به جی هیشته و خوی دوو چاری که ند و کۆسپ و ته گه ره کانی ریچکه ی درۆو درۆکاری کرد، به هۆی ده ردی کئی به پکئی (منافسه) ی هاوه ل و هاوکارانی به مه به سستی دهسته به رکردنی ناو و شوهرت و نازناوی زیره کی زانیه تی و لیها توویی و تاد، پیویسته ئه م راستییه ش بزانی و چاک ده رکی بکات، که وا هه ر که سیک خوی بگه بیینی و بگات به هه ر جۆره پله و پایه یه ک له سه رووی ئاست و توانای خۆیه وه، ده بیئ بزانی که وا که سانیک هه ن له بۆسه و که میندان بۆی، خاوه نی زانست و زانیاریه کی بیئ وینه و قه له م و پینووسیکی به پرشت و ویژدان په روه رو ره خنه گرن، ئه م پله و پایه و ناو و شوهرته ی به پیئ په ریز و شوینه وار هه لده سه نگینن و وه زن ده که ن، ئیتر دوایی حه تمه ن گیرۆده ی ئه م سی سه رگه ردانیه ده بیئت:

۱- له ده ست دانی متمانه (الثقة) و باوه رپیئ کراوی له نیو دل و ده روونی خه لکی و کۆمه ل.

۲- له دهست چوون و به فیژدانی زانسته کهت و باوه پ پی نه کردن و  
وه رنه گرتنی له لایه ن ده ورووبه ره وه.

۳- سه ره نجام خه لگی باوه پت پی ناکه ن نه گه ر چی راستگو بیست و  
راستیش بلئی.

به کورتی هر که سیک درۆکاری و جوانکاری له گوفتار بکات به پیشه ی  
رۆژانه ی نه که سه هاوکارو برای جادوگر (الساحر) ه بیگومانیشین که وا  
﴿ولا یفلح الساحر حیث ائی﴾<sup>(۱)</sup>.

#### ۴- په نا بردن بۆلای خوا له زانسته خوازیدا:

برای فیرخواز: بیگومان مرفه کان ه موویان په کسان نین له ناست و  
توانای وه رگرتن و تیگه یشتن و فیژبوونی زانسته کان، به لکو ناستی جیاوازو  
خواست و ناره زوی جیا جیا یان هیه، بویه هر کاتیک زانستیک له  
زانسته کانت به لوه بوو فیژبوون و وه رگرتنی نه سته م و زه حمهت بوو دل  
ته نگ و ناره حمهت مه به و دهسته وسانی و بی توانایی مه نوینه و سارد  
نه بیته وه، چونکه نه مه شتیکی سروشتی به و به ته نه اش له تۆوه روی  
نه داوه، به لکو چه ندین زانای به ناوبانگ دوو چاری نه م حاله ته هاتوون،  
ته نانهت هی وایان هیه رۆر به راشکاوییه وه نامارهی به م حاله ته کردووه،  
هر وه ک چۆن له ژیان نامه که یاندا به رچاو ده که وی له وانه:

۱- (الأصمعي) له زانستی (العروض) دا.

۲- (السیوطي) له بیرکاری (ریاضیات) دا.

۳- (الزهاوي) زانای فه رمووده ناس له (خط) دا.

۴- (ابن الصلاح) له (منطق) دا.

۵- (أبو مسلمی النحوی) له (صرف) دا.

۶- ههروهه (أبو عبیده، محمد بن عبدالباقي الأنصاري، أبو الحسن القطيعي، أبوزكريا يحيى بن زياد الفداء، أبو حامد الغزالي) ئەم پینج زانیانهش له زانستی نهودا.<sup>(۱)</sup>

کهواته خوینکاری دلسۆز:

تۆش ویست و ئاره زووت ده رباره ی خویندن و زانست خوازی به که ته وه به هیز بکه و زیاترو زیاتر بایه خی پی بده، ههنگاو بنی بۆ به ره و پیشه وه و برینی قوناغه کانی خویندن ته به پشتیوانی خوی میهره بان، نه گه ره له هه ناست و قوناغیکیشدا زه حمه تی و ته گه ره یه کت هاته به رده م ده ست به جی په نا بۆلای خوابه و لی بیارپۆه و داوای کۆمه کی لی بکه و دهستی پارانه وه و سکالات به رز بکه ره وه بۆلای و له به ر ده میا بکرووزپۆه، تاکو به فریاته وه بیته و سه رکه وتوو بیت، وه کو زانای پایه به رز (ابن تیمیه) - ره حمه تی خوی لی بیت زۆر جار نه گه ر رافه و لی کدانه وه ی ئایه تیکی قورئانی پیروزی بۆ نه ده هات و لی ده وه ستا، له خوا ده پاراپیه وه له پارانه وه که یدا ده یفه رموو: ((اللهم یا معلم آدم و ابراهیم علمنی، ویا مفهم سلیمان فهمني))، ده گێرپه وه ده لێن پاش ئەم دوعایه ده ست به جی ماناکه ی بۆ ده هات و رافه ی ئایه ته که ی ده کرد.<sup>(۲)</sup>

۵- گه شتی زانستی:

که شت و گه پان به دوای زانست و زانیاری سیمایه کی زه قی خویندکارانی زانسته شه رعیه کان بووه به درێژی میژوو، بیگومان ده توانین بلێین

۱ - حلیه طالب العلم / ص - ۴۲

۲ - هه مان سه رچاوه ی پیشوو، وه (فتاوی ابن تیمیه) ۴ / ۳۸

گه شته که ش سنووردارو بهر ته سڪ نه بووه، به لکو به رفراوان بووه و زۆریه ی  
 شارو دیهاته کانی گرتۆته وه، ته نانهت جاری واش هه بووه سنووری  
 ولاته که شیان بریوه، بۆ خویندن و فه قی یاتی چوونه ته ولاته دراوسیگانیان..  
 هه لبه ته نه مهش به کاریکی گرینگ و بایه خدار له زیان و میژووی  
 خویندکارانی زانستی به شه رعیه کان ده ژمیژدی و به خالیکی ئیجایی و  
 به ره مداریش له قه له م نه درئ، چونکه گوتراوه: ( من لم یکن رُحله لن یكون  
 رحلة ) ..

به لی بیگومان که سیک گه به دوا ی زانیاری نه گه پئی و گه شت نه کات و  
 نه چیتته خزمهت مامۆستایانی پسپۆرو به هره دار تاکو زانستیان لیوه فیتر بی،  
 دووره ببی به که سیک شیاو تاکو خه لکی هاموشۆی بکه ن و بیته لای و  
 زانست و زانیاری لی وه فیترین، چونکه نه م زانا به پرێزانه به شیکی زۆری  
 ته مه نیان له خویندن و دهرس وتنه وه سه رف کردووه و شه ونخونی و  
 ته جارویی زۆریان بینیه و نوکته و به هره ی زانستی و پاو سه رنجی ناوازه یان  
 لا ده ست ده که وئ .

نیمای شافیعیش خوالی ی پازی بی ده رباره ی گه پانی به دوا ی زانیاریدا  
 له شیعیکی دا ناوا ده فه رموویت:

سَأَضْرِبُ فِي طُولِ الْبِلَادِ وَعَرْضِهَا أَنْالُ مُرَادِي أَوْ أَموتُ غَرِيْبَا  
 فَإِنْ تَلَفْتُ نَفْسِي فَلَلَهُ دُرُّهَا وَإِنْ سَلِمْتُ كَانَ الرَّجوعُ قَرِيْبَا

واته: به دریزی وپانایی ولاتاندا ده پۆم و ده گه پیم، یان به ناوات و نامانج  
 ده گه م یاخود له غه ربییدا سه ر ده نيمه وه و ده مرم، ئینجا نه گه رفه وتام و  
 مه رگ میوانم بوو نه وه کاریکی په سندنم نه نجام داوه، نه گه سه لامه تیش  
 ده رچوم گه پانه وه نزیکه .

## تییینی یه کی گرینگ:

هه لبه ته گه شت و گه پان به مه به سستی په یداکردنی عیلم و زانست کاریکی تابلئی پیروزو پیویست و له باره، به لام برای فیرخواز و فقیی وریا ناگاداربه بیگومان هم گه شت و گه پانه نه گه رله حاله تی ناسایی خویدا ده رچوو کاریگه ریه کی خرابی نه بی و ناکامیکی سه لبی لی نه که ویته وه، وه که نه وهی له هیچ شوینان مه دار نه که ی و قه رار نه گری، له وه رزیکدا یه که دوو شوینان بگوپی و بگپی به بی بیانو و هه دده ف و نامانجیکی به ره مه دار و به جی، چونکه هم کاره نه که خزمه ت به پرؤسه ی خویندن ناکات، به لکوله زیان به م لاهه که لکی تری لی چاوه پوان ناکری.

## ۶- پاراستن و پاریزگاری کردنی زانیاری:

همه شیان به سهرف کردنی نه و په پی جوهد و تی کو شان و هه ول و ته قه للا به مه به سستی پاراستن و چاودیری و پاریزکردنی زانیاری به شوین که وتن و کارپیکردنی ده سته به ر نه بی.

خه تی بی به غدادیش ره حمه تی خوی لی بیت ده فه رمووی: ((یجب علی طالب الحدیث آن یخلص نیته فی طلبه، ویکون قصده وجه الله سبحانه))<sup>(۱)</sup> واته: پیویسته له سهر قوتابی فه رموده (الحدیث) نیته تی خوی یه کلا بکاته وه له داواکردنی دا، مه به ست و نیازی ته نها خوی به رز بیت ﷺ.

که واته نابی و ناگونجی خویندکاری - زانسته شه رعیه کان گوپه پانی زانست خوازیه که ی بکات به بازارپیکی بازرگانی وه که وه سیله و نامرازی گه یشتن به خوزگه و ناواته کانی دونیایی و پیگایه که بو به ده ست هیتانی

پارووی چەورو سامان و دەست خۆشانە و ئافەرىنى زۆردارو دونیاپەرستانە بە کاری بەیتى، چونکە چەندىن دەقى شەرى لە قورئان سوننەت دا ھەرپەشەى جۆراوجۆر لەم جۆرە دونیا پەرست و دونیا ويستانە دەکەن و دواپۆژىكى پەش و پەر لە داماوى و سزاو ئازار و ئەشکەنجە و مەینەتیاں بۆ وەسف دەکەن .

بۆیە پێويستە قوتابى زانستە شەرىعیەکان خۆى دوور بگرئ لە کەشخەلىدان و فیز و خۆ بە گەرەگرتن بەسەر خەلکى و تىکۆشان بۆ پلە و پایەى دونیایى و کەسب کردن و پراکتىشانى جەماوەر گەردکردنەو لە دەورى خۆى لە برى بانگ کردن و گەردکردنەو لە دەورى پەيامى ئىسلام و خزمەت بە ئىسلام چونکە زۆربەى ئەو دەرد و بەلا و مەینەتیاڤەى گىرۆدەى زاناياں بوون لەم لایەنانەى سەرەوہ سەريان ھەلداوہ و سەرچاوەيان گرتوہ !

ئىنجا فىرخوانى ئازىز و ھىواى دواپۆژى گەلى ئىسلام:

قۆلى مەردايەتى لى ھەلمالە و بە شىوہەىكى جىددى و دلئسوژانە تى بکۆشە و پەنج بەدە بۆ پاراستن و پارىزگارى کردن لە - زانستە شەرىعیەکان مشوور لە پەرسەکە بخۆ و پەرى پى بەدە و خزمەتى بکە، بە تىگەيشتن ولى حالى بوون و لەخۆدا کردن بە حال و پەنگدانەوہى لە ژيانى پۆژانەتدا، نەك بەتەنھا بەدەرخ و ئەزبەرکردن و گوتنەوہ وازبىنى و اش بزانى بەوہندە ئەركى سەر شانت ئەنجام داوہ و ئىتر پالى لى بەدەيتەوہ . ھەلبەتە ئەوانەى بانگيشەى زانىنى زانستە شەرىعیەکان دەکەن و باسى جياجيا دەربارەيان تەرح دەکەن کەسانىكى زۆرن و لە ژمار نايەن، بەلام پارىزەرى پاستەقىنە و مشوور خۆرى دلئسوژيان کەمە، چونکە با دەيەھاو سەدەھا زانای شەرىع زان و ھەلکەوتوو و بلىمەت ھەبن، کەلکى چى ھەيە ئەگەر ئەم زانىارىيەيان

به کاربان نه هیئاو له خویندا پرنگ نه داته وه و نه یان کرد به واقعی کومه لگایان له راستی دا حسابی نه بوونیان بۆ ده کرئ نه گه رچی له ژیانیش دابن چونکه به شیوه یه کی کرده یی بوونی خویمان نه سه لماندوه!

وهك پیشسینان ده لئین : (رب حاضر كالفائب ) یاخود (رب عالم كالجاهل)<sup>(۱)</sup>.

که واته خوینه ری به ریز:

فیرخواز فه قئ ی په سه ن ئه و فیرخوازه یه که واته تابلیتی پابه ند بوونی به سوننه ت و په وشته به رزه کانی پیغه مبه ری پیشه وای ﷺ پیوه دیار بیت له سه رجه م بواره کانی ژیاندا، هه روه ها تاکه ماموستاو پیشه نگ و رابه ری بۆ هه لئس و کهوت و جمو جۆل و چالاکیه کانی ژیانی ته نها و به ته نیا پیغه مبه ری رابه ری مرقفایه تی ﷺ و شوینکه وتوهه بلیمه ت و هه لکه وتوهه کانی خه ت و ریبازی نه ون، وهك خوای زانا و کاریه جئ له م بواره یه وه ده فه رمووئ ﴿ لسقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة... ﴾<sup>(۲)</sup> زانای پایه به رز (عبدالرحمن السعدي) له ته فسیر و رافه ی ئه م ئایه ته پیروزه دا ئه فه رمووئ: (( الأسوة نوعان: اسوة حسنة ، اسوة سيئة، فاسوة حسنة في الرسول ﷺ وأما الأسوة لغيره إذا خالفه فهو الأسوة السيئة، كقول المشركين حين دعتمهم الرسل للتأسي بهم: ﴿إنا وجدنا آباءنا على أمة وإنا على آثارهم مهتدون.﴾<sup>(۳)</sup> واته: سه رمه شقی (الأسوة) دوو جۆری هه یه که بریتین له أ- سه رمه شقی چاك. ب- سه رمه شقی خراب. ئینجا بیگومان سه رمه شقی و پیشه نگی چاك و ره واه له پیغه مبه ری خودا ﷺ هه یه، به لام سه رمه شقی به پیشه نگ گرتنی غه یری

۱ - حلیة طالب العلم/ص - ۳۸

۲ - الأحزاب / ۲۱

۳ - المصفي من صفات الدعاة، الكتاب الأول / ۱۸



پيغه مبر ﷺ له كاتيك دا پيچه وانه ی نه و بئ، نه م جوړه يان سه رمه شقی خراب و نارپه وايه، وه كو گوته ی هاوبه ش پرياردهر (مشرک) ه كان كاتيك پيغه مبران - عليهم الصلاة والسلام - بانگه وازيان ده كردن، تاكو شوپنيان بكهون و ده سبه رداری رييازی نه قامی بؤ ماوه يان بن، ده يان گوت : باب و باپيرانمان به م شپوه گوزه راندويانه و ئيمه ش به هه مان شپوه و به هه مان ريگه ده گوزه ريښين.

برای فترخواز و خوینه ری به ریښ:

نه وه ی پیناسمان كرد خویندكاری ره سهن و دلسؤزه، نه ك نه م جوړه خویندكاره ی، كه له ئیستاوه خهريكه له سه ر حيسابی نايينه كه ی له هه ولی خوگونجاندايه له گه ل واقيع.

كورد گوتنه ی: (( له گه ل عامی ده چپته شامی! )) .

#### ۷- زانیاری پاراستن به نووسینه وه:

له راستیدا نووسینه وه و په یوه ست بوون به سیستمی نووسینه وه ی دهرس و وانه زانسته یه كان و دهره ینان و نه قلكردنی هه ندی بابته و مه سائیلی ده گمن و پتویست، كاریکی ئیجگار گرینگ و به ره مداره، چونكه زانیاریه كان له فهوتان و به زایه چوون رزگار ده كات و ناسانكاریه کی چاكیشه بؤ كاتی پتویست، شه كه تی و به دوا گه پان كه م ده كاته وه، به تاییه ت بؤ كاتی به سالچوون و بئ هیزی و پرکاری كه ره سته (ماده) هیه کی تابلی ی به كه لك و ماندوو بوون و پتوه خهريك بوون و سه رقالبوونی زوری گه ره ك نیه ..

بۆيە تۆش فەقىى بەرپىز:

كۆنۈسىكى تايىبەت و گونجاو دەست نیشان بىكە بۆ تيا نووسىنە وە و  
تۆمار كىردنى سەر جەم ئە و بابەت و مەسەلە وردو بە كەلك و زەرورانهى، كە  
لە ئەنجامى خويندن و موتالالا كىردن و گوى بىست بوون و . هتدە وە  
بەدەستيان دىنى، هاوكات لە گەل رەچا و كىردنى ئەم چەند خالانەى  
خوارە وە:

۱- نووسىنى سەرەباسە كە.

۲- ناوى ئە و پەرتوك و سەرچاوانەى كە لىتتە وە وەرگرتو وە.

۳- نووسىنى ژمارەى لاپەرەى سەرچا وە كە.

۴- ژمارەى بەرگ ( المجلد) هكەى - ئەگەر لە بەرگىك زياتر بىت.

۵- ئەگەر نەقل كىردنى تىدا بىت نامازەى بۆ بىكە، نەبادا لە گەل نەقل نەكرا و  
تىكەل بىت.

۶- ھەر وەك چۆن ئەگەر پەرتوكىك موتالالا بىكەيت و بىخوينىتە وە

پىويستە ژمارەى ئە و لاپەرەى بىنووسىت كە پۆژانە لە سەرى دە وەستى تاكو  
بازدانى تىنەكە وى<sup>(۱)</sup>.

چونكە بىگومان مەرف سىروشتى واپە دوچارى بى ھىزى زاكىرە و لە

بىرچوون دىت، بۆيە (شعبى) دە فەرمو وىت: ((اذا سمعت شيئاً فاكتبه ولو في  
الحائط)) واتە: ئەگەر گوى بىستى شتىك بوويت بىنووسە وە، ئەگەر چى  
لەسەر دىوارىش بىت.

بەلئى بەپاستى ئەم كۆنۈسە لە تەنگانە تىرىن و ناخۆش تىرىن كاتە كان بە

ھاناتە وە دىت، دەگات بە فرىات لەم ئان و ساتانەى تاكى خۇپراگر و بە توانا  
دەستە و سان دەمىنىت چە جاى مەرفى بىر كۆل و بى ھىز.

۱ - حلىة طالب العلم. ص/ ۳۷

## ۸- پیدآچوونه وهو به سه رکردنه وهی دهر خکراو ( المحفوظات ) هکان :

خه سلّه تیکی تری - قوتابی زانسته شه رعیه کان - بریتی یه له گرینگی و نه همیه ت دان به دهر خکردن و نه زیه رکردن، به لام گرینگتر نه وه یه، که نه و مه تن و بابه ت و باسه گرینگانه ی دهرخ و نه زیه ری کردون، پشتگوتییان نه خات ماوه ماوه پییان دابچیته وهو به سه ریان کاته وه، به گوتنه وهو دووباره سه رنجدانه وه یان، تاوه کو له هزرو بیریا بین به مه له که یه ک هه رگیز له یادی نه چنه وه. چونکه ناگادار نه بوونیان و نه پاراستنیان به سه رکردنه وهو دووباره گوتنه وه، هیمای له پیرچون و له دهست دان و به زایه دانیانه، جا مرؤف له هر ئاستیک بیّت.

ئین و عومریش خوی لی رازی بیّت - ده گپرتته وه له پیغه مبه ری خوا ﴿ فہرموویہ تی: (( انما مثل صاحب القرآن کمثل الإبل المعلقة، ان عاهد علیہا أمسکها وإن أطلقها ذہبت )) (۱)﴾.

(الحافظ ابن عبدالبر) - رحمتی خوی لی بیّت - ده لئی: ئەم فہرموودہ یه به لگه یه له سه ر نه و جوړه که سه ی، که زانسته که ی به سه ر نه کاته وه و پشت گوئی بخات، تا له دهستی ده چیت و زه ره رمند ده بیّت ..

چونکه بیگومان زانستی هاوه له به ریزه کانی پیغه مبه ر ﴿ له و سه رده مه دا تہنا بریتی بوو له قورئان و به س، ئینجا نه گه ر قورئانیک که وا خویندنه وه و نه زیه رکردنی له و په پی ئاسانی دابیت، به به سه ر نه کردنه وه وریا نه بوونی له کیس بچیت، نه دی چ ده لئی دهر باره ی نه و زانسته جوړاو جوړو نه سه مانه ی ئیستا که له نارادان که بیگومان وه کو قورئانیش نین له سانایی دا ..

۱ - رواه الشيخان ومالك في الموطأ. البخاري: ۵۰۳۱، مسلم: ۷۸۹

ثابته تی: ﴿ ولقد یسرنا القرآن للذکر فهل... ﴾<sup>(۱)</sup> نمازہ بہم راستی بہ  
 دہکات، مہلبہ تہ باشترین و بہرہ مدارترین زانستیش نہو زانستہ یہ، کہ مہ تن  
 و نہ سلّ و بنچینہ کانی دہرخ بکریّت و بیر لہ لق و پوپہ کانی بکریّتہ وہو  
 سہرنجیان بدری، مہرہا مروفّ پہ لکیش بکات بؤ لای خواو رہ زامہ ندی  
 خوای تیّدا بہ دی بکریّ و دہستہ بہر بیی.<sup>(۲)</sup>

### ۹- بہ فیرونہ دانی کات و پاریزگاری کردنی ساتھ کانی تہ مہن:

کات (الوقت) گرینگیہ کی بیّ وینہی مہ یہ لہ ژیانی تیّکرای مروفّہ کان،  
 بہ تاییہ تی مروفّنی فیّرخواز و قوتابی.. بویہ زہرور وایہ قوتابی-زانستہ  
 شہرعیہ کان- زؤر بہ بایہ خہوہ ہرپوانیّتہ ساتھ وہختہ کانی تہ مہنی (ساعات  
 عمرہ) بہ باشترین و بہ سوودترین سہرمایہ و دہستکہ وتی ژیانی بزانیّ و  
 مہرگیز تاکہ ساتیکی بیّ سوود لؤوہرگرتن بہرّی نہ کاو بہ زایہ نہ دات..

بیّگومان پہ یامی پیروزی نیسلامیش زؤر بہ پیز و بایہ خہوہ نہ پوانیّتہ کات  
 و باسی لیوہ دہکات، تا ناستیکی وا پەرہردیگار ﷺ سویندی پیّ نہ خوا و ہک  
 دہفہ رمویّ: ﴿والعصر إن الإنسان لفي خسر...﴾<sup>(۳)</sup> مہرہا پیّشہ وا (علی  
 کوپی نہ بی تالیب) خوا لئی رازی بیّت- بہم شیوہ یہ پیّناسہ ی  
 کات (الوقت) دہکات، کہ دہفہ رمویّ: ((الوقت كالسيف إن لم تقطعه يقطعك))  
 واتہ: ( کات و ہکو شمشیر وایہ گہر نہ یبری دہ تہری).

جاریکیان پیاوئیک بہ زانایہ کی گوت: (قف أکلمک) واتہ: راوہستہ مہ ندیک  
 قسہ تہ گہ لّدا بکہم، زاناکہش لہ و ہلامدا فہ رمویّ: (أوقفَ الشمس) واتہ:

۱ - القمر / ۱۷

۲ - حلیہ طالب العلم، ص / ۳۹

۳ - العصر / ۲-۱

ئايا خۆر وەستاوہ - تامن بوہستم - بەئى كات لەسەر مرۆف ناوہستى و  
ھەردەم لەو ھەرزى بەسەرچوون داىو سات لەدواى سات تەمەنى مرۆف لە  
كورتى دەدات و بەپىر تەواو بوونەوہ دەچىت!

كەواتە خویندكارى دلسۆز و بە مشور:

ھەردەم دۆست و ھاوہل و ھۆگرى كات الوقت بە وریابە گىرۆدەى  
دەردى كات بە فىرۆدان و وىكارى نەبىت، بەلكو ھەولە بەپىئى نەخشە و  
سىستەمى دابەش كردنى كاتەكان (توزیع الأوقات) وە دابەش كردنى  
كارەكان (توزیع الاعمال) ھەئس و كەوت بكەو كارو پىشەى شىاو و گونجاو و  
بەكەلك دەست نیشان بكە بۆ پركردنەوہى ساتەوہختەكانى تەمەنت،  
ھەروہا تۆ وەكو فىرخواز و خویندكارىكى لوى زانستە شەرعىەكان  
زەرورە تىبكوشى و پەنج بەدى و بەرنامەىەكى تۆكمە و رىك و پىك دابىژى  
بۆ خۆرۆشنبىركردن و دەستخستنى زانىارى (العلم) بەھەموو پىگە و شىوہ و  
جۆرەكانى وەك خویندن و خویندنەوہى پەرتووك و سەرچاوەى جۆراو جۆر و  
ناىب و بابەت (موضوع) گرینگ و بەسود و ئەزىبەركردن و سەرنج دان و  
تاد.

پىشەوا (على كوپى ئەبى تالىب) ش لەبارەى ھزد و بىر دەولەمەند كردن و  
ھاندان و پىشە چوون بەرەو ئاستىكى بەرزى زانستى دەفەرموى: (ھەموو  
دەفرىك بە تىكردن تەسك دەبىتەوہ تەنھا عەقل نەبىت؛ پىئى فراوان  
دەبىت).

## تیبیینیه کی گرینگ:

قوتابی به پیز:

مه رج نیه کردو کوش و په نجدان و زه حمه تکیشان بؤ ده ستخستنی زانیاری (العلم) ته نهاو ته نیا په یوه ننداربتی به پرؤگرام (منهج) ی قوتابخانه کانی - زانسته شهرعیه کان (مدارس العلوم الشرعیه) و له چوارچیویه ئه وانه وه دهرنه چئی و نه ترازئی، به لکو زه وروده و پیویسته که و چؤن خویندکار له بواره کانی (ته فسیر و فه رموده و بیرو باوه پ (العقیده) و فیه نحو و صرف و زمانه وانئی به لاغه و باقی زانست و وانه شهرعیه کانی تر شاره زاو به ناگایه، به هه مان شیوه له بواره کانی (میژو و په روه رده و فه لسه فه و پامیاری و کومه لئاسی و ته ندروستی و ده روون ناسی که ردوون ناسی و تاد، نابئی بئی ناگا بئی و که م تا زؤر لییان نه زانئی و سه ره ده ریان لی دهرنه کات، چونکه زانایانی پیشوو له م بوارانه ش هاوکات له گه ل بواره کانی تر نه سپی خوئیان تاو داوه و جئی په نجه یان دیاره و میژووش شایه تیان بؤ نه دا. بؤ نمونه:

یه ک: پزشکیه تی - الطبابة -:

ئه و زانایانه ی دهستی بالایان هه بووه له م بواره وه ئه مانه ی خواره وه هه ندیکیانن:

۱- پازی: که ناوی پاسته قینه ی هجوی (ئه بو به کر کوری محمد زه که ریا) یه له نیوه ی دووه می سه ده ی هه شته می زاینیدا له ده ورو به ری شاری ته هرا نه وه چاوی به دونیا هه لئناوه .. ته نها له (طب) دا ((۲۲)) په رتوویکی نووسیوه، که بؤ چه نده ها زمان و وه رگیزدراون.

۲- ئیبن سینا: که ناوی (ئه بو علی حوسه بن کوری عبداللای کوری سینا) یه، ناوبانگی به (په ئیس) ده رکردبوو، ئه م که له زانایه ش زیاتر له (۱۰۰)

سه د بهرتووكى له پزىشكى دا داناوہ .

دوو: زانستى سروشت ناسى:

له م بواره شدا زانا موسلمانه كان پشكى شىريان بهر كه وتووه و ده وړى  
بالايان بينيوه وهك:

۱- (ئىبنول هيسم): كه له (۳۵۴) كوچى دا له دايك بووه و (۲۰۰) كتيبى  
داناوہ، ئينجا له م دووسه د كتيبہ (۴۷) دهرباره ي بيركارى (رياضيات) و  
(سروشت ناسى) و (طبيعه) بوون و (۵۸) شيان نه اندازيارى.

۲- (كه ماله ددينى فارسى) كه له م باره وه روى بهرچاوى گتپاوه.

سى: جوگرافيا:

۱- (شهرىفى ئيدريسى): نه م زانا بليمه ته له سه ده ي يازده هه مى زايى دا  
له دايك بووه.. (جوتيه) له وه سفى نه م بهر پزه دا نه لىت (ماموستاى هه موو  
نه وروپا بوو له جوگرافيا دا.. هه روه ها (ئيدريسى) كتيبىكى نووسى له بابته  
جوگرافيا وه له بهر گرينگيه كه ي وه رگتپردا سه ر نه م زمانانه ي خواره وه:

۱- ئيسپان له سالى (۱۷۹۳) ز دا.

۲- نه لمانى سالى (۱۸۲۲) ز دا.

۳- فه رهنسى سالى (۱۸۳۹) ز دا.

۴- نيتالى سالى (۱۸۸۵) ز دا.

۲- نه بو ره يمانى بيرونى: نه م زانايه ش له سالى (۳۶۲) ك هاتوته دونيا (۷۵)

سال ته مهنى بووه، ده ستى بالاي هه بووه له (بيركارى و گه ردونناسى و ده ورون  
ناسى و زمانى بينگانه) هه ر وهك چون له بوارى: (مىژوو و جوگرافيا) شدا نوبانگى  
ده ركردبوو له جيهاندا<sup>(۱)</sup>.

۱ - كه مىك به ده سنكارى به وه له (سه ربه ستى له ئيسلامدا) وه ر گراوه لاپه ره/ ۴۰، ۴۲

به تاييهت نه و ته رزه ئايدۆلۆژيا و بيرو پرا و پييازه دهستگرد و خواستراوه  
به ناو پاميارى و هاوچه رخ و پيشكه وتن خوازانهى، كه دژايه تى ناكۆكى  
(تناقض) يكيان ههيه له گه ل ئيسلامدا، چونكه گه ماهيه تى شتياك يان  
فكره يه ك نه زانيت و نه ناسيت، چون و به چ كلوجيك بهر په چى بدهيته وه و به  
خه لگى بناسينيت؟ بيگومان ناتوانيت.

وهك شاعيريش ده ليت

عرفت الشرُّ لا للشر لكن لأتقيه فمَن لم يعرف الشر من الناس يقع فيه  
چونكه ناكړئ و ناگونجئ مرؤف له واقيع و رۆژگارى خۆى بئ ناگاوا  
نه شاره زابيت و دؤست و دوژمنى نه ناسيت! ؟.



## بهشی سنی یه م

### به کار هیئان و به کرداری کردنی زانست

ئه وهشیان به ره چا و کردنی ئه م خالانهی خواره وه دهسته بهر ده بی...

#### ۱- دهرک کردنی نیشانه کانی زانستی به سود:

فیرخواز و فهقی ئازیز: سه رنج بده و پرسیار له دهروونتدا بکه ده رباره ی ئه وهی ئاخۆ تو تا چند نیشانه کانی زانستی به سودت به ده ست هیئان و مه تا چ ئاستیک توانیوته زانسته که ت به خه یته قالبی عه مه لی و له گۆره پانی کاردا پۆلی کاریگه ری خۆت ببینی گۆرپانکاری بهر چا و بی وینه له نیو جه رگه ی کۆمه لگادا بخولقیینی، که ئه مانه ی خواره وه به شیکن له نیشانه کانی، بۆ وینه:

یه ک: کاری کردنی و جی به جی کرنی زانیاری به شیوه یه کی عه مه لی (العمل به).

دوو: رقبوونه وه و هه ز نه کردن له خه سه له ته کانی: خۆپه سندی و مه دح و به شان و بال هه لا گۆتن و خۆبه گه و ره گرتن (التکبر علی الخلق): سنی: تا ئاستی هۆشیاری و زانستیت زیاتر و به رزتر بچن، زیاتر و چاکتر بی فیزی و ملکه چی بنویینی و خۆ هه لگی شانته نه بی.

چوار: دووره په ریژی و دوور که وتنه وه له خۆشه ویستی خۆده رخستن (حب الظهور) و زه عامه ت و مه سنولیه ت و شوره ت و ناوده نگی دونیا.

پینچ: بانگیشہ (ادعاء) نہ کردنی زانایی خۆت و خۆ به زاناو لیہاتوو نہ ژماردن.

شہ ش: بہد گومانی و گومانی خراپ (سؤ الظن) بہ خۆ بردن، هاوکات له گه ل گومانی چاک (حسن الظن) بہ خه لگی بردن، تاکو پاریزراو بیست له به خراپ باسکردنیان و گومانی خراپ پئ بردنیان.<sup>(۱)</sup>

## ۲- زه کاتی زانسته که ت بدە:

زانست ئەو نیعمەتە پیروژەو بە فەرپە یە، که خوای گه وره به فەزل و بەخششی خۆی ئەببەخشێ بەو مرقوئە ی ویستی له سەر بیست، بۆیە پئویستە قوتابی موسلمان له هەمبەر ئەو نیعمەتە بەرز و گران بە هایداد و هەکو دەرپینی سوپاس و نواندنی شوکرانە بژیری بۆ خوا زه کاتی زانسته که ی دەر بکات..

به شیوه کانی راگه یاندنی حەق و پەوا و بانگه وازی بۆ پە یامی خواو فەرمان کردن به چاکه و پئگرتن و پەرچ خستنه بەردەم خراپه و گه شه پیدان و بلاوکردنه وهو خزمەت به زانیاری و سوود گه یاندن به خه لگی و پشتیوانی و بەرگری کردن له نیسلام و موسلمانان و بەرپه چدانه وهی ناحەزان له کاتی پئویستی دا.

ئەبو(هیرره) خوا لی ی پازی بی له پیغه مبه ر ﷺ ده گپیتە وه که فەرموویە تی: ((إذا مات الإنسان انقطع عمله الا من ثلاث، صدقة جاریة، أو علم یتفع به، أو ولد صالح یدعوا له))<sup>(۲)</sup>..

۱ - عبدالله ی کوری مبارک، گەر که سیک باسی زانایه کی پیشینی (سلف) ی له لا کردبوایه ئەبفه رموو: لا تعرض بذکرهم مع ذکرنا لیس الصحیح إذا مشی کالمقعد (حلیة طالب العلم، ص/ ۵۱)

۲ صحیح مسلم: ۱۶۳۱

به شیک له زانایان فەرمووین: ئەم سۆی یانە - بە دەستە جەمعی له هیچ کەس کۆ نابنەو، مەگەر بۆ زانایەکی وا که زانیاریەکی دەبەخشی چروکی پێ ناکات هەلبەتە بەخشینی زانستیش چاکە (صدقە) یە که سوودی لی ئەبیندری، هەروەها ئەو قوتابی و فیڕخوازهش که زانستەکی لیۆهردەگریت و فیڕدەبیّت، بە پۆلەیی (ولدی) زاناکە له قەلەم دەدری - مەبەست رۆلەیی زانستی یە -

جا که وایە فیڕخوازی فەقەیی ژیرو مەند:

سوور بە لەسەر ئەم خەسلەتە بەرزەو پێیەو پابەند بە، که پاراستن و بەرەمدار بوونی زانستی لیۆه بە بەرەمدیّت، چونکه زانیاری تا بیبەخشی زیاتر گەشە دەکات و زیاتر دەبیّت، بەلام بە پێچەوانەو بەلاونەکردنەو و کیکردنی زیانبەخشتترین دەردو کاریگەرترین میکروۆب و فایرۆسیکە، که دووچاری زانست دەبیّت و بەرەو که مکردنەو بە فەتارەتچوونی دەبات .  
خویندکاری زانست پەروەر:

وریا بە ئەم جۆرە قسەو قسەلۆکانەیی خەلکی دۆپا و ورە داتەپیو و دنیا ویست کارت تی نەکن، که دەلێن: ناخیر زەمانەو سەردەمیکە خراپە دەستی سەندوو و بێدین و خراپەکار و نۆرداران زال و دەست پۆیشتوون و ئامۆژگاری که لکی نەماو، بە تەنها راگە یاندنیکی سەرپێیی ئەوئ و هتد.

تۆش نەیانکەیت بە پاساو و بیانوو بۆ پالداڵەو و مشوور نەخواردن و خو بەرپرسیار نەزانین، چونکه ئەگەر وا بکەیت خوا نەخواستە - ئەوا دۆژمن و پیلانگێڕ و قین له دلانی بەرامبەر ئەم نایینە مەزنە له پێناو ئەو کارەیی تۆ زییری سوور ئەبەخشن و بازاری پێ ئەدەن، تاکو تەواو تەواو

خەلکی موسلمان دەسبەرداری ئەم پەيامە خواييە دەبن و پیلان و نەخشە گلاو و شەپانگیزەکەى ئەوانیش سەردەگرئ و بەردەگرئ، سەرەنجام بەیداخی زانست ئایین پەرورەى ئەخریتە زەوی و ئالای بەدپەرەوشتی و خراپە و ریسواکاری بەناوی پێشکەوتن و دوانەکەوتن لە پێششەچوونی رەوپەرەوی میژوو و دەیهەا دروشمی تری فریودەرۆبئ ناوەرۆک و فابریقەداری لەم شێوەیە - بشەکیتهوه<sup>(۱)</sup> !!

### ۳- عیززەت و سەرپەرزی زانایان:

خۆپازاندنەوه و خۆچەکدارکردن بەخەسلەت و چەکی عیززەت و سەرپەرزی گونجاوترین و لەبارترین کاریکە بۆ پاراستن و بەگەرە و بەپێز راگرتنی زانیاری و باشترین پارێزەریشە بۆ قەدرورێز و شکویی زانست و زانایان، بە ئەندازەى نواندن و بەجێهێنانی ئەم رەوشتە، عیززەت و شکۆمەندی ش دەستەبەر ئەبن و بە دەست دەهێندرئ .

بۆیە دەبئ فیرخواز فەقیی زانستە شەرعیەکان - زۆر بە ئاگاوشیار بئ لە ئاقار زۆردار و خۆبەگەرەگر و خۆبەخووانان، نەبادا بیکەن بە ئامراز و دەسیلەى دەستخستنی ئاوات و ئامانج و بەرژەوهەندییە شەخسی و مەرام و ئارەزوو نەشەرعیەکانیان، تاکو شەرعیەت بە کارە دزیوکانیان بدەن و دەورو بەریش فریو بدەن!

یاخود نەفام و دونیا پەرستان بیخەنە داوی تەفرە و پئیلان، دوایش بکەویتە ژێر کاریگەری ئەوان و نەرمی بنویتی لە: (فتاواو بریاردان و یان هەلوئیت دەرپرین ووتاردان و . هتد.

قوتابی به پریز: ره زامه ندی و رازی کردنی خه لکی و ده ورو به رو دنیا  
 ویستانت مه به ست نه بی و هه ولی بۆ مه ده، چونکه مروقی موسلمان به ته نیا  
 حساب بۆ به ده ست هیتانی ره زامه ندی خوای بالاده ست ده کات و نه مه به  
 نامانجیکی بنه پته تی ده زانی، گوئی نادات به گله یی و گازانده ی نه م و نه و،  
 چونکه چاک له م نایه ته پیروزه گه یشتوووه و پیی گوئش کراوه، که  
 ده فهرمووی: ﴿... والله ورسوله أحق أن يرضوه إن كانوا مؤمنين﴾. <sup>(۱)</sup> به  
 پیی نه م نایه ته پیروزه هه لئس و کهوت ده کات و له گوچه پانی ژیاندا ده ست  
 به کار ده بیئت بیگومان رازی کردنی هه موو خه لکیش کاریکی تا بلئی  
 نه سته م و مه حاله، چونکه هه ریه که ی به شیوه یه ک بیر ده کاته وه و هه لوئیست  
 ده رده بریئت، چونکه سروشتیان له یه کتر جیا یه، بۆیه نه بینین میژووی  
 مروقایه تی به گشتی و میژووی نیسلامی به تاییه تی سه رگوزوشته و  
 به سه رهاتی که له پیاوانیکی له خوا ترس و بویر و به هه لوئیستی تۆمار کردوووه  
 و رووه ره نگینه کانی خۆی پی نه خشان دووه، که وا دله گه وره که یان پرپوووه له  
 نیمان، هه رگیز گوئیان به پله و پایه و خوئشگوزهرانی نه داوه و سه ری  
 به رزیان بۆ هیچ زۆردارو تاغوتیک دانه نواندوووه، له گه ل نه وه ی زۆردارانیش  
 له و په ری هیژو ده سه لات بوون، به رده و امیش هه لوئیستی مه ردانه و  
 جوامیرانه یان هه بووه، دژ به سته م و زۆرییان وه ستاون و به ره نگاریان  
 بوونه ته وه .. که چی بیجگه له چه کی بیرویاوه پ- زۆریه ی جارن- چیتریان شک  
 نه بردوووه، بیگومان مروقی باوه پرداریش هه ر به م چه که ناوازه یه، بالاده ست و  
 ده ست پۆیشتووو زال ده بیئت به سه ر تیکرای چه ک و هیژه هه مه چه شن و  
 جۆراو جۆره کانی تر.. هه لبه ته نه م پیشه وا فیداکار و به جه رگانه ش - وه ک

خهلکانی تر- ده یانتوانی به جوریک له گهال فه رمانزه وا و کاربه دهسته زۆردار  
 و لاساره کانی سه رده می خۆیان هه لێکه ن و مه دار بکه ن و خۆ بگونجینن،  
 به لام چاویان نه برپوه ته خۆشگوزهرانی و مال و سامانی زۆرو ئافهرین و  
 دهستخۆشی ئەم و ئەو هتد.

له خولیاى ئەمه دا نه بوون و ته نانه ت ده توانین بلیین- بیریشیان له مه  
 نه کردۆته وه- چونکه به کاریکی ره واو شه رعیان نه زانیوه وهك به ناو زاناو  
 پیشه وا خراپه کار و دونیا ویست و ئاره زوو په رسته کان- له سه ر حیسابی دین  
 بۆ په یدا کردنی پارووی چه وری ئافهرینی ژین خۆیان بکه ن به مه قاشی  
 دهستی زۆردار و خۆ به زال زانانی بی دین!! هه روه ها له بهر ئه وه ی ئەمانه  
 ته واو ته واو خۆیان بۆ خواو خزمه ت به ئایینی خوا یه کلا کردبووه وه،  
 ته نانه ت کاریان به بنه مای روخسه ت- یش نه کردوو به لکو به پیی  
 بنه مای عه زیمه ت- هه لئس وکه وتیان کردوو، چونکه به خۆیان ره وا  
 نه بینووه مادام له پله ی پیشه واو پیشه نگیه تی دابن کار به روخسه ت بکه ن.  
 بۆیه کاریکی ئەسته مه که وا دونیا و فاک و فیکى زۆرداران فریویان بدات و  
 بیانخه له تینى پاشانیش به فیتی ئەوانه وه بجوولین..

### جا به ریزه کانه:

هه لۆیستی زانا به جه رگ و جوامیر و دلسۆز و به په رۆش و خوا ویست و  
 مه یدان ویسته کان، هینده زۆن ره نگه نه تواندری له ده رفه تیکى ئاوا که مدا  
 بخزینه روو و باسیان لئوه بکری، بۆیه ته نها به چه ند نمونه یهك وهك  
 گولبژیریک- واز دینین و ئیکتیفا ده که یه کورد گوته نی: ( مشتیک نمونه ی  
 خه رواریکه) جا فه رمون ئیوه وه هه ندی له م هه لۆیسته بویره به رز و  
 شکۆدارانه:

یه که م: تاکه هه لویستیکی جوامیرانه ی پیشه‌وا (ئه بو حه نیفه) خوا لی وازی بی: -

له سه‌رده می - ئه بو جه عفری مه‌نسور - به بریاریکی - ئه بو جه عفر - جاریکیان ئه بو حه نیفه ده‌سگیرکراو زیندانی کرا پاش بینین و چه‌شتنی جووره‌ها نازار و ئه‌شکه‌نجی بی ره‌حمانه، که به بریاری خودی فه‌رمانپه‌وای ناوبراو بیننی بووی، دایکی هاته سه‌ردانی له زیندان به م شیوه‌یه هاته ناخاوتن له گه‌لیا: (( یا نعمان ان علماً ما أفادک غیر الضرب و الحبس لحقیق بک لتتفر عنه )) واته: ئه‌ی نوعمان عیلم و زانستیک، که بیجگه له لیدان و تیه‌لدان و زیندانی کردن به م لاره بوئۆ که لکی تری نه‌بووی مافی خۆیه‌تی به م لاره‌ی بنی و وازی لی‌بینی .. پیشه‌وا ئه بو حه نیفه‌ش له وه‌لامدا به دایکی گوت: ( یا أماه لو أردت الدنيا لوصلت إليها، ولكن أردت أن يعلم الله إنني صنت العلم ولم أعرض نفسي فيه للهلكة ) واته: دایه گیان ئه‌گه‌ر من مه‌به‌ستم دونیا بوایه ئه‌وا بیگومان ده‌گه‌یشتم به مه‌به‌سته‌که‌م، به‌لام تاکه مه‌به‌ست و ئاواتم ئه‌وه بووه .. که خوای زانا پی‌ئاگادار بی که‌وا عیلم و زانیاریم پاراستووه، به‌بی گوی‌دانه نه‌فسی خۆم، که ئایا دووچار ی زیان و هه‌لاکه‌ت ده‌بی یاخود نا. !؟.

دووه‌م: پیشه‌وا (ئه‌حمه‌دی کوری حه‌نبه‌ل) خوای لی وازی بی: -  
ئه‌م پیشه‌وا به‌رزو به‌جه‌رگه‌و به‌هه‌لویسته‌کاتیک که‌وا مه‌ئمون ی فه‌رمانپه‌واو پشتگیری تا قمی موعته‌زیله‌ کانی ده‌کرد دژی ئه‌هلی سوننه‌ت و جه‌ماعه‌ت ده‌ریاره‌ی داننان به‌بیروکه‌ی خه‌لقی قورپان له‌و کاته‌ ناسکه‌دا ئیمامی دلسۆزو خه‌مخۆری سوننه‌ت و دوژمنی سه‌رسه‌ختی بیدعه‌ هه‌روه‌ک شاخیکی به‌هیز و سه‌رکه‌ش، بی گوی‌دانه جوړیک له‌ ترس و

توقاندى فرمانپره‌وا و زه‌بر به‌دهستان، له شيويهى مؤفئكى خؤراگرو  
 هه‌لؤيست به‌رز له به‌رامبه‌رياندا وه‌ستاو به‌ره‌نگاريان بوويه‌وه، به شيويه‌ك  
 به‌شيك له قوتابى و دؤست و هؤگرو نزيكاني خه‌ميان بؤ ده‌خوارد و  
 هه‌لؤيسته‌كه‌يان به مه‌ترسى‌دار بؤ خودى پيشه‌وا له قه‌لم ده‌دا، ئه‌وه‌بوو  
 جيارئيكيان ئيسحاقى مامى هاته سهردانى و پئى گوت: (يا ابا عبدالله  
 قد اجاب أصحابك، وقد أعذرت فيما بينك وبين الله، وبقيت أنت في الحبس  
 والضيق) واته: باوكى عبدالله: ئه‌وا هه‌موو هاوه‌له‌كانت له‌م شته بيده‌نگ  
 بوون و هه‌لؤيستيان نيه، تؤش عوزرت بؤ نيوان خؤت و خودا هه‌يه، به‌لام تؤ  
 به‌ته‌نها له ته‌سكى و نارچه‌تى زينداندا ماويته‌وه!

– ئيمامى جوامئيريش له وه‌لامى مامى‌دا فه‌رمووى: (يا عم إذا أجاب العالم  
 تقية، والجاهل يجهل فمتى يتبين الحق) واته: مامه‌گيان: جا ئه‌گه‌ر زانا به  
 شيويهى (تقيه)<sup>(١)</sup> وه‌لامى دايه‌وه‌وه نه‌زانيش نه‌زانئ، چؤن و كه‌ى حه‌ق و په‌وا  
 ده‌ر ده‌كه‌وى و پوون ده‌بيته‌وه؟! .

سئيمه: (ئهبو عباسى به‌غدادى) كه پئيان ده‌گوت شافيعى گچكه –  
 الشافعى الصغير):

له ژياننامه‌كه‌يدا هاتووه كه‌وا فه‌رمانپره‌واو كاربه‌دهستانى سه‌رده‌مى ئه‌و،  
 زؤر گرينگيان پئى ده‌دا.. چونكه تا بلئى بابايه‌كى زاناو مه‌ردو مه‌ند بوو، تا  
 ئه‌وه بوو ده‌ستنيشانيان كرد بؤ وه‌رگرتنى پله‌ى (قاضي) يه‌تى  
 به‌لام ئه‌ويشيان وه‌ك هه‌ر داعى و بانگبه‌ريكى خواويست و خؤنه‌ويست  
 به‌ره‌نگارى ئه‌م بيرياره بوويه‌وه و ئاماده نه‌بوو ئه‌م ئه‌رك و پله‌يه له‌و سولته  
 و ده‌سه‌لاته ناشه‌رعى به‌ وه‌ر بگريئ..

١ – وشه‌ى (تقيه) شيوه‌ ده‌رپرينكى ناراشكاوى و به‌ پئنج و په‌نايه وشاردنه‌وه‌ى مه‌به‌ستى تيايه.



بۆیه زهبر به دهست و کار به دهستیکی ئه وکات پئی گوت: گوپرايه لیمان ده کهیت و بهر پرسیاریه ته که وهرده گری بن زۆری لی کردن، ئه گینا ناچاره ده کهین به زۆری به سه رتا ئه سه پینین.. له وه لامی دا زانای پایه به زو فیداکار (ئهبو عه بباس) - فرمووی: (افعل ما بدا لك) واته: چیت له له دهست دیت بیکه! هر ئه وهی دووباره ده کرده وه تا ده رگای له سه ر گاله دا.. ئینجا له سه ر ئه م هه لویتسه خه لکی گله یی و گازانده یان لی کرد و په خنه یان لی گرت، زانای ناویراویش له وه لامی یان دا ئه ی فرموو: ته نها ویستم خه لکی بزائن وگوئ بیست بن، که پیاویک له هاوه لانی (شافعی) ئاواو ئاواوی له گه ل کرا له سه ر ئه وه ی په ی قازیبتی (القضاء) وه ر بگری که چی ئه وه هر مکور بوو له سه ر وه رنه گرتنی په که به هوی دنیا به که مگرتنی (زهدی) به وه<sup>(۱)</sup>.

چواره م: خه تیبی به غدادی (الخطیب البغدادی):

له ژياننامه ی ئه و پيشه وا به پیره ش هاتوه، که وا جار یکیان چه ند عه له وی به ک دینه خزمه تی و به کیکیان که هه ندیک پاره ی له دهست گرتبوو به خه تیبی گوت: فلان که س سلوو ریژی هه بوو بۆ جه نابت و گویشی با ئه م بیره پاره یه له پئویستی به کانی خه رج بکا!؟.

خه تیبیش فرمووی به سه ر بلندی به که وه (پئویستیم پئی نی به)

عه له وه به که ش وازی نه هینا و گوتی: چون پئویستیت پئی نی به، ده ست به جیش پاره که ناو دهستی کرده سه ر به رماله که ی به رده می و دیناره کان که وتنه سه ری و گوتی: فرموو ئه وه (۳۰۰) دیناره بۆ خۆتی خه رج بکه، ئه م جار ه یان به م کاره هه نده ی تر خه تیب قه لس و تووپه بوو و سوور هه لگه را، هه لسا به رماله که ی گرت و هه لی ته نکانده سه ر زهوی و - به تووپه بییه وه

۱ - المصنف من صفات الدعاء، الكتاب الأول، ص/ ۴۲

له مزگهوت چووه دهر

بیگومان ئەم کاره‌ی خه‌تیب هه‌لته‌نکاندنی به‌رماله‌که که تهنه‌ها  
خوله‌کیکی نه‌خایاند، که چی شوینکه‌وته و قوتابیان خه‌تیب، که نه‌وسات له  
مزگهوت ناماده بوون به‌چاوی خویان هه‌لوئسته به‌رز و بی وینه‌که‌ی  
خه‌تیبیان بینی، ده‌ست به‌جئ کاری کرده سه‌ریان و رای هینان و  
په‌روه‌ده‌ی کردن له‌سه‌ر مانا پی‌روژه‌کانی ره‌وشتی عیززه‌ت و به‌پوچ و بی  
نرخ ته‌ماشاکردنی به‌ندایه‌تی بۆ غه‌یری خوا، نه‌مه‌ش له‌وته‌ی یه‌کیکیاندا  
ده‌رده‌که‌وی، که ده‌لئ: ( ماأنسی عز خروج الخطیب وذل ذلك العلوی وهو  
قاعد على الأرض يلتقط الدنانیر من شقوق الحصیر ویجمعها)<sup>(۱)</sup> واته: هه‌رگیز  
سه‌ربه‌زی و عیززه‌تی خه‌تیب کاتئ له‌مزگهوت به‌سه‌ربلندیه‌وه چووه  
ده‌روه، له‌یاد ناکه‌م و بیرم ناچیته‌وه، هه‌روه‌ها ریسوایی و زه‌لیلی نه‌و  
عه‌له‌وی یه‌ کاتئک دانیشتبوو له‌سه‌ر زه‌وی یه‌که یه‌که دیناره‌کانی له‌نیو کون و  
که‌له‌به‌ره‌کانی رایه‌خ و حه‌سیره‌که هه‌ل ده‌گرته‌وه.

پینجه‌م: عیززی کورپی عه‌بدولسه‌لام:

ئهم زانا به‌رزه پاش نه‌وه‌ی شا نه‌یویی سالح داوه‌تی کرد و شیخ  
بووه میوانی له‌وه‌لاتی (میسر) پاش نه‌وه‌ی له‌(شام) ده‌رکرابوو له‌به‌ر به  
هه‌لوئسته و حه‌ق ویستی و بوئیری یه‌وه

روژتیکیان (ئه‌یوب شا) له‌کۆر مجلس یك دابوو که‌وا چوار ده‌وری  
چنرابوو به‌فرمانزه‌وا و نه‌میر و کاربه‌ده‌سته‌کان، خه‌لکیش کۆمه‌ل کۆمه‌ل  
ده‌هاتنه‌ لای ده‌ستیان ماچ ده‌کردوو سه‌ریان بۆ داده‌نواند، جا له‌م کاته‌و له  
نیو ئهم هه‌موو حه‌شامه‌ته و که‌ین و به‌ینه‌دا پیشه‌وا‌ی فیداکار و دلیر (عیززی

۱ - المصنفی من صفاة الدعاة ، الكتاب الأول ، ص/ ۴۰

کۆپى عبدالسلام) ریزه‌کانى بېرى و هاته پېش و به و پېرى هېزى باوه‌په‌وه به  
 رووى پادشای ناوبراو هاوارى کردوو فه‌رمووى: بۆچى مه‌ى (خمر) له  
 سه‌رده‌مى تۆدا به ئازادى ده‌فرۆشرى و تۆش له نيو ئه‌وه‌موو نازو  
 نيعمه‌ته‌دا خافلاوى؟! ..

(شا ئه‌بيوب) يش له‌وه زياترى به‌ده‌ست نه‌ما، که به‌وه پېرى نه‌رم  
 ونيانى‌يه‌وه داواى لى‌بوردى لى بکات! پى‌ئى گوت: من به‌مه‌م نه‌زانىوه ..  
 ره‌نگه له سه‌رده‌مى باوکم دابووى، به‌لام پېشه‌واى ناوبراو به‌وه‌نده وازى  
 نه‌هيتاو ته‌نانه‌ت ئه‌م جاره‌يان به شى‌وه‌يه‌کى توندتريش دووباره‌ى کرده‌وه و  
 فه‌رمووى: له‌وانه که‌مترت نه‌گوتوه که ده‌لئين: ﴿إنا وجدنا آباءنا على أمة  
 وانا على آثارهم مقتدون﴾<sup>(۱)</sup> جا پاش ئه‌مه پاشا بېريارى داخستنى  
 مه‌يخانه‌کەى ده‌رکرد، له دواییدا يه‌کێک له نزیک و ده‌ست و په‌يوه‌نده‌کانى  
 پاشا لى ئه‌پرسى: ئه‌رى تو لى نه‌ترسای؟ شىخ له وه‌لامیدا فه‌رمووى: رۆله  
 سویند به خوا کاتى که بېرم له هه‌بیه‌تى خواى بالا ده‌ست کرده‌وه، پاشام  
 له پېش چاو به شى‌وه‌ى پشيله‌يه‌ک بچوک بوويه‌وه! .

شه‌شه‌م: مامۆستا قاره‌مانى کورد ( سه‌عیدی نوری) که ناسراوه به  
 (بدیع الزمان):

مامۆستا (سعید نوری) له سالی (۱۲۹۳)ک به‌رامبه‌ر (۱۸۷۳)ز له  
 ديه‌کى سه‌ر به قه‌زای (هیرات) له ناوچه‌ى (بتلیس) ی کوردستانی تورکیا  
 له‌دایک بووه، هه‌لبه‌ته‌ دایک و باوکیشى کوردن و گه‌وره‌بووى ناوچه‌ى  
 ناوبراون ..

مامۆستا هه‌ر له زووه‌وه ئاشنايه‌تى په‌یدا کردوه له گه‌ل ریبازى زانست و

زانست په‌روه‌ریدا، له‌ته‌م‌نی (۹) سالی‌دا، پووی کردو‌ته‌ خویندن، له‌ژیر چاودیری و سه‌په‌رشتیاری (مه‌لا عبدالله)ی برای ماموستا تا بلئی زیره‌ک و لی‌هاتوو و هوشیار بوو، بویه له‌ ماوه‌یه‌کی زورکه‌م له‌ ته‌م‌نی (۱۸) هه‌ژده سالی‌ دا له‌ سه‌رانسه‌ری تورکیادا ناویانگ و شوهرتی ده‌رکرد، له‌ پیزی زانا وشیار و به‌ توانا و بلیمه‌ته‌کان له‌ قه‌له‌م‌ درا، هه‌روه‌ها تا نه‌ و قوناغه‌ی ته‌م‌نی هه‌موو زانسته‌کاتی (نحو، صرف، بلاغه، فلسفه، زانیاری، (أصول الفقه)، زانست (علوم)ه‌کانی قورشان (فقه)یشی هه‌موو خویندبوو، به‌ شیوه‌یه‌کی وا که هه‌موو بابه‌ته‌ گرینگه‌کانی نه‌زبه‌ر کردبوو، بۆ نمونه (قاموس المحيط) ی تاپیتی (س) له‌ به‌ر کردبوو، په‌رتوکی به‌ ناویانگی (جمع الجوامع)ی له‌ زانستی (أصول الفقه) دا ته‌نها به‌لی ته‌نها به‌یه‌ک تاکه‌مانگ له‌ به‌ر کرد.

ئینجا فه‌قی‌ی نازیز: پاش پیشک‌ش کردنی نه‌و پیشه‌کی‌یه‌ که‌مه‌ی سه‌روه، که‌ به‌ مه‌بستی پیناساندنیکی که‌می ماموستا (نورسی) خستمانه‌روو، فه‌رموون ئیوه‌و هه‌لوئستیکی نه‌و پیشه‌وايه، که‌ بریتیه‌ له‌ هه‌لوئستیکی جوامیرانه‌ی له‌گه‌ل (نه‌تاتورک)دا:

له‌ سالی (۱۹۲۰)ز ماموستا نورسی بانگ کرا بۆ نه‌نقهره‌ بۆ به‌شداریکردن له‌ ئاهه‌نگیکی گه‌وره، که‌ دام و ده‌زگانی نه‌تاتورک سازیان کردبوو، ئیجا له‌ میانه‌ی ئاهه‌نگه‌که‌ ماموستا بۆی ده‌رک‌ت، سازده‌رانی نه‌م ئاهه‌نگه‌ گشتیان نه‌یاری ئیسلامن و خه‌ریکی نه‌خشه‌ و پیلانی گلاون دژی گه‌لانی موسلمان، بویه‌ شیر ئاسایانه‌ له‌نیو گه‌رمه‌ی ئاهه‌نگه‌که‌دا هه‌ستا و چوو هه‌روه، پاش نه‌مه‌ به‌یاننامه‌یه‌کی چپو پری هه‌په‌شه‌ نامیزی بۆ نه‌ندامانی نه‌نجومه‌نی نیشته‌جیی (أعضاء المجلس النيابي) په‌وانه‌ کرد، که‌ له‌ لایه‌ن خودی (کمال

نه تاتورك) ه وه سهر كردا په تيان ده كرا، شاينه نى باسه به به يان نامه كه ش چه ند  
 ناموزگار يه كى له نيوان خو گرتبوو، كه بريتى بوو له (۱۰) برگه،  
 سهر ديره كه شى به م رسته يه ده ست پى كرتبوو: - (اعلموا ايها المبعوثون  
 انكم مبعوثون ليوم عظيم).<sup>(۱)</sup> نينجا به يان نامه كه بو نه د امان خو يند رايه وه  
 له لايه ن (كاظم قره بكرة) دياره بيگومان كاريگه ريه كى سهر سوور هينه رى  
 هه بوو، نه وه بوو سهره نجام شه ست ۶۰ كه س له نه د امانى نه نجوومه نى  
 ناوبراو پاشه كشه يان كرد و بوونه موسلمان نيكي راست و ريك و ته واو و  
 شاگرد يتى قوتا بخانه كه ي ماموستايان قبول كرد<sup>(۲)</sup>؟! .

#### ۴- له هه ولى پارستنى زانستدا بوون نهك پاريز له پله و پايه:

فيرخوازي نازيز: نه گه ر له ژيانندا ده ستت گير بوو له هر جوړه پله و  
 پايه (المنصب) يك غرورى نه تگرى و دلنيا به تاكه ه و نامرازيك كه توى به م  
 ناسته گه يانديت به فه زلى خوا پاشان به هوى زانست و  
 زانستخوازيه كه ته وه يه، له شان و بالى خو ت مه زانه جا چ پله ي فيركارى  
 (التعليم) يان فه توادان و يان هتد ، نينجا قه درو ريزى زانسته كه ت بزانه و  
 بپاريزه به كار پى كردنى. هه روه ها بيكه به نامرازيك بو ده ستخستنى  
 ره زامه ندى خودا، له هه ولى پاراستن و پاريزل يكردى زانياريه كه ت به، نهك  
 پاريز له پله و پايه بكه ي به ناوات و نامانجيكى بنه رپه تى و نه مه به كارى  
 سهره كى خو ت بزانى و نه وله ويه تى پى بده ي وه كه نه و جوړه به ناو  
 زانايانه ي كه هه موو نامانج و خهون و خه يالتيكيان پاراستنى مه نسه ب و پله و  
 پايه يانه به شيوه يه كه هه ميشه زمانيان گاله داوه و تاكه وته يه كى په وا (حق)

۱ - وشى (مبعوث) به عه ره يى له تور كيادا له جياتى وشى (نائب) به كار ده هينريت.

۲ - سهر چاوه په رتووكى (ماموستا سه عيد نورسى) له نوو سيني هينمن عه ريزى.

و هه‌لۆیستیکی مه‌ردانه‌یان لێ نابیستی و چاوه‌پوان ناکرێ، چونکه خۆشه‌ویستی دنیا به شیوه‌یه‌ک به‌رچاوی لێڵ و تاریک کردوون و زāl بووه به‌سه‌ر دڵ و ده‌روون و ئەندیشه‌یان، ته‌نانه‌ت ناماده‌ن له پێناویدا هه‌موو شتیکی پیروژ بکه‌ن به‌ قوریانی، خوا په‌نامان بدا ئە‌گه‌ر ئاین و باوه‌پیشیان بێت..

خوێندکاری به‌ریز و فی‌رخوازی شیرین:

که‌واته‌ به‌ په‌رۆش به‌ و مشوور له‌ پاراستنی ریز و قیমে‌تی خۆت بخۆ چاک چاک ببیاریزه، واته‌ ئاین و بیر و باوه‌پ و زانیاری و شه‌رپه‌ف و ریز و به‌های خۆت له‌ ده‌ست مه‌ده و به‌ نرخیکی هه‌رزان و که‌م مه‌زاتی مه‌که و سه‌وداو مامه‌له‌ی پێ مه‌که، به‌ وریایی و لێزان و ژیرانه، به‌م مه‌بده‌ئه‌ پیرۆزه هه‌لس و که‌وت بکه، که‌ رابه‌ری مرۆفایه‌تی محمد ﷺ دایرپشتوووه و نه‌خشه‌ی کیشاوه که‌ ده‌فه‌رموی: (( أحفظ الله يحفظك، أحفظ الله في الرخاء يحفظك في الشدة... )).

ئینجا ئە‌گه‌ر به‌هۆی ئە‌م هه‌لۆیسته‌شته‌وه دو‌چاری گرفتێ دابه‌زاندن و دوورخستنه‌وه بووی له‌ پایه‌که‌ت چونکه‌ حه‌تمه‌ن ئە‌مه‌ سه‌ره‌نجامی خۆبه‌ده‌سته‌وه‌نه‌دان به‌ هه‌لۆیستی به‌ دلتنه‌نگ مه‌به‌ و گویێ پێ مه‌ده، چونکه‌ ئە‌مه‌ سه‌ره‌رزی و شکۆمه‌ندی به‌ بۆ تۆ نه‌ک زه‌بوونی و ناته‌واوی و شه‌رمه‌زاری!

### ۵- په‌رتووکخانه‌که‌ت:

خه‌سه‌له‌تیکی تری قوتابی زانسته‌ شه‌رعه‌کان ده‌ستنیشان کردنی په‌رتووکخانه‌یه، په‌رتووکخانه‌یه‌کی وا، که‌ سه‌رجه‌م بابته‌ و باسه‌ زانسته‌یه‌کان بگریته‌ خۆ، واته‌ هه‌مه‌لایه‌ن بێت..

چونکہ بیگومان مرؤف چەند پتویستی بە ھەناسەدان ھەبە ھیندەش بە زانست، ھەلبەتە ریز و بە ھای زانستیش بە ھۆی ھەبوونی سوود و کەلکی بێ سنووریەتی بۆ کۆمەل، کاتیکیش سوودو کەلکی دەستە بەر ئەبێ، کە مرؤف رینگاکانی پەیدا کردنی بگریتە بەر و گرینگی پێ بدات، ئینجا بیگومان رینگە یە ک لە رینگاکانی دەستخستنی زانیاری ھەبوونی پەرتووکخانە یەکی ھەمەلایەن و دەولە مەندی وایە، کە وا لە کاتی تێنۆھەتی و ئاتاجی مرؤف بۆ ھەر بابە تیک فریای مرؤف بکەوێ و تێنۆھەتی یە کە بشکێنێ و ئاتاجیە کە جێ بە جێ بکات

بۆیە ئەگەر سەزنجیکی میژووی فیڕخووانی رەسەن لە کۆن و نوێ وە بەدەین دەبینین لە گەل گەورە بوون و ھەست و ئاستی زانستیان، رۆژ بە رۆژ بیروکی پەیدا کردن و دامەزراندنی پەرتووکخانە یان لاگە لالە بوو و لە پیناویدا ھەول و ماندووبوونی زۆریان داو، بە کۆکردنە وە ی پەرتووک و دەولە مەند کردنی مەکتە بە کە یان بە سەرچاوە ی جۆراوجۆر و ھەمە پەنگ

ئینجا چونکہ زەرورە سەرچاوە ی زانستی سەرچاوە یەکی پاک و بیگەرد و متمانە پیکراو بێ، بۆیە پتویستە پەرتووکێ متمانە پیکراو (موثوق) و بە کەلک و پتویست نەبێ مەکتە بە کە تی پێ مەگرەو قەرە بالقی مەکە و ھزرو بیرت بە جۆرە پەرتووکێ ئاخراو بە ووتە و بابەتی پووچ و بێ مانا و بێ بەلگە و دوور لە واقع سەرقال مەکە و کاتە پیروژەکانی تەمە نیشت بەم شیوہ کتیبانە مەفەوتینە.

جا فەقەتی بەرێژ:

تا کو بتوانیت سەرچاوە ی خاوین و لە بارو گونجاو بە دەست بەینیت ئەم چەند رینمایانە ت دەخەینە روو بە ئومیدی کەلک لی وەرگرتنیان :-

یەك: پەرتووكەكان بە نووسەرەكانیان ھەلّ بەسەنگێتە:

واتە: پێوستە بەر لە ھەوی بیر لە پەیداکردنی پەرتووكێك بکەیتەوہ بتەوی ھەلی بژێری و بیکەیت بە ئەندامێکی خێزانی مەکتەبەکەت، شارەزاییەکی تەواوت دەربارەوی نووسەرەکە ھەبێت و چاک ھەلیسەنگێتیت ئینجا مافی خۆتە سوود لە بەرھەمەکانی یەوہ وەرگرت و لە لیستی رێنمویکاران و مامۆستایانی خۆت ھەژماری بکەیت، بۆ نمونە وەك ئەو زانا بەرپێز و روناکیرو پایە بەرزانی خوارەوہ:-

پیشەوا (نووی)، ابن قدامہ، ابن کثیر، ابن حجر، الشوکانی، ابن تیمیہ، ابن القیم الجوزی، سید قطب، محمد قطب، صلاح عبدالفتاح الخالدی.. ھتد خوا لە ھەموویان رازی بێ پلەیان لای خوا بەرزتر بێت.

دوو: ھیچ پەرتووكێك مەخەرە نێو مەکتەبەکەت تاوہ کو چاویکی پێدا نەخشیتیت و سەرنجیکی نەدەیت، ئەوہشیان بەم شیوہیەوی خوارەوہ دەکری:

أ- خۆیندەنەوہی پیشەکی یەکە (مقدمە).

ب- خۆیندەنەوہی تاوہرۆك (فەرست) ھەکە.

ج- ھەر وہا ھەندی بابەت و شوینی جیا جیای پەرتووكەكە. <sup>(۱)</sup>

**پاشکۆ:**

خۆیندکاری سەنگین:

زەرورە قوتابی زیاتر لە ھەموو خەلکی تر لە مەیدان و گۆرەپانی کاردا ئەسپی خۆی تاودا و زانستەکەوی بە شیوہیەکی ەمەلی و ئەرینی وینە بکا و نیشانی بدات، چونکە زانست و زانیاری گەر کاری پێ نەکری و نەخریتە



قالبیکی عه‌مه‌لی خیری پیوه نیه و که‌لکیشی نیه، چونکه کرده‌وه (العمل) به‌رهمینه که به‌رهمه‌دیار و به‌رچاوه‌کانی زانیاری...

بویه پیویسته خوینکاری زانسته شهرعیه‌کان که سایه‌تیکی جیای هه‌بی له‌گه‌ل خه‌لکی تر له دوورو نزیکه‌وه له شیوه‌ی خال (الشامة) ی سهر پوو به‌رچاوه‌بکه‌وی و هه‌ستی پی بکری، جا جیاوازی که سایه‌تی‌یه‌که‌ی ده‌خوایی نه‌م بواران به‌گریته‌خو و له‌خو بگری...

یتک: بیرو باوه‌ر (العقیده):

هه‌لبه‌ته بواری لایه‌نی عه‌قیده و بیرو باوه‌ر گرینگترینی نه‌و لایه‌نانه‌یه که مافی خویتی زیاد له هه‌ر بواریکی تر قوتابی نه‌هه‌میته‌ی پی بدات و به شیوه‌یه‌کی دروست و له سهرچاوه‌یه‌کی ساغ و ساف به‌ده‌ستی به‌یئنی و به‌رجه‌سته‌ی بکات له هزرو بیرو، چونکه مرؤفی موسلمان یان موسلمانیکی راست و راستگویه یانه ناراست و سه‌خته‌کاره، جا هه‌ندی موسلمانی راستگو به‌عه‌قیده و بیرو باوه‌ری له سهرچاوه‌ی بیگه‌ردی قورئان و سوننه‌ت و هرده‌گری و هه‌لده‌هینجی، بیجگه له‌مه‌هیچی‌تر به‌سهرچاوه‌ی عه‌قیده‌ی خوئی نازانی و هه‌روه‌ها ته‌واو ته‌واو پابه‌نده به برگه و بابته‌کانی عه‌قیده و سه‌رتاپای ژیان و گوزه‌رانی له ژیر سایه و سیبه‌ر و کۆنترۆلی عه‌قیده‌یه...

دوو: بواری خواپه‌رستی (العبادة) و به‌ندایه‌تی خوا:

نه‌م بواره‌شیان له دوو لایه‌نه‌وه تیبینی ده‌کری...

۱- لایه‌نی زانستی شیوه‌یی.

۲- لایه‌نی کرداری پراکتیزه‌یی (التطبیقی).

بابای زانستخواز (طالب العلم) پیویسه زانیاریه‌کی ته‌واو و توکمه‌ی هه‌بی ده‌باره‌ی بواری خواپه‌رستی و به‌ندایه‌تی، به شیوه‌یه‌کی وا تیکرایی نه‌و

خوابه رستیانه ی، که پۆژانه موماره سه و جی به جییان ده کات گشت پایه ( الرکن) و فه رزو سوننه ت و ئادابه کانیان چاک چاک بزانی و بناسی و لیکیان بکاته وه و چه ندیه تی و چۆنیه تی یان ده رک بکات..

فیرخوازی ئازین:

بیگومان ئامانج و مه به ست له به ده سه ته یانی زانسته شه رعیه کان بریتی یه له به ندایه تی کردن بۆ خوا و لی نزیك بوونه وه ی، جا پتویسته مه لگرانی ناسنامه ی قوتابیه تی - زانسته شه رعیه کان به خوابه رستی و به ندایه تی چاک و ساغ بی خلته کردنیان بۆ خوا بناسرین و له خه لکی تریش جیا بکرینه وه، مه روه ها سه ره پای نه جامدان و به جی هیئانی خوا په رستی یه واجبه کان مافی خۆیه تی سوننه ته کانی ره واتب و غهیره ره واتب سیواک و ته واوی نه و سوننه ت و زیکر ویردانه ی، که له سه رچاوه متمانه پتیکراو (موثوقه) کان ئامازه یان پی کراوه گرنگیان پی بدری و له خۆدا به دی به یئندرین.

سئ: بواری خووپه وشت (الاخلاق):

بواری خووپه وشت (الاخلاق) یش یه کتکی تره له م بوارانه ی، که زه رووره و خویندکاری ناوه نده کانی - زانسته شه رعیه کان بیکات به گۆره پانی کاری و نه سپی خۆی تیا تاودا وپشکی شیر ی تیا به ده ست به یئین، به شیوه یه ک به ره وه ی به زمانی زانیاری و گوفتار خه لکی و ده ورو بهر بانگه واز بکات و بدوینن، خووپه وشتی به رزی بکا به هۆ و ئامرازی بانگه وازی، چونکه خووپه وشتی به رز کاریگه ری زیاتره له سه ر خه لکی و ده روونیان له زانیاری و گوفتار بۆ ده رخستنی پووی حه قیقه ت و پاستیه تی، نه مه ش گه ر سه رنجتکی زێرینی میژووی ئیسلامی به دین ده بینین زۆریه ی مه ره زۆری گه لانی جیهان

هۆی موسلمان بوونیان ده‌گه‌پێته‌وه بۆ کاریگه‌ری پاسته‌وخۆی خوو په‌وشت و ئه‌خلاقى په‌سه‌نى موسلمانان ، چونکه موسلمانان کاتیک که ده‌چوون بۆ فه‌تح و پزگاری و لاتانى جيهان هه‌رچى په‌وشت خوو ئه‌خلاقى به‌رزو په‌سه‌نى ئیسلامى بوو تیاياندا هه‌بوو به‌ریدی گه‌لانى دونیا ده‌که‌وت، بۆیه ده‌ست به‌جۆ باوه‌ریان ده‌هێناو ده‌ست له‌ملانى ئیسلام ده‌بوون به‌ر له‌وه‌ی هه‌یچ شتی که له‌پرانسیپ و مه‌بادیه‌ مۆف دۆسته‌کانى بزنان و شاره‌زاین، چونکه بته‌ماکانى وه‌ک سیمایه‌کى گه‌ش له‌یه‌که‌یه‌که‌ی تاکه‌کانى ده‌دره‌وشانه‌وه...

جا که‌وابی فی‌رخوازی په‌وشت به‌رز:

تۆش هه‌ولده بۆ به‌ده‌ست هێنان و به‌رجه‌سته‌کردنى تیکرای ئه‌و په‌وشت و خوانه‌ی که زه‌روور و گرینگن بۆ که‌سایه‌تى خۆت وه‌کو: هه‌منى و به‌ویقاری و پیاوه‌تى (المروءة) و شه‌هامه‌ت و ده‌ست ده‌م و داوین پاکی و خۆبه‌که‌م گری و نه‌رم و نیانى و به‌ئارامی و پاستگۆی و بویری و تاد.

دوور به‌له‌هه‌رچى خووپه‌وشتیکى سووک و به‌د و نه‌گونجاوه، که‌واچ به‌شيوه‌یه‌کى پاسته‌وخۆ بێ یان ناپاسته‌وخۆ کار له‌که‌سایه‌تیت ده‌که‌ن، جا وریابه‌هه‌رزه‌کارانه‌ په‌فتار نه‌که‌ی و بیر نه‌که‌يته‌وه، نه‌بادا به‌هۆی چوون به‌پیر داخوازیه‌کانى ده‌روون دووچاری له‌که‌دار بوونی که‌سایه‌تیت بیه‌ی و گرتى دابه‌زین و بێ متمانه‌ی روت تى بکات..

وه‌ک چۆن پێشینه‌مان که له‌لوتکه‌ی خووپه‌وشتی به‌رزدا بوون، ته‌نانه‌ت هه‌رگیز پازى نه‌بوون به‌کۆر و مه‌جلیسیک، که‌ قسه‌ی سووک و پووچ و بێ مه‌نا (اللفوى) تیدا هه‌بێ و په‌رده‌ی ئه‌ده‌ب و حه‌یا و حه‌شمه‌تى تیدا هه‌تک بکری بۆ وینه: (الاحنف بن قیس) گوتویه‌تى: (جنبوا مجالسنا ذکر النساء والطعام، فأنى أبغض الرجل یكون وصافاً لفرجه و بطنه) واته‌: کۆر و

مه جلیسه کانمان دور بگرن و بپاریزن له باس و خواسی ئافره تان و خواردن و خۆراک، من زۆر رقم له و کهسه یه که باسی داوین و زگی دهکات.

چونکه ته و او پابه ند بوون به دهقه شرعیه کان (النصوص الشرعية) وهک خوای کار له جی له باره ی هه ئس و کهوت کردن له گه ل ئه م ته رزه کۆپو مه جلیسه نه، ده فه رمووئ: ﴿إِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ، قَالُوا لَسَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ﴾<sup>(۱)</sup>.

چوار: لایه نی شیوه و دیمه ن پوآله ت:

هه روه ها ئیسلام گرنگی و بایه خی زۆری به بواری دیمه ن و پوآله ت (المظهر) یش داوه، تا ئه و ده ره جه ی له هه ر تاکیکی موسلمان ده خوازی که پیچه وانه و جیاوازی له گه ل (أهل الكتاب) له هه ر دیمه نی کدا به کار به یئنی.

بۆیه زانسته خوازان ئه م بواره شیان پشتگوئ نه خستوه و به لاره یان نه ناوه به شیوه یه ک هی وایان هه بووه به بی خۆ بۆن خۆشکردن (التطیب) بۆ ده رسه که ی نه چوه بۆیه: له م باره یه وه گوئراوه: (الطیة فی الظاهر تدل علی میل فی الباطل).

ئینجا هه ندئ له م دیمه نانه و پوآله تانه ی، که ئیسلام پیی له سه ر پیوه پابه ند بوونیان داگرتوه جه ختی له سه ر کردوه، بریتین له مانه ی خواره وه:

۱- ریشداری و هیشتنه وه ی ریش (أعفاء اللحية).

۲- پاک و خاوینی سه ر و سیمو دیمه ن و پوآله ت.

۳- خۆ نه چواندن به خاوه ن نامه کان (أهل الكتاب) له شکل و شیوه و جل

و به رگ.

۴- خۆ نه چواندن به ئافره تان.

۵- پۆشینی بەرگ و پۆشاکی شەری (۱).

کەواتە: قوتابیانی خۆشەویست:

ئیمەمانان چاوەپوانی هەنگاوه بە فەرەکانتانین، ئازیزان! هەنگاوبنن  
ئیسلام و موسلمانان بە ئیوه سەر بەرز و شکۆمەند دەبن، جا ئومیدەوارین  
ئاوات و ئومیدەکانمان لە بار نەبەن و نەیان خەنە گۆرۆ بی هیوامان نەکن،  
هەول دەن هیچ تاویک ماندووبوون و خەم ساردیتان پتۆه دیار نەبی و بویر و  
ماندوونەناسانە هەنگاوبنن، هەم بۆ بە دەستەینانی زانیاری بەسود، هەمیش  
بۆ بە کرداری کردنی و خزمەت پیکردنی ئەم زانیاریە، سەیرکەن چۆن  
پیشینانمان باس و خواسی سەیر و سەر سوپهینەریان لی دەگتێردیتەوه، بە  
وینە: وهك دەلێن هی وایان هەبووه لە پێگای گەپان بەدوای زانست ئاوی لی  
بپاوه ناچاری میز خواردنەوه هاتوو، یانە یەکیکیان دووری و سەختی پێگا  
ئەوهندە کاری تیکردوو و ئەزیهتی داوه تا وهكو میزی بۆ خوین گۆراوه!!  
لە مەیدانی کارو خزمەت بە پرۆسە ی زانست و زانستخوایشدا سەدها  
بەلگە و نمونە ی هەمە چەشن هەن و لە بەر دەستدان، کە لەم دەرفەتەوه  
ناتوانین زۆر لەم بارەیهوه بدوین و باسە کە قولتەر بکەینەوه، تەنها بۆ  
نمونە:

۱- پێشەتوا: (النوری) کە بە تەنیا (۴۵) ساڵ تەمەنی بووه سەرەپای  
ئەوه ی پۆژانە دوانزە (۱۲) دەرسی گوتوونەتەوه، کە چی خاوهنی (المجموع):  
(شرح المذهب) و (شرح صحیح مسلم) ه، کە هەر یەکیان (۱۰-۱۵) بەرگن.  
هەر وهما خاوهنی پەرتوگگە لیکی گەر وەر و گچکە یە وهكو: (تهذيب الأسماء

واللغات) و (روضة الطالبين) و (رياض الصالحين) و (الأربعين) و (التبيان في آداب حملة القرآن) و...تاد.

ب- نهدي يه كيكي وهكو: (ابو وفاو ابن عقيل الحنبلي) كه كتيبى (الفنون) كه هشت سهد (۸۰۰) بهرگه، نووسيوه، كتابيكي بچووكيشى به قه بارهى (۲۰) بهرگى نووسيوه.

كهواته پټك وهك زانايان گوتوويانه: (العلم لا يُعطيك بعضه حتى تعطيه كلك) يان وهك نيمامى على خواى لى پازى بى فهرموويه تى: (يهتف العلم بالعمل فإن أجابه ولا أرتحل).

## بهشی چوارهم

### چاودیری کردن و راگرتتی ریزو حورمه‌تی ماموستا له‌گه‌ل چهند رینمایه‌کی پیویست

بیگومان زانست و زانیاری له سه‌ره‌تاوه به تنها له سه‌رچاوه و په‌رتووک  
وه‌رناگیری، به‌لکو پیویسته له‌لایه‌ن ماموستایه‌که‌وه بخویندری و شیوه و  
چۆنیه‌تی خویندن و فیروون، هه‌روه‌ها برینی قوناغه‌کانی خویندن به‌پئی  
رینمایه‌کی ماموستا و له‌ژیر چاودیری و به‌ناگاداری نه‌وه‌وه بیت..

بۆ نه‌وه‌ی نه‌بادا فیرخواز دووچاری خلیسکان و ترازان بیت کورد  
گوته‌نی: (شه‌لم کویرم ئاپارێزم) نه‌که‌ویته نیو دونیای سه‌رچاوه و په‌رتووک  
زانستیه‌کانه‌وه به‌هۆی نه‌زانین و ناشاره‌زایه‌وه نه‌یانشتیوینی. شاعیریش له‌م  
باره‌یه‌وه گوتویه‌تی:

ألا لا تنال العلم إلا بسطة:      سأنبئك عن مجموعها ببيان:  
ذكاء وحرص و إصطبار و بلفه      وإرشاد أستاذ و طول زمان<sup>(۱)</sup>

فیرخوازی پێژدار:

مادام ماموستا نه‌وه‌نده نه‌همیه‌ت و کاریگه‌ری راسته‌وخۆی له‌سه‌ر ژیان و  
فیروونی قوتابی هه‌بێ و بێ نه‌و قوتابی چی بۆ نه‌کری و کاری له‌سه‌ریوونی  
نه‌و بوه‌ستی، زه‌روه‌ خویندکاری زانسته‌شه‌ریه‌کان - هه‌رچی په‌وشت و  
نه‌ده‌ب و ریزو حورمه‌تی‌که‌ له‌به‌رامبه‌ر ماموستا‌که‌یدا په‌چاوی بکات و  
به‌چاوی پێزه‌وه سه‌یری بکات، چونکه‌ نه‌م جووره‌ خه‌سله‌ت و هه‌لس و که‌وته

۱ - الجامع في طلب العلم الشريف / ص- ۱۸۱

به هيمای سهرکه وتن و فيربوون و په وشت به رزی خویندکاریش ده ژمیردری،  
که واته ده با مامؤستا که جیگای پریز و ته قدیر و به رز راگرتن بی له هر  
شوین و کاتیکدا بیت به پیتی نه م ریئمایبانه ی خواره وه:

۱- به نه ده به وه له گه لیدا دانیشه و چاودیری په وشته کانی دانیشن بکه.  
۲- به وپه پی پریز نه ده به وه قسه ی له گه ل بکه و په فتارو گوفتار جوان به.  
۳- به شیوه یه کی پیک و گونجاو پرسپاری لی بکه و وریا به پرسپاره که  
به جی و له جی بیت.

۴- له کاتی قسه کردنی دا جوان گوئی بگره و سه پیری نه م لاو نه و لا مه که.  
۵- له کاتی دهرس خویندن دا به پریزه وه کیتابی له به رده م بکه وه.  
۶- له هر دوو حاله تی قسه کردن و پویشتنی دا پیشی مه که وه و قسه پیشی  
مه بره و له به ر ده میدا زور مه لی و زور بلئی مه به.

۷- له کاتی پرسپارلیکردن، بؤ وه لامدانه وه ی پرسپاره کانت زوری لی مه که.  
۸- زور پرسپاری لی مه که، به تایبته له و کاتانه ی مامؤستایانی تر و  
هاورپییانی ناماده ن، چونکه نه مه بؤتو غروریه و نه زیه تدانی مامؤستاشی  
تیدایه.

۹- به ناوی تایبته تی خوی بانگی مه که و ناوی مه هیینه، به لکو به وشه ی:  
(مامؤستاگیان، یان مامؤستای به پریز یا خود مامؤستا) بانگی بکه و بیدوینه،  
هر وه ها له دووره وه نه گه روا پیویست بی نه گینا بانگی مه که.

۱۰- له نان و ساتی دهرس خویندن دا، هه ولده که یف و تامه زرویی و به  
ته نگه وه بوونی دهرسه که ت نشان بده، به شیوه یه که مانای که لک لی و هرگرتنی  
لی بفامریتته وه.

۱۱- نه گه ره له یه که له لایه ن مامؤستا وه هه ست پی کردو به ر دید



كوت، با له دەم و چاوتدا ږهنگ نه داته وه و لای خه لك باسی مه كه، چونكه  
كه سی بئ هه له ته نها خوايه، كه س له هه له بئ به ش نيه. <sup>(۱)</sup>

۱۲- خۆت پياريزه له هه ر كاريك، كه ده بيته هۆي تووڤه كردني  
مامۆستاكت، به تاييهت به موماره سه كردني تاقير كرده وي له سه ر ئاست و  
توانا و به هره ي زانستیی، چونكه فاكته ريكي به هيژه بۆ هه ست و نه ست  
بريندار كردني، كه هه ندی له زانا يان به (حرب الأعصاب) ی ناو ده بن.

۱۳- هه ر كاتيک نيازي گۆرپني مامۆستا و ږويشتن له خویندنكا (مدرسه) ت  
لا كه لاله بوو، بۆ ږويشتن مۆله تي لی بخوازه، چونكه هه م بۆ ږيز و حورمه ت  
گرتني مامۆستا چاكتره، هه ميش هۆ كاريكه بۆ به رده وام بووني سۆزو  
خۆشه ويستی مامۆستا و له ده ست نه دانی ئەم خۆشه ويستی و په يوه ندييه ي  
كه له نيوانتاندا هه بووه.

۱۴- هه روه ها پيويست وايه كاتيک قوتابي ده چيته خزمه ت مامۆستا به و  
په ږي ږيک و پيکی و خۆ ناماده كرده وه بچيت .. واته پاك و خاوين بي له  
به رگ و ږوشاكي، دلای له هه رچي كاريكي سه رقال كاره خالی و به تال بيت،  
هه روه ك چۆن مامۆستا نه گه ر له شوينيكي وابوو، كه مۆله ت وه رگرتني  
گه ره ك بوو، به به بئ مۆله ت وه رگرتن وه ژوو نه كه وي، هه ر كه چوو  
ژوو ره وه ش سلوو له ناماده بوان بكات به گشتي و به تاييه ت مامۆستا و چاك  
و چۆنيشي بكات و له هه واليشي پيرسي، به سه ر خه لکه وه پاز نه دات و له  
كۆتايي مه جليسه كه دابنيشي، مه گه ر مامۆستا داواي لی بكات بچيته  
سه ره وه، يا خود ناماده بوان و دانيشتوان ږيزي بگرن و جه خت له سه ر چوونه  
سه ره وه ي بگن، هه روه ها هيچ كه س له شويني خۆي هه ل نه ستيني، تاكو

۱ - وهك شاعريش دهلي: (من الذي ما ساء قط ومن له الحسيني فقط)

له شوینیا دابنیشی، له ناوه پاستی مه جلیس و له نئیوان دوو برادر و هاوه لآن به بی نیزن دا نه نیشی، مه گه ر به ثاره زووی خوین شوینیان بۆ کرده وه نه و کات قهینا کات، به لام به پیکی دانیشی و شوینیان لی ته نگ و ناخوش ناکات و په چاوی ههست و شعوری ناماده بوان ده کات، له کاتی قسه کردنی دا دهنگی به بی پیویست به رزو بلند ناکات و پی ناکه نی و یاری به دهسته کانیه وه ناکات.

۱۵- پیشه وا: (علی کوپی نه بی تالیب) یش خوای لی پازی بی له م چند پستانه ی خواره وه نامازه به کومه له مافیکی ماموستا و فیرکار به سهر قوتابییه وه ده کات، که ده قه رمووی: ((من حق المعلم عليك أن تسلم علی الناس عامه و تخصه بتحیه، و أن تجلس أمامه، ولا تشیرن عنده بیدیک، ولا تغمزن بعینیک و لاتقولن قال فلان خلاف ماتقول، و لاتفتابن عنده أحدا، ولا تشاور جلیسک فی مجلسه، ولا تأخذ بثوبه إذا قام، ولا تلح علیه إذا کل، و لاتعرض -أی لاتشبع- من طول صحبتہ)). که بریتین له مانه:

مافیکی فیرکار (المعلم) به سهر خویندکار نه وه یه که سه لام کردنی له خه لکی به شیوه ی گشتی بی، به لام هی ماموستا تاییهت بیت و زیاتر پیژ و حورمه تی تیدا په چا و بکات، ههروه ها پیویسته فیرخواز فه قی به و په پی پیژه وه له به رامبه ریدا دابنیشی و گه مه به دهست و چاویه وه نه کات، ههروه ها نابی بلیت فلانه ماموستا ده رباره ی نه م مه سه له یه پیچه وانه ی تو ده لی، له لای ماموستا نابی غه ییبهت و به خراپ باسی هیچ که س بکات و گفت و گو و قسه و پسته پست له گه ل هاوه ل و هاوپیگانی له مه جلیسی ماموستادا ناکات، ههروه ها له کاتی ههستانی دهست به جله کانیه وه ناگریت و له کاتی بیتاقه تی و ماندوویی دا زوری و ئیلحاحی لی ناکات و هه رگیز له مه جلیس و هاوپی یاتی تیر نابی و وه رسی و بیتاقه تی ده ر نابری).

## هه‌ئس و كهوتى پيشينا نمان له ئاقار مامۆستايان دا:

پيشينانمان ئه‌م راستى به‌يان چاك ده‌رك كردبوو، كه پاراستن و پابه‌ندبوون به‌ خه‌سه‌لى به‌رز راگرتنى مامۆستا و پيز و حورمه‌ت نواندن به‌رامبه‌رى فاكته‌رىكى تابلىى كاريگه‌ره له‌ژيانى فيرخواز و مايه‌ى زياتر كه‌لك لى وه‌رگرتنه، بۆيه ده‌بينين ئه‌هميه‌تى زۆريان به‌م خه‌سه‌له‌ته داوه، بۆ نمونه:

أ- هه‌نديكيان نه‌ريتيان وا بووه به‌ر له‌وه‌ى بچن بۆ خزمه‌ت مامۆستاكه‌يان سه‌ره‌تا خي‌ر (صدقة) يكيان ده‌كرد ئينجا ده‌چوون بۆ خزمه‌تى..

ب- هه‌روه‌ها به‌م شي‌وه‌يه‌ش له‌خوا ده‌پارانه‌وه: (اللهم أستر عيب معلّمى عني، ولا تذهب برّكه علمه مني).

ج. (په‌بيع) كه قوتابى و هاوه‌لىكى پيشه‌وا شافيعى بوو په‌حمه‌تى خوا له‌هه‌ردووكيان بي‌ت ده‌فه‌رمووى: ((ما إجترأت أن أشرب الماء والشافعي ينظر إلي، هيبه له)) واته: قه‌ت جوړه‌تم نه‌كردووه، له‌به‌رده‌م شافيعى دا ئاو بخۆمه‌وه له‌به‌ر ريزو هه‌يبه‌تيك بۆى.

د- پيشه‌وا شافيعى - په‌حمه‌تى خواى لى بي‌ت - ده‌فه‌رمووى: (كنت اصفح الورقة بين يدي مالك صفحاً رقيقاً هيبه له لئلا يسمع وقعها) واته: لاپه‌ره‌ى كتبه‌كه‌م له‌ خزمه‌ت ئيمام - مالك زۆر به‌هياوشى و نه‌رمى و له‌سه‌ر خۆيه‌وه هه‌لده‌دايه‌وه نه‌بادا گوئى لى بي‌ت.

### چهند رينمايه‌كى پيوست:

يه‌كه‌م: هه‌لبژاردن و ده‌ست نيشان كردنى كه‌سيكى شياو بۆ خۆى به‌ سيفه‌تى مامۆستايه‌تى:

به‌لى به‌ راستى كاريكى تابلىى پيوسته كه قوتابى زانسته شه‌رعيه‌كان - كه‌سيكى وا هه‌لبژيرى و بيكات به‌ مامۆستا و چاو ساغى خۆى و

زانبارى لَيَوُه فير بيت، كه زاناو به تواناو له خوا ترس و پاريزگار ( متقي ) و په ريز پاك بيت، چونكه وهك موحه ممدى نيين سپرين و مالكى كورې نه نه س و نوريكيش له پيشينان ( السلف ) فرموويانه: (( ان هذا العلم دين، فانظروا عمن تأخذوا دينكم )) واته: به راستى نه م زانسته نايينه، كه واته سه رنج بدهن و بزائن نايينه كه تان له چ كه سيكه وه ودرده گرن.

دووهم: فيرخوان نابى خو به گه وره گر بى له هه مبه ر وهر گرتنى زانستدا:

به لى بيگومان پيوسته - فيرخوان، فه قى نه و په پرى مل كه چى و نه رمى و بى فيزى بنويى بؤ فير كار ( معلم ) ه كه ي و جله وى كارى ته او بداته ده ست، هه روا مل كه چ و گوئ رايه ل و نه رم و نيان بيت له به رامبه ريدا به شيوه ي نه خو شيكى نه زان و كوله وار بؤ دكتوريكى و شيار و ژير و ميهره بان، با هه رچه نده فير كار و ماموستا كه شى به ته مه ن له وى بچو كتر بيت و خو ي و بنه ماله كه يشى به قه د وى ناويانگ و شوره تيان نه بيت، چونكه بيگومان مرؤف به نواندى مل كه چى و نارامگرتن له سه ر بينينى زه ليلى بؤ ده ست خستنى زانبارى، ده گات به زانست و پله ي زانايى، له م باره شه وه گو تراوه:

ومن لم يذق طعم المذلة ساعة قطع الزمان بأسره مذلولاً  
هه روه ها نيين و عه باسيش خوا لى يان رازى بيت فرموويه تى: ( ذللت طالباً فعزت مطلوباً ).

سئيه م: ماموستا كه ت چا كترين و له بار ترين پيشه نك ( قدوه ) يه كه بو تو:

به لى خو يند كارى دلسوز: با شترين و چا كترين و له بار ترين كه سيك كه تو بيكه ي به پيشه واو پيشه نك بؤ خو ت، تاكو لى ي به هره مه ند بى و سوود و كه لكى ليوه ببينى بي جگه له فير بوون و زانبارى ليوه رگرتن خه سله ت و

خوپه وشته بهرز و رهسه نه کانی و به هره و توانا کانی لټیه وه فټیریت ماموستا که ته، که به باوکی نایینی (الأبوة الدینیة) یا خود وه که له قانونی ټیر له ندی به (الرضاع الأدبی) هاتووه و ناوزه د کراو<sup>(۱)</sup>، به لام وریا به خو شه ویستی ماموستا که تات له نه کات له چوارچټوه ی یاسایی خو ی درېچټ و دوو چاری کاری سلبی ناشیاو بییت، به بیانوی شوین پیته لگرتن و شوین که وتنی که له خو ته وه دیار نی یه و ههستی پی ناکه یت، به لام خه لکی تر ههستی پی ده که ن و ته او لی ناگادارن - که واته هه ول مه ده له ده نگ و نه غمه و ناوازو شیوه ی ههستان و دانیشتن و هه لس و که وتی روژانه ی تاد چاری لی بکه یت و ته قلیدی بکه یت وه، چونکه نه مانه به شیکی گرنگن له پیکه اته ی که سایه تی ماموستا به مانه له خه لکی تر جیا ده کړټه وه و تابه تن به که سایه تی خو ی، حق و انیه تو له مانه چاری لی بکه یت و که سایه تی خو شت بشیوینی.

چوارهم: به دهست هی نانی به ته نگه وه بوون و به مشووری ماموستا له دهرسه کاندای:

هه لبه ته قوتابی چنده به ریکی گوئی بگری بؤ دهرس و هزر و بیری و ههست و نهستی چنده له گه ل ماموستادا بییت، هینده ش بگره له مه ش زیاتر ماموستا گرنگی پیدان و به په رو شه وه بوونی له دهرس و وتنه وه که یدا ههست پی ده کړټی.

بویه پیو یسته قوتابی فه قی - نه بیته نامرازیکی سلبی بؤ زانیاری ماموستا که ی، به نواندن شیوه ی ته مبه لی و سستی و که مترخه می و گوئی نه دانه دهرس و وانه زانستی هه کانی، چونکه نه م ته رزه خه سله ت و هه لس و که و تانه سروشت و میزاجی ماموستا ټیک ده دن و ده شیوینی .

۱ - نه وه ی راستی بییت باوکی نایینی یا باوکی زانستی گونجاو تره .

لهم باره یه وه خه تیبی به غدادی ده فهرمووی: ((حق الفائدة أن لاتساق إلا الی مبتغیها، ولا تعرض إلا الراغب فیها، فإذا رأى المحدث بعض الفتور من المستمع فلیسکت، فإن بعض الأدباء قال: نشاط القائل علی قدر فهم المستمع))<sup>(۱)</sup> واته: حهق وایه شتی به شوود (الفائدة) بۆ که سیکی ناره زووی نه بیئت نه گوتری و باس نه کری، هه رکاتیك قسه بیژ ههستی به سستی و که مته رخه می گوگر کرد پیویسته بی دهنگی لیوه بکات و واز بیئی، ههروه ها هه ندی له نه دیب و روونا کبیران گووتویانه: گرنگی پیدانی قسه بیژ به گویره ی تیگه یشتنی گوگره.

پینجه م: تو مار کردن و نووسینه وه ی هه ندی بابته و شتی پیویست له کاتی دهرس خویندن دا.

خویندکاری به مشوور: نووسینه وه ی هه ندی شتی زه روورو گرنگ له کاتی دهرس خویندن دا کاریکی تابلئی به ره مدار و به سووده بۆ له یاد نه کردن و پاریزگاری لی کردنیان، جا بزانه نه م کاره له خزمهت مامۆستایه که وه بۆ مامۆستایه کی تر جیا وازه و فه رق ده کات، بۆیه نه جامدانی نه م کاره نه دهب و مه رجیکی گه ره که: -

۱- ره وشته که: بریتی یه له ناگادار کرنه وه ی مامۆستا که ت، له نه جامدانی نه م کاره، که به راشکاو ی پیئی بلیئی تو هه لدهستی به نووسینه وه ی نه م شتانه بۆ له یاد نه کردن و له یاد نه چوون.

ب- مه رجه که ش: بریتی یه له مه، که نامازه به و راستی یه بده ی که تو نه م شتانه ت نووسیوه ته وه که له دهرسه کانتا گوئی بیست بوویت له مامۆستا.

## به شی پینجه م

چونیه تی هه ئس و که وتی قوتابی زانستیه شه رعیه کان له نیو

### قوتابخانه دا

قوتابخانه که وا مائی دووه می قوتابی یه، کۆمه له په وشت و یاساو پرسیایه کی تاییه تی هه یه و له خو گرتووه، زه رووره و په وشه که وا ده خوازنی که وا نه و په وشت و یاسا و پرسیایانه چاودیریان بکریت و پشتگویی نه خرین و له لایه ن قوتابی یه وه به مه ند هه ل بگریین..

ئینجا ده توانیت شیوه و چونیه تی هه ستان و دانیشتنی قوتابی له نیو مه دره سه دا، له چه ند خالی نکدا به کورتی پرون بکه یه وه و بیخه یه پروو:

**یه ک: گوپرایه لی براگه وره (الامیر):**

له ئیسلام دا ده ستنیشان کردن و هه بوونی براگه وره (الامیر) مه رچی بنه په تی هه ر کاریکه، جا چ جای له ناوه ندیکی زانستیدا، که ده توانین به کارگی به ره مه یانانی رابه ر و چاوساغ و پیشه وا و براگه وره کانی گه ل و کۆمه لی دابننن و ناوزه دی بکه یین..

بیگومان گوپرایه لی و فه رمانبه ری (السمع والطاعة) ی براگه وره ش له دید و بۆچوونی ئیسلامی دا پتویسته و فه رزه .. بۆیه قوتابی زانسته شه رعیه کان به روا و قه ناعه تی وایه و به ئه رکی سه رشانی و فه رزیشی ده زانی، که گوپرایه لی براگه وره که ی بکات و قسه ی نه شکینن و له فه رمان و به رپاره کانی ده رنه چیت، قه ناعه تیشی وایه، بئ فه رمانی کردن و قسه شکاندنی تاوانیکه و ئه نجامی داوه، به مه ش خوئی مسته حقی تووپه یی خوا کردووه، چونکه پیغه مبه ری نازیزمان ﷺ ده فه رموی: ((من أطاعني فقد أطاع الله، ومن عصاني

فقد عصي الله، ومن يطع الأمير فقد أطاعني، ومن عصى الأمير فقد عصي))<sup>(۱)</sup> واته: هر كه سيك فرمانبري بركات نهوا فرمانبري خواي كردوه، هر كه س سه رپيچی و بي فرمانيم بركات، بيگومان سه رپيچی خواي كردوه، هر كه سيك فرمانبري براگه و ره بركات و فرماني نه شكيني، نه وه فرمانبري مني كردوه، هر كه س سه رپيچی براگه و ره بركات سه رپيچی مني كردوه.

نينجا راستي به كيش ماوه ناماژه ي پس بد عين، كه گوپرايه لي و جي به جي كردني فرماني براگه و ره له هر دوو حاله تي خوشي و ناخوشي به وه پيويسته و گره كه، به لام ده بي وريا بيت كه نه و فرمانبريه ش به نده به سنوري شرعي خوي و چوارچيوه ي تايه تي خوي هيه و په ها (مطلق) نيه، كه واته هر كات فرمان و برياريك له هر ناستي كه وه بيت نهك به ته نها له لايه ن برا گه و ره وه له سنور و چوارچيوه ي شرعي خوي لايدا و تراز، نهوا نه و كاته نهك هر فرمانبري و به گويي كردن دروست نيه، به لكو خوي له خويدا نه جامداني تاوانيكي زليشه، وهك سه روه رمان ﷺ ده فرمويت: ((لا طاعة لمخلوق في معصية الخالق))<sup>(۲)</sup> له کوتايي نه م خاله دا ده ليم:

حقي خويه تي نه گره هر مه دره سه به كيش، تائيسنا حسابي بو دست نيشان كردن و داناني براگه و ره (الامير) حوجه كه ي نه كردي و به ه ندي هه لته گرتبي، پيويسته له مه و دوا نه م مه سه له يه چي تر فراموش نه كرئ يا خه مي لي بوخرئ.

هروه ها له كاتي هه لبراردن و داناني براگه و ره، پيويسته په چاوي ناسته كاني زانستي و ژيري و په وشتي و پاريزگاري و پابه ندي و ته من و

۱ - متفق عليه. البخاري: ۷۱۳۷، مسلم: ۱۸۳۵

۲ - متفق عليه.



هندی هه لَبژێردراو و دهست نیشان کراو بکریت.

پتویسته بابای هه لَبژێردراو (براگه وره) په چاوی ئه رکه کانی برا گه وریه تی بکات و به چاوی پیز و سو زو ئینسافه وه، سهیری هاوه ل و نه ندامانی خیزانی مه درسه که ی بکات و غروری و لووت به رزی و خو په سندی نه یگری.

### دوو: په چاوکردنی گه وره و بچووکیی:

قوتابی زانسته شه رعیه کان هه رچه نده، نه و حه قیقه ته چاک ده رک ده کا و ده زانی، که مرۆفه کان به گشتی په کسانن، هه چ که س له به ندایه تی و په گه زه وه ئیمتیازی به سه ر که سیکێ تره وه نیه، به لکو هه موویان به شیوه ی ده نکه کانی شانیه ی سه ر په کسانن، وه ک پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: ((الناس مستون کأسنان المشط))<sup>(۱)</sup>، به لام له گه ل نه وه شدا بپروا و قه ناعه تی وایه که له هه ندیک لایه نه وه جوړه به رزی و نزمی و گه وره و بچووکیی به که هیه له نیوان مرۆفه کان، بۆ نمونه:

#### ۱- لایه نی زانیاری:

هه لبه ته مرۆفه کان به گشتی و توپژی قوتابیش به تاییه تی، مه رج نیه ئاستی زانستیان په کسان بیّت و له ئاستیک دابیّت، به لکو جیاوازی به رچا و هه سته ی ده کری، ئاست و قوناغی زانستی که سیک یانه قوتابیه ک بۆ په کیکێ تر جیاوازه، وه ک په روه دیگاریش ده فه رمووی: ﴿فوق كل ذي علم عليم﴾<sup>(۲)</sup> بۆیه قوتابی په چاوی ئه م لایه نه وه ده کات، هه ر که سیک یا هه ر فیرخواز و قوتابی به که، که ئاست و قوناغی زانیاری له خو ی به رزتر و له پیشتر بیّت، نه و په پری پیزو حورمه تی ده بیّت له به رامبه ریدا.

۱ - أخرجه الدلمي.

۲ - يوسف / ۷۶

## ۲- بارو لایه‌نی ته‌قوا و پاریزکاری:

بیگومان جیاوازی له نیوان به‌نده‌کان، له گۆره‌پانی به‌جیگه‌یاندنی به‌ندایه‌تی و پاریزکاری و ته‌قواداریش دا هه‌یه وه‌ك ده‌فه‌رموویت: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاكُمْ﴾<sup>(۱)</sup>.

ئینجا مادام به‌پیزترینمان لای خوا پاریزکارترینمان بیت، پێویسته له لایه‌ن قوتابیانیش هه‌ر وا بیت و پیز و نه‌ده‌ب و حورمه‌تیکی تایبه‌تیش بۆ که‌سێکی له‌م شتیه‌یه‌ دا‌بندری.

## ۳- باری ژیری و هۆشمه‌ندی:

قوتابی به‌پیز: باری ژیری و هۆشمه‌ندی‌ش یه‌کیکه‌ له‌و لایه‌نانه‌ی که‌ مرۆف ریزدارتر ده‌کات و زیاتر به‌رزی ده‌کاته‌وه‌ و پیز و پله و حورمه‌تی‌شی مسۆگه‌ر ده‌کات، پابه‌ریشمان ﴿ده‌فه‌رمووئ: (( لیلی منکم اولو الأحلام والنهی، ثم الذین یلوفهم، ثم الذین یلوفهم))<sup>(۲)</sup> واته‌: با نه‌وان هۆشمه‌ند و ژیر و عه‌قل مه‌ندن له‌ ئیوه‌ بالیمه‌وه‌ نزیک بن، ئینجا نه‌وانه‌ی له‌ دوا‌ی نه‌وانه‌وه‌ دین، پاشان نه‌وانه‌ی که‌وا له‌ دوا‌ی نه‌وانه‌وه‌ دین.

## ۴- په‌وشت و ئاکار به‌رزی:

له‌ ئیسلامدا په‌وشت و ئاکار به‌رزی‌ش هۆیه‌که‌ بۆ زیاتر ریزدار کردنی بابای په‌وشت به‌رز و به‌رزو بلن‌دراگرتنی، وه‌کو پێغه‌مبه‌ری په‌وشت و ئاکار به‌رزی‌ش ﴿ده‌فه‌رمووئ: ((إِنَّ مِنْ أَحْبَبِّكَ إِلَيَّ وَأَقْرَبِّكَ مِنِّي مَجْلَسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا))<sup>(۳)</sup> واته‌: به‌راستی خۆشه‌ویسته‌ترین تان به‌لای منه‌وه‌ و نزیکترینتان له

۱ - الحجرات / ۱۳

۲ - رواه مسلم: ۳۴۲

۳ - رواه الترمذی حدیث صحیح: ۲۰۱۸

من له پله و پایه جیگه دا له پۆژی دوایی، ئەوانەن، که په وشت جوانتر و بهرتره.

#### ۵- تەمەنداریی:

لایەنێکی تر له و لایەنانهی، که بهرزی و نزمی و گه‌وره و بچوکی له نیو پیزی مرقه‌کان به گشتی و چینی قوتابی به تایبەتی ده‌خولقینێ و دروست ده‌کات تەمەن زۆری و تەمەنداری یه، پیغه‌مبەری به‌رز و به‌پزیشمان ﷺ له‌م باره‌یه‌وه ده‌فرموی: ((لیس منا من لم یرحم صغیرنا ویعرف شرف کبیرنا))<sup>(۱)</sup> واته: له نێمه‌نی‌یه که‌سیک بۆ بچوکمان سۆز نه‌نوینێ و به‌زه‌یی پیدا نه‌یه‌توه، هه‌روه‌ها پزیزی گه‌وره‌مان نه‌گرێ، ئینجا چونکه قوتابی زانسته شه‌ریه‌کان په‌روه‌رده و گوشرکرای ئایینه‌ پیرۆزه‌که‌یه‌تی و له‌سه‌ر بنه‌ماو پره‌نسیپه‌کانی راهیندراوه، که به‌رنامه‌که‌ی فره‌مانی پێ ده‌کات، هه‌ر که‌سیک له و لایه‌ن و ئیمتیازانه‌ی سه‌ره‌وه‌ی تیدا هه‌بن، پزیز و ئە‌ده‌ب و حورمه‌تیکی تایبەتی و شایسته به‌ که‌سایه‌تی ئە‌و بۆ داده‌نێ و پتر پزیزی ده‌گرێ.

#### س: بایه‌ خدان به‌ پاک و خاوینی:

خوڤه‌وشتیکی تر له و خوڤه‌وشته‌په‌سه‌ند و زه‌ق و به‌رچاوانه‌ی قوتابی زانسته شه‌ریه‌کان که‌وا له ژبانی فه‌قییاتی و له نیو قوتابخانه‌ گرنکی پێ ده‌دات بریتی‌یه له - پاک و خاوینی چونکه به‌ به‌شیک له‌ ئاین و به‌رنامه‌که‌ی ده‌زانی، پیغه‌مبەری په‌وشت به‌رزیش ﷺ ده‌فرموی: ((الطهور شطر الإيمان))<sup>(۲)</sup>، واته: پاک و خاوینی نیوه‌ی بڕوایه.

۱ - رواه أبو داود بسند صحیح: ۴۹۴۳

۲ - رواه مسلم: ۲۲۳

بئگومان پاک و خاویڻيش ٿو ۽ خهسلته په سهندهيه، که په يوه نديداره به  
 زور لايه نه وه، جا پٽويسته له هه موو لايه نيکه وه گرينگی پٽي بدرئ و پرچاو  
 بکري به تاييهت قوتابي، حق وايه له هه لايه نيک له و لايه نانه ي خواره وه  
 پڙلي به رچاو بگيرئ و جي په نجه ي ديار بيت:-

### ۱- لايه ني دل ودهروني:

به لئ دهبئ له سه ره تاوه ، قوتابي - زانسته شهريه کان - هه ولدا هه رچي  
 زووه دل ودهروني پاک بکاته وه ته واو ته واو گه سکی بدات و بڙاري بکات له  
 هه رچي خهسلته تي پيس و نه گريس ي دهروني ي، وه کو گوماني خراب (سوء  
 الظن) و ئيره يي (الحسد) و چروکي و ره زيلسي (البخل) و خوبه  
 گوره گرتن (الکبر) و خو په سندی حه ز له خوده رخستن (حب الظهور) و... تاد  
 وه که له م باره يه وه گوتراوه: ((يُطِيبُ الْقَلْبُ لِلْعِلْمِ، كَمَا تُطِيبُ الْأَرْضُ لِلزَّرَاعَةِ))  
 واته: دل پاک ده کريته وه و بڙار ده کريت بؤ زانياري، هه وه که چؤن زه وي پاک  
 ده کريته وه بؤ کشتو کال. چونکه زانياري به ندياه تي و خوا په رستي دل و  
 نوڙي نه ينيه و هويه کي گرنگيشه بؤ نزيك کردنه وه ي دهرون له خواي بالا  
 ده ست، ئينجا هه روه که چؤن نوڙ ٿه رکي ٿه ندامه ديارو به رچاوه کاني لاشه به  
 و به وانسه وه را ٿه په پيڻدري و جي به جي ده کري، قبول و دروست ناييت،  
 مه گه ر به پاک کردنه وه ي دهر وه (الظاهر) ٿه ندامه کان و لاشه نه بيت له  
 هه ر پيسي و بي ده ست نوڙي ي، به هه مان شيوه ش په رستن (عبادة) ي دهرون  
 و ٿاوه دان کردنه وه ي دل به زانياري راست و دروست ناييت، مه گه ر له پاش  
 پاک کردنه وه ي دهرون و خاويڻ و بڙار کردني نه بيت له سيفهت و په وشتي  
 ناشيرين و نابووت و خراب و زيانه خش.

## ۲- پاک پاگرتنی زمانی:

هه‌لێه ته زمان ئه و پارچه گۆشته یه که سه‌نتهر (مرکز) یکه چاکه و خرابه‌ی پێ ده‌کری و لێیه‌وه هه‌لده‌قوولئ، بۆیه زه‌روور وایه قوتابی وریای زمانی بێت له‌کاری چاکه‌وه نه‌بیت به‌کاری نه‌هینی، هه‌روه‌ها بیپاریزئ له‌و جوړه قسه‌و گوفتاران‌ه‌ی که له‌پیزی تاوانه‌کان هه‌ژمار ده‌کری، له‌ زیان و توو‌په‌یی خوا خوا‌په‌نامان بدات به‌م لاوه هیچی تریان لی ناکه‌وێته‌وه و چاوه‌پوان ناکری و هه‌کو‌غه‌ییه‌ت و بوختان و توانج و پلار و جنیو‌ فروشی و ده‌م شپری، قسه‌چنی و هینان و بردنی، سویند خواردنی درۆ به‌خوا، سویند خواردن به‌غه‌یری خواو ..... تاد.

پێغه‌مبه‌ری ئازیزیشمان ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيرا أو ليصمت))<sup>(۱)</sup> واته: هه‌ر که‌سێ باوه‌پری به‌خوا و پۆژی دوا‌یی هه‌یه؛ با قسه‌ی چاک بکات، یا بێده‌نگ بێت. بۆیه گو‌تراوه: (ئه‌گه‌ر قسه‌کردن زیو بێت، نه‌کردنی زێره).

هه‌روه‌ها (عبدالله‌ی کوری مه‌سه‌عودیش خوالی پازی بێ فه‌رموویه‌تی: ((والله الذي لا إله إلا هو ليس شئ احوج الی طول سجن من لسانی)) واته: سویند به‌و خوا‌یه‌ی که بێجگه‌ له‌ و په‌رستراویکی راسته‌قینه‌ نی‌یه، هیچ شتی‌ک ئه‌وه‌نده‌ی زمانم پێویستی به‌ زیندانی‌کردنی زۆر نی‌ه.

## ۳- ده‌م:

ده‌م یه‌کیکه‌ له‌و ئه‌ندامانه‌ی، که پێویسته به‌ پاک و خاوینی پا‌ بگیری و بیپاریزئ له‌هه‌رچی شتیکی بۆن ناخۆشه و خه‌لکی ئازار ده‌دات، وه‌کو: (سیر و پیاز و توور و جگه‌ره)، رابه‌ریشمان ﷺ ده‌فه‌رموویت: ((من أكل البصل

۱ - رواه مسلم بهذا اللفظ والبخاری بعضه. مسلم: ۴۸.

والثوم والكراث فلا يقربن مسجدنا)).<sup>(۱)</sup> بیگومان بونی جگه رهش له خوار بونی نه وانی تره وه نی یه و بگره رهنگه ناخوشتريش بیست، سه ره رای هه بوونی فه توای به لگه داری چه ندین زانای به تواناو پیزداریش له سه ره حه رامیه تی جگه ره،.

هه لبه ته ئیسلامی پیروژ، که به کارهینانی سیواکی به سونفه تیکی گه وره و گرینگ داناه، هه ره به مه بهستی پاک و خاوینی دهم بووه، وه که له م باره یه وه خو شه ویست ﷺ ده فه رموئی: ((السواک مطهرة للقم مرضاة للرب))<sup>(۲)</sup> واته: سیواک پاک که ره وه یه بۆ دهم و رازی که ره بۆ په ره ردیگار.

۴- جهسته (الجسد):

خاوین و پاک راگرتنی لاشه ش، به م چه ند شتانه ی خواره وه نه نجام ده دریت..

أ- شووشتنی: وه که پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموئی: ((حق علی کل مسلم أن یغتسل فی کل سبعة أيام یوما))<sup>(۳)</sup> واته: مافیکه له سه ره موو موسلمانیک، که له هه موو حه وت رۆژیک، رۆژیک خو ی بشوات.

ب- خاوین راگرتنی به رگ پۆشاک: له م باره شه وه پیشه و امان ﷺ ده فه رموئی: ((من إتخذ ثوباً فلینظفه))<sup>(۴)</sup> واته: که جل و به رگیکی پۆشی و ده به ری کرد، با پاک ی بکاته وه.

ج- بۆن به کارهینان و خو بۆن خو شوکردن: وه که ده فه رموئی: ((غسل الجمعة واجب علی کل محتلم والسواک و أن یمس من الطیب ما یقدر

۱ - رواه مسلم: ۵۶۴

۲ - رواه البخاري تعليقا بصيغة الجزم فقال: وقالت عائشة - رضي الله عنها - والنسائي (۱۰/۱).

۳ - رواه البخاري (۸۵) ومسلم (۸۴۹) عن أبي هريرة رضي الله عنه.

۴ - رواه الطحاوي.

عليه))<sup>(۱)</sup> واته: خۆشوردنی پۆژی جومعه پتویسته له سه ر هه موو بالغ بوێك، ههروه ها سیواك كردن و خۆبۆنخۆش كردنیش به پێی توانا<sup>(۲)</sup>.

### ۵- قوتابخانه:

قوتابخانه حوجره كه شوینی نیشته جیبونی قوتابی فهقی-یه، پتویسته نۆر به چاکی پاك و خاوین را بگیری و بیاریزی، چونکه پاك و خاوین راگرتنی شوینی تیانیشته جی بوون و ژینگه، هه م هه ر جی ته ندروستی مرقفه، هه میش هیما و نیشانه ی هۆشیاری به تی، چاو ساغیشمان ﷺ له م باره یه وه ده فه رمووی: ((فَنظفُوا أُنْفُسَكُمْ، وَلَا تَشْبَهُوا بِالْیَهُودِ))<sup>(۳)</sup> واته: پیش ده رگاتان پاك رابگرن و لاسایی جوله که کان مه که نه وه واته له بیسی و پۆخلی و بی سه رو به ریدا.

چوار: دوانه که وتن له کاتی دیاریکراوی نه نجام دانسی نۆیژه کان و ده رس خویندن و سه عی کردن، نان خواردن ههروه ها تیکرای نه رکه کانی سه رشانی:

سیفەت و ره وشتیکی تری قوتابی زانسته شه رعیه کان له نیو قوتابخانه دا بریتیه له دوانه که وتن له کات و ساته دیاریکراوه کانی: نۆیژه کان و ده رس خویندن و سه عی کردن و ههروه ها به نه نجام گه یانندن و جی به جی کردنی سه رجه م نه و نیش و کارانه ی نیو قوتابخانه ، که وا به گویره ی خشته یه کی یه کسان و ریک و پیک، دابه ش ده کریت به سه ر قوتابیان، وه کو چای لینان و چیشت ناماده کردن وگه سک لیدان و شووشتنی قاپ و پیاله و تاد، چونکه مرقفی باوه ردار له سه رجه م نه و کارو نه رکانه ی نه نجامیان

۱ - رواه البخاري: ۸۷۹ و مسلم: (۱۳۰/۶).

۲ - مه به ستیش له م و جوبه دا کۆکی و ته نکید کردنی زۆر به خیری (مستحب) هیاتی کاره که به.

۳ - رواه الترمذي.

دهدات، ره چاوی ریک و پیکی دهکات چونکه پیغه مبری پیشه و ﷺ  
فرموده تی: (( إن الله يحب إذا عمل أحدكم عملا أن يتقنه ))<sup>(۱)</sup> واته:  
بیگومان خوی مه زن حه ز ده کاو پیی خوشه، نه گه ریه کیک له نئوه کارو  
نیشیکی نه جامدا به ریک و پیکی نه جامی بدات..

هه لبه ته ریک و پیکی له هر نیشیکدا به وه به ره م دیت، که له کاتی  
دیاری کراوی خویدا دوانه که وی و نه جام بدریت.

بویه قوتابی زانسته شهرعیه کان به هیچ شیوهیه ک ریکه به خو نادات و  
له خوی ناوه شینیتته وه، که سستی و ته مبالی و قالب گرانی و  
دهسته وه ستانی، که سایه تی له که دار و ناشیرین بکن و دوی بخن له  
راپه پانندن و نه جامدانی نه که کانی سه ر شانی..

### پینج: پاراستنی کتیب و خراب و بیسه و بهر نه کردنی:

به پرتوک نه و سه رچاوه زانستی به گرینگ و به پیزه یه، که وا مرف له  
هه لدیروه رزگار دهکات و راسته پئی دهکات و وشیاری و زانایی و  
سه رفرازی به مروف نه به خشن، بویه نابی و نه گونجاوه، که وا که مته رخه می  
له هه مبر بکری و خزمه تی نه کری و پاک رانه گیری..

بیگومان پاراستن و خزمه ت کردنی په رتووکیش به م شیوهیه ی خواره وه  
ده کریت:-

أ- شوینی دیاری کراوی هه بیت: واته پیویسته په رتووکخانه یه ک یان هر  
شوینیکی که شیاو و گونجاو بیت دیاری بکریت، بق پاراستن و تیدا دانانی  
په رتووک.

ب- هه روه ها نه گه ر پیویست بوو بهرگ بکری و له کاتی خویندن و

۱ - رواه أبو یعلیٰ والعسکری.



خویندنه وه دا پاریزگاری له په په کانی و بهرگه که ی بکړی، به شیوه یه ک  
په پپووت نه کړی و به هیواشی و وریایی یه وه نه م دیو و نه و دیویان پی بکړی  
به تایبته په رتووکي کون و ناسک - .

ج- بیجگه له ناوی خاوه نی و هه ندی شتی تری پتویست نه بی چپتری  
له سر نه نووسری و پیس نه کړی، نه وه ی ده شنووسری پتویسته په چاوی  
خه ت خوشی تیدا بکړی.

د- نه گه ر قوتا بخانه حوجره په رتووکخانه ی تایبته تی بو موتالو  
کوکردنه وه ی زانیاری گشتی هه بوو، پتویسته یه کیک له قوتا بیان ده ست  
نیشان بکړی بو سه په رشتی کردنی، بو نه وه ی که وا هه ر که سیک بیه وی  
په رتووکیک وه ر بگریت بو خویندنه وه له سه په رشتیاری په رتووکخانه وه  
وه ری بگریت و به ناگاداری نه وه وه بیت، هه روه ها چاکتر رایه بابای  
سه په رشتیکار فورم و تینووسیکی تایبته تی له بهر ده ست دابیت بو مه به سستی  
تومار کردنی ناوی کتیبه کان له گه ل و هر گره کانیا ن، هه روه ها میژوی بردن و  
هینانه وه یان و تاد .

### شەش: چۆنیه تی هە ئس وکەوت و رەفتار کردن له گە ل میواندا:

هه لبه ته قوتا بخانه یش یه کیکه له و شوینانه ی که وا خه لکی و میوان زور  
رووی تی ده که ن و هاموشوی ده که ن، چونکه پینگه و ناوه ندیکی ئاینی و  
زانستی و کومه لایه تی و تاد یه . به شیکی گرینگیشه له پیکهاته ی  
کومه لگه که مان، جا بیگومان پاراستنی حورمه تی میوان و به رزو به پریز  
راگرتنی مافیکی شرعیه وه ک ده قه شرعیه کانیش نامازه ی پی ده ده ن، بو  
وینه پتعه مبر ﷺ له فه رموده یه کیدا ده فه رمووی: (( من کان یؤمن بالله

والیوم الآخر فلیکرم ضیفه...))<sup>(۱)</sup> واته: که سئیک باوه پری به خوا و دواوژد  
هه یه، با ریزی میوانه که ی بگری.

بویه پیویسته که وا قوتابیانی ئەم ناوه نده زانستی یه ره چاوی ئەم  
ره وشتانه ی خواره وه بکن.

### ۱- پیشوازی کردن:

زه وشت و خوویکی تری قوتابی زانسته شهرعیه کان بریتی یه له وه ی  
هه رکات هه ست بکات که وا که سئیک، یان که سائیک به پیوه ن و به ره و  
قوتابخانه وه دین ده سته جئ به پیرانه وه ده چئ و پیشوازیان ده کات و  
به پیئ لیوه شاوه یی ریزیان ده گریت.

چونکه ئەم به سوننه تئیک پیغه مبه ری پیغه وه ای خوی ﷺ ده زانی و  
به شتیه یه کی عه مه لی پراکتیزه (تطبیق) ی ده کات، بۆ نمونه: ((عن عائشة -  
رضی الله عنها - قالت: ( قَدِمَ زَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ الْمَدِينَةَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ - فِي يَتِي  
فَاتَاهُ فُقْرَعُ الْبَابِ، فَقَامَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ يَجْرُ ثَوْبَهُ فَأَعْتَنَقَهُ وَقَبَلَهُ))<sup>(۱)</sup> واته: عائشه  
دایکی ئیمانداران خوی لی رازی بیت ده فه رموئ: - زهیدی کوپی  
حاریته له سه فه ریک گه پرایه وه مه دینه پیغه مبه ری خواش ﷺ له مالی من  
بو هاته خزمه تی و پیغه مبه ریش ﷺ هه ستا به پیره وه چوو، عه بایه که شی  
له دوی خوی را ده کیشا، له باوه شی گرت و ماچی کرد.

### ۲- رووخوشی و گوفتار شیرینی:

هه روه ها له ده می پیشوازی و به پیره وه چوونی میوانه وه - قوتابی  
وه ک سیمایه کی هه میشه یی خوی تابلی مؤفئیک رووخوش و گوفتار شیرینه

۱ - متفق علیه البخاری: ۶۱۳۸، مسلم: ۱۷۲۷

۲ - رواه الترمذي ۲۷۳۲ و قال حديث حسن. بروانه (رياض الصالحين) ص- ۲۹۴

له هه مبهري دا پيغه مبهري ﷺ ده فرمووي: (( لا تحقرن من المعروف شيئاً ولو أن تلقى أخاك بوجه طليق ))<sup>(١)</sup> واته: له كاري په سند و خيرو چا كه هيج شتيك بئ نرخ سهير مه كه، نه گهر هر نه ونده ش بيت كه به روويه كي گش و كراوه بگي به براي موسلمان خوت.

### ۳- ته و قه كردن:

پاش نه وهی كه به روويه كي خوش و گش و كراوه به گوفتار و زمانيكی شيرينه وه به پيريانه وه ده چيت و پيشوازي لیده كه ی، كاتي به يه كگه يشتن ته و قهي له گه ل بگه، چونكه پيغه مبهري ﷺ فرموويه تي: (( ما من مسلمان يلتقيان في تصافحان إلا غفر لهما من قبل أن يفتراقا ))<sup>(٢)</sup> واته: دوو موسلمان كه به يه كتر ده گن و ته و قه بگن، بهر له وهی له يه ك جيا بينه وه لتيان ده بووردري و خوش ده بئ.

### ۴- له لای سهره وه دانيشتان دني:

هه روه ها وا چا كه ميوان له لای سهره وه دانيشتیندري و بؤ ئه وي فرمووي لي بكري، جوان و گونجاو ني په خاوه ن مال له ميوانه كه ی وه پشت كه وي و له سهره وه دانيشي، چونكه وا باوه له نيو خه لكي و پتريش له گه ل ريز و حورمه ت راگرتني ميوان يه ك ده گرته وه.

### ۵- خواردن و خواردنه وه پيداني:

ميوان كه دانيشت پيويسته ناو دوايش چايه، يان شتيكي تري پئ بدري به پئ تواناي مادبي قوتابخانه و ليوه شاوه ی ميوان، نه گهر ميوانه كه له دوره وه هاتبوو، يا خود كاتي ژه م نزيك بوو پيويسته بؤ نان خواردن

۱ - رواه مسلم (۲۶۲۶).

۲ - رواه أبو داود: (۱۴/۱۲۱) ۵۲۱۲.

تەكلىفى لى بىكرى.

### ۶- بە تەنيا بە جى نەھىشتنى:

ۋا چاڪە ميوان بە تەنيا بە جى نەھىلدىرى، با قوتابىك يان زياتر لەلای دانيشن و دەورى چۆل نەكرى، چونكە ئەو شىۋە رەفتارە بى رىزى لى ئەفامرىتە ۋە ۋە لە گەل رەۋشتى ميوانداريش تىك ناكاتە ۋە.

### ۷- دل نەرەنجاندن و سەغلەت نەكردنى بە ھۆى قسە و پرسىياری نابەجى:

ھەروھە نابى ميوان سەغلەت (إحراج) بىكرى و دللى بريندار بىكرى بە ھۆى پرسىيار و قسەى نابەجى و نەگونجاۋ، ئىنجا بە مەبەستى تاقىكردنە ۋە ۋە بى، يا ھەر مەبەستىكى تر، نابى دەمە قالى و شەرە قسەى لە گەل بىكرى و دل و ھەست و نەستى بريندار بىكرى، چونكە شتىكى تابللى ناشىرىن و نەگونجاۋە لە گەل رەۋشت و شىۋە ھەلس و كەوتى - قوتابى زانستە شەرەيە كان - تىك ناكاتە ۋە ۋە جىاۋازە لە باباى قوتابى ئەم ناۋەندەيش ناۋەشىتە ۋە.

### ۸- بە رىزە ۋە بە پىكردنى:

دۋاى ئە ۋە ۋە ميوان مۆلەتى رۆيشتنى خواست و رۆيشت، ۋا چاڪە لە دەمى رۆيشتنى دا، قوتابىك يان زياتر بە پى لىۋە شانە ۋە ۋە ميوان لە گەلى بىرۆن و بە رىزە ۋە بە پى بىكرى.

ئىستاش زۆر بە كورتى و گوشراۋە يى جۆرە كانى ميوانى قوتابخانە ئەخەينە روو، كە برىتىن لە:

۱- زانايانى پاىە بەرز: كە بۆ سەردانى مامۇستا، يان قوتابى يان، ياخود بۆ ھەر مەبەستىكى تر سەردانى قوتابخانە - حوجرە - دەكەن.

۲- قوتابى فەقىيان -: بۆ سەردان و بەسەر كىردنە ۋە، يان جىگرتن دىن.

۳- كهس و كارى فيرخوازان، بهمه بهستى سهردان و لپرسين سهر  
دهدن.

۴- خهلكى ناسراوى دهوړو بهرى مه درهسه، وهك هاوپپيه تى و  
دوستايه تى و خوشه ويستى دینه لای قوتابيان.

۵- خهلكى ريپوار و نه ناسراو.

تیبینی: ا- زهروړه له هر قوتابخانه يه كدا بو گفتوگوو قسه كردن له  
گه ل میوان، قوتابيه كى چاپوك و وریا، یان چند قوتابی يه ك ته رخان و  
دهستنيشان بكرين، بیجگه له وان كهسى تر بهم كاره هه لته ستى و خوى له  
قسان هه لته قورتينى، چونكه وهك پیغهمبر ﷺ فرمويه تى: ((من حسن  
إسلام المرء تركه مالا يعنيه))<sup>(۱)</sup>.

ب- وا چاكه و په سنده، كه خويندكار هر يه كيك له و جوړه ميوانانه ي  
باسمان كرد، به نه ندازه ي هه لگرتن و ليوه شان وهى خوى ريزى بگرى و  
خزمه تى بكات، وهك پيشه وای مرقايه تى محمد ﷺ فرمويه تى: (( أنزلوا  
الناس منازلهم))<sup>(۲)</sup>.

### حهوت: چوڼيه تى رهفتار كردن له گه ل هاوهل و برادهردا:

دياره دوست و برادهرده وړى كاريگري هه يه له سهر ژيان و رهوشتى  
مروف به گشتى و بهتاييه ت باباى خويندكار و قوتابى، چونكه سروشتى  
مروف وايه زوو رهوشت يان سيفت و خو له يه كيكه وه بو يه كيكى تر نه قل  
دهبى و وهرده گيرى و له يه كه وه نزيك ده بنه وه، بويه زهروړه فيرخوازي  
زانسته شهرعيه كان- دوست و هاوهلى وا بو ژيانى دهستنيشان بكات كه

۱ - رواه الترمذي: ۲۳۱۸، ۲۳۱۷.

۲ - رواه أبو داود: ۴۸۴۲.

خاوهن ئامانج بى، تاكو ھاريكاري بىت بۆگە يىشتن بە ئامانجە  
 ھاوبەشەكەيان، خاوهنى بىروباوہر و رەوشت و خوويكى رەسەنیش بىت، تا  
 كو لە پەرورديگاريەوہ نزيكى بکاتەوہ و ھاوکاري و ھاريكاري بىت بۆ  
 مەبەست و ئاوات و خواستەکانى، چونکە ھەموويان وەك يەك نين بە لگو ھەمە  
 جۆر و ھەمە چەشنن بۆ وینە وەك ئەوہى ھەندى لە زانايان دابەشيان کردوہ  
 بۆ ئەم سى بەشەى خوارەوہ:

۱- ھاوپى بۆ سود وەرگرتن.

۲- ھاوپى بۆ چىژ و خوشى وەرگرتن.

۳- ھاوپى چاکەويست.

يەكەم و دووہمیان دۆستى کاتين بە نەمانى مەبەست و خواست و سوود  
 وەرگرتنەكەيان، پەيوەندى دۆستايەتى ھەلدەوہشپننە، بەلام ستيەمیان  
 جىى گرنكى پيدانەو شايەنى دۆستايەتى کردنە، چونکە تەنھا ئەويان  
 دۆستىكى راستگوو راستەقىنەيە، لەم بارەيەوہ پيغەمبەر ﷺ فەرموويەتى:  
 (( الرجل على دين خليله فلينظر أحدكم من يخال ))<sup>(۱)</sup> واتە: مروف لەسەر  
 ئايىنى دۆست و خووشەويستەكەيەتى، جا با ھەر يەككە لە ئيوہ سەرنج بدا  
 داخوا دۆستايەتى كى دەکا. ھەر وہا ئىمامى على كوپى ئەبى تاليببىش  
 خوا لى رازى بى لەم بارەيەوہ فەرموويەتى: (أصدقاؤك ثلاثة، وأعداؤك  
 ثلاثة، فأصدقاؤك صديقك، وصديق صديقك، وعدو عدوك، وأعداؤك ، عدوك،  
 وعدو صديقك، وصديق عدوك ) واتە: دۆستەكانت سىن و دوژمنەكانيش سىن:  
 دۆستەكانت برىتين لە : دۆستى خووت، دۆستى دۆستت، دوژمنى دوژمنت،

۱ - رواه أبو داود: ٤٨٣٣ والترمذي ٢٣٧٨ بإسناد صحيح.

دوژمنه کانیشت ئەمانەن: دوژمنی خۆت، دوژمنی دۆستت، دۆستی دوژمنت. (۱)

پێویستە زۆر بە رێکی و جیددیەوه هەق و مافی بڕایەتی ئیمانی لە گەڵ سەرچەم دۆست و هاووەڵەکانی جێبەجێ بکات، بەلام لە گەڵ هاوڕێی قوتابی فەقێ - یەکانی لە پێش هەموویانەوه، بەشیوەیە ک قازانج و زیان و خۆشی و ناخۆشی برا قوتابیەکانی پێ وە ک هی خۆ بن و وە ک هی خۆ حیسابیان بکات، وە ک پێغەمبەری سەروریشمان ﷺ دەفەرمووی: ((لایؤمن أحدکم حتی یحب لأخیه ما یحب لنفسه)) (۲) واتە: ئیمانی هیچ کامیکتان تەواو نابێ، تاکو هەر چیه ک بۆ خۆی پێی خۆشه بۆ بڕاکەشی پێی خۆش بێ.

جا پێسترتین دەردو ڤایرۆسیک کە تەندروستی بڕایەتی رەسەن و راستەقینە ناساغ دەکات، میکۆبێ نیرەیی (الحسد) ه، بۆیە هەقی خۆیەتی قوتابی بەرپز زۆر ناگادار و وریای خۆی بێ نەبادا دووچارێ نەخۆشی یەکی ئاوا کوشندە و زیانبەخش بێت، کە بێگومان دوايش چارهسەری ئەستەمه و کۆششی زۆری دەوی، جا توخوا ئەگەر زانستخوازن و زانایان لە نێو خۆدا براوتەبا نەبن و قازانج و زەرەری یەکتر بە هی خۆ نەزانن، ریز لە یەکتر نەگرن لە پاشملە بەرگری لە یەکتر نەکەن و زەم و غەیبەتی یەکتر بکەن و بوغزو بقی و کینه لە یەکتر بکێشن، دەبێ موسلمانان کە ئاوا پێشەوا یەکیان هەبن، چیان بەسەر بێ و کێ دەردی مامۆستا و پێشەوا یان چاره بکات و زام و برینیان تیمار بکات و نامۆژگاری پێویستیان بکات، وە ک شاعیریش دەلی:

(یاعلماء الإسلام یا ملح البلد      ماذا یصلح الملح إذا الملح فسد)!!؟

۱ - من أقوال الصحابة والتابعین. / ص- ۱۳۱ و ملح البلاغة/ ج ۳- ص- ۲۰۷

۲ - متفق علیه: البخاری: ۱۳، مسلم: ۴۵

## ههشت: چۆنیه‌تی رهوشتی خواردن و خواردنه‌وه و خه‌وتن و له‌خه‌وه‌هستان.

دیاره په‌یامی پیرۆزی ئیسلام په‌یامیکی هه‌مه‌لایه‌ن و گشتگیره، تیکرایی بوار و لایه‌نه‌کانی ژیانی مرۆفی گرتۆته‌ خۆی، هیچ بواریک له‌ بواره‌کانی فه‌رامۆش و پشت گوی نه‌خستوه، ته‌نانه‌ت باری لایه‌نی ورد و بچووکیشی له‌ ژیانی مرۆف ریک خستوه و سیسته‌می تایبه‌ت و گونجاوی بۆ دارپشتوه، جا لایه‌نیکیش له‌ و لایه‌نانه‌ی، که زۆر به‌تۆکمه و به‌ ریکی‌یه‌وه باسی لێوه کراوه و روون کراوه‌ته‌وه، چۆنیه‌تی رهوشتی خواردن و خواردنه‌وه و خه‌وتن و هه‌ستان له‌خه‌و و هتد که راسته‌وخۆ په‌یوه‌ندی به‌ ژیان مرۆقه‌وه هه‌یه، جا بۆ ئه‌وه‌ی فی‌رخوازانی - زانسته‌ شه‌رعیه‌کان له‌م لایه‌نه‌شه‌وه نمونه‌ی کرده‌یی ئه‌م چهند خاله‌ی دوابی ئه‌خه‌ینه‌ روو:

یه‌ک: خواردن و خواردنه‌وه:

۱- ناوی خوا ع هینان و (بسم الله) کردن:

به‌لێ واچاکه و په‌سندو سوننه‌ته، که له‌ سه‌ره‌تا و ده‌ستپێکی نان خواردنه‌که (بسم الله) بکری چونکه پی‌غه‌مبه‌ر ص ده‌فه‌رمووی: ((بسم الله))<sup>(۱)</sup> واته: ناوی خوا بینه و (بسم الله) بکه، وه‌ نه‌گه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه له‌ یاد کرا، پی‌غه‌مبه‌ر ص له‌م باره‌یه‌وه ده‌فه‌رمووی: ((إذا أكل أحدكم فليذكر أسم الله تعالى، فإن نسي أن يذكر أسم الله تعالى في أوله فاليقل: (بسم الله أوله و آخره))<sup>(۲)</sup> واته: نه‌گه‌ر به‌کێک له‌ ئێوه خواردنێکی خوارد با (بسم الله) بلی، خۆ نه‌گه‌ر له‌ سه‌ره‌تاوه له‌ یادی چوو، هه‌ر کاتێ بیری که‌وته‌وه بابلی (بسم الله أوله و آخره).

۱ - البخاری: ۵۳۷۶، مسلم: ۲۰۲۲

۲ - رواه أبو داود (۱۰/۲۴۱، ۲۴۱) والترمذی.



پاشان واته: دواى (بسم الله) كردن، ئه م دوعايه بخويندري: ( اللهم بارك لنا فيه وأطعنا خيرا منه).<sup>(۱)</sup>

## ۲- به دهستی راست خواردن:

هروهك چۆن سوننه ته كاره چاك و به ريزه كان به دهستی راست نه نجام بدرين و دهستی راست له پيشه وه بيت، وهك دهستنويز و غوسل و تهيه موم جل و بهرگ له به كردن و پيلاو له پي كردن و چوونه مزگهوت و سيواك كردن و نينوك كردن و تهوقه كردن و هاتنه دهر له ئاودهست و به خشين و وهرگرتن تاد، به هه مان شيوهش خواردن و خواردنه وه وا سوننه ته، وهك ﷺ ده فهرمووي: ((وكل بيمينك...))<sup>(۲)</sup>.

## ۳- له بهردهم خو خواردن و دهست دريژ نه كرن بو ئه م لاو ئه ولاى

قاپه كه:

هروه ها مرؤف پيويسته له بهردهم خو و پيشه وهى خو بخوات و دهست بو ئه م لا و ئه ولا و ناوه راستى قاپه كه دريژ نه كات، وهك خو شه ويستان ﷺ ده فهرمووي: ((وكل لما يليك))<sup>(۳)</sup> چونكه كاريكه هه م پيچه وانه ي سوننه ت و ره وشتى پيغه مبه ره ﷺ هه ميش كاريكى قسيزه ون و ناشيرينه. نه ماش له كاتيكا ئه م كاره ناپه سه نده، گه ر چه ند كه سيك له سه ر يه ك قاپ بخون، به لام گه ر كه سيك هه ر قاپيكي تاييه تي بو دانرابو، بو ي هه يه ده ست بگيري.

## ۴- عهيب و رهخنه نه گرتن له خواردن:

ره وشتيكي تري قوتابي ئه وه يه هه رگيز عهيب و رهخنه له خواردن ناگري، به لكو ئه گه ر ئاره زووي ليتي ده يخوات ئه گينا بيده نگ ده بي، چونكه ئه مه

۱ - أخرجه الترمذي.

۲ - متفق عليه: البخاري: ۵۳۷۶، مسلم: ۲۰۲۲.

۳ - متفق عليه، البخاري: ۵۳۷۶، مسلم: ۲۰۲۲.

ره‌وشتی پیغهمبر ﷺ بووه، وهك ئه‌بی هوره‌یره خوای لی رازی بی ده‌فه‌رموئی: ((ماعاب رسول الله ﷺ طعاماً قط، إن اشتهاه أكله، وإن كرهه تركه)).<sup>(۱)</sup> واته: پیغهمبری خواﷺ هه‌رگیز ره‌خنه‌ی له خواردن نه‌گرتوه، گه‌ر ئاره‌زوی لی‌با ده‌یخوارد، گه‌ر حه‌زی پس نه‌کردبا وازی لی‌هیناوه و نه‌یخواردوه.

۵- پالنه‌دانه‌وه له‌کاتی خواردن:

چونکه پیغهمبر ﷺ ده‌فه‌رموئی: ((لا آكل متکنا))<sup>(۲)</sup> واته: به پال‌دانه‌وه نان ناخۆم.

۶- ده‌ست شوشتن پیش ده‌ستپیکرن دوا‌ی ته‌واو بوون و دوعای

کو‌تایی خویندن:

هه‌روه‌ها په‌سند وایه به‌ر له‌وه‌ی ده‌ست بکری به‌ خواردن و دوا‌ی له خواردن بوونه‌وه و ته‌واو بوونیش ده‌ست و ده‌م بشوشتری، چونکه هه‌م نیشانه‌ی پاک و خاوینی‌یه، هه‌میش کاریکی به‌سووده بو ته‌ندروستی مرقف، سو‌ننه‌تیشه دوا‌ی ته‌واو بوون ئه‌م دوعایه بخویندری ((الحمد لله الذي أطعمني هذا ورزقني من غير حول مني ولا قوة)).<sup>(۳)</sup>

۷- ئه‌ده‌ب و ره‌وشتی ئاو‌خواردنه‌وه:

له‌م خالی حه‌وته‌مه‌دا هه‌ول ئه‌ده‌ین به‌ کورتی چۆنیه‌تی و ئه‌ده‌ب و ره‌وشتی ئاو‌خواردنه‌وه بخه‌ینه روو:-

أ- سو‌ننه‌ت وایه ئاو به‌ سنی قوم بخوریته‌وه: چونکه ئه‌نه‌س خوالی رازی بی ده‌گپیته‌وه، که پیغهمبری خوا ﷺ ((كان يتنفس في الشراب

۱ - متفق عليه، البخاري: ۵۴۰۹، مسلم: ۲۰۶۴

۲ - رواه البخاري: ۵۳۹۸، ۵۳۹۹

۳ - رواه أبو داود: ۴۰۲۳، والترمذي: ۳۴۵۸

ثلاثاً))<sup>(۱)</sup> واته: له خواردنه وه دا سئ جار هه ناسه ی دها، واته: له دهره وه ی جامه که .

ب- له لای راسته وه ده سته پئ کردن: نه گه ریه کیک ئاو، یان هر خواردنه وه یه کی تر بگپئ و بدا به ناماده بوانی مه جلیس و کۆپ و کۆمه لیک، وا سوننه ته له لای راسته وه ده ست پئ بکات، چونکه نه نه س خوای لی پازیبی ده گپئ ته وه و ده لئ: پیغه مبه ری خوا ﷺ هندی شیر ی تیکه ل به ئاویان بو هینا، له لای راست نه عرابی یه ک دانیشتبوو لای چه پیشی نه بویه کر خوای لی رازی بی خۆی خواردیه وه ئینجا دای به نه عرابیه که و فرمووی: ((الایمن فالایمن))<sup>(۲)</sup> واته: لای راسته پاشانیش تا کۆتایی

ج- نه خواردنه وه به زاری دۆلکه یان هر ئامرازیکی تری ئاو هینان و ئاو تیدا هه لگرتن:

به راستی خو و خه سله تیکی قیزه ون و ناشیرینه که یه کیک ده م به دۆلکه و ئامرازه کانی تری ئاو و خواردنه وه وه ده نئ، به بی به کارهینانی په رداخ یانه جامی ئاو پئ خواردنه وه، چونکه ده بیته مایه ی ته بیعه ت و سروشت تیکدانی نه وانی تر، پیغه مبه ری پیشه واش ﷺ نه می کردوه له م کاره، وه ک نه بو هوره یره - ره زای خوای لی بی ده لئ: ((فی رسول الله ﷺ أن یشرب من فی السقاء والقربة))<sup>(۳)</sup>

د- فوو تیدا نه کردنی: کاریکی چاک و پاک و په سند نیه، فوو له هر خواردن و خواردنه وه یه ک بکرئ، پیغه مبه ری خواش ﷺ نه مه ی قه ده غه کردوه، وه ک ئیبنو عه بباس خوا لئیان رازی بی ده لی: ((إن النبی ﷺ

۱ - متفق علیه، البخاری: ۵۶۳۱، مسلم: ۲۰۲۸ واللفظ له.

۲ - متفق علیه، البخاری: ۲۳۵۲، مسلم: ۲۰۲۹.

۳ - متفق علیه، البخاری: ۵۶۲۳.

هِيَ أَنْ يَتَنَفَسَ فِي الْإِنَاءِ أَوْ يَنْفَخَ فِيهِ»<sup>(١)</sup>.

هـ - به پیوه نه خواردنه وه: وا باشه و سوننه ته تاو تا بکری به دانیشتنه وه بخوریتته وه چونکه نه نه س خوالئی رازی بی ده گپرنه وه که پیغه مبر ﷺ : ((هِيَ أَنْ يَشْرَبَ الرَّجُلُ قَائِمًا))<sup>(٢)</sup> به لام دروستیشه به پیوه بخوریتته وه، چونکه چهند فرموده یه که له م باره یه وه هاتوون، بۆ نمونه: ثببنو عباس خوالئیان رازی بی ده لی: ((سَقَيْتَ النَّبِيَّ ﷺ مِنْ زَمْزَمٍ فَشَرِبَ وَهُوَ قَائِمٌ))<sup>(٣)</sup>.  
و - بابای تاو گپر له پاش هه موویانه وه بخواته وه: دیسان سوننه ت وایه ئه و که سسه ی خواردنه وه که ده گپری دوی هه موان بخواته وه، وه که پیغه مبر ﷺ ده فرموی: ((سَاقِي الْقَوْمِ آخِرَهُمْ)) یعنی شریاً<sup>(٤)</sup>.

دوو: خه وتن و له خه وه هه ستان:

أ - حوزیفه خوالئی رازی بی ده لی: پیغه مبر ﷺ که بۆ خه وتن ده هاته سه ر جی، ده ستی ده خسته ژیر کولمه ی نه یه فرموو: ((بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوتْ وَأَحْيَا))، کاتیکیش له خه وه له ده ستا نه یه فرموو: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ))<sup>(٥)</sup>.

ب - له سه ر زگ خه وتن چاک و په سند نیه، چونکه خوا توپه ده کات، پیغه مبر ﷺ ده رباره ی فرموویه تی: ((إِنْ هَذِهِ ضَجَعَةٌ يَبْغُضُهَا اللَّهُ))<sup>(٦)</sup>.

١ - رواه الترمذي وقال حديث حسن صحيح، الترمذي: ١٨٨٨.

٢ - رواه مسلم: ٢٠٢٤.

٣ - متفق عليه، البخاري: ٥٦١٧، مسلم: ٢٠٢٧.

٤ - رواه الترمذي: ١٨٩٤.

٥ - رواه البخاري: ٦٣١٢، ٦٣١٤ عن حديفة.

٦ - رواه أبو داود بإسناد صحيح: ٥٠٤٠ واللفظ له.

سى: رهوشتى ئىيزن وەرگرتن (الاستئذان):

رهوشت و خوویكى تری قوتابى زانسته شه رعیه كان بریتیه له وهى،  
كه به بئ ئیزن و مؤلته وەرگرتن وه ژوور هیچ شوئینك ناكه ویت، مه گەر  
شوئینكى وا بیئت ئیزن وەرگرتنى گه رهك نه بئ، وهك شوئینه گشتی یه كان،  
چونكه خوای مه زن ده فهرموئ: ﴿یا ایها الذین آمنوا لاتدخلو بیوتا غیر  
بیوتکم حتی تستأنسوا وتسلموا علی أهلها﴾<sup>(۱)</sup>.

ئه مهش چند خائیک به کورتی له باره ی رهوشت و چوئیه تی ئیزن  
وهرگرتن:

أ- سئ جار له دهرگه دان: وهك پیغه مبه ر ﷺ ده فهرموئ: ((الاستئذان  
ثلاث، فإن أذن لك، وإلا فارجع))<sup>(۲)</sup> واته: ئیزن وهرگرتن سئ جار، ئه گەر  
ئیزنیان دای، ئه گینا بگه پئوه.

ب- له دهرز و کون و که له به ره كان ته ماشانه کردنی ژووره وه: دروست نیه  
و کاریکی ناپه سنده که له کون و که له بهر و دهرزی دهرگاوه ته ماشای  
ژووره وه بکری، به لکو پئویسته له لای راستی دهرگاوه یانه لای چه پیه وه  
راوه ستن، چونکه پیغه مبه ر ﷺ ده فهرموئ: ((إنما جعل الاستئذان من أجل  
البصر))<sup>(۳)</sup> واته: که ئیزن وهرگرتن دان دراوه ته نها بؤ خاتری چاوه.

ج- سه لام کردن: ره بعی ده لئ: پیاویک له هؤزی (به نی عامر) بؤی  
گئیرینه وه جاریک له مالی پیغه مبه ری خوا ﷺ داوای ئیزنی کردبوو، ته نها  
به وه نده ی گووتبووی، بیمه ژووره وه؟ پیغه مبه ری خواش ﷺ به

۱ - النور / ۲۷

۲ - متفق علیه، البخاري: ۶۲۴۵، مسلم: ۲۱۵۳ واللفظ له.

۳ - متفق علیه، البخاري: ۶۲۴۱ واللفظ له، مسلم: ۲۱۶۵

خزمه تکاره که ی فرموو: بړو نه مه فیږی ره ووشتی نیزن وه رگرتن بکه، پتی بلتی با بلتی: السلام علیکم، بیمه ژوروی؟ پیاوه که ش گوئی لی بوو گوتی (السلام علیکم) بیمه ژوروی، پیغه مبریش ﷺ نیزنی داو هاته ژوروه وه.<sup>(۱)</sup>

د- له کاتی له ده رگه دان گه ر پټیان گوت، کئی یه؟ ناوی خوی بلتی، نه لئی منم، چونکه جابیر خوا لی رازی بیټ. ده لئی: چومه خزمت پیغه مبری خوا ﷺ له ده رگا که م دا، فرمووی: کئی یه؟ گوتم: منم، فرمووی انا، انا، واته (منم، منم) وه ک بلتی پی پی ناخو ش بوو.<sup>(۲)</sup>

چوار: نه دهب و ره ووشتی پږمین و باویشک:

ا- پیغه مبری نازیز ﷺ ده فرمووی نه گه ر یه کیکتان پږمی، با بلتی (الحمد لله) با برا که شی یا هاوه له که ی پی پی بلتی: (یرحمک الله) کاتیکیش وای پی گوترا له وه لامدا بابلتی: (یهدیکم الله ویصلح بالکم)<sup>(۳)</sup>.

ب- به لام نه گه ر (الحمد لله) ی نه گوت سوننه ت نی یه پی پی بگوتری: (یرحمک الله)، چونکه پیغه مبر ﷺ فرمووی ته تی ((فإن لم یحمد فلا تُشمتوه))<sup>(۴)</sup>.

ج- کاتی پږمین ده سنت بخه سر دهمت: نه بو هوره یره خوی بی رازی بی ده لئی: ((پیغه مبری خوا ﷺ که ده پږمی دهستی یان جلی نه خسته سر زاری و دهنگی نزم ده کرده وه))<sup>(۵)</sup>.

۱ - رواه أبو داود بإسناد صحیح: ۵۱۷۷

۲ - متفق علیه، البخاری: ۶۲۵۰

۳ - رواه البخاری: ۶۲۲۴

۴ - رواه مسلم: ۲۹۹۲

۵ - أبو داود: ۵۰۲۹، الترمذی: ۲۷۴۵

د-دەربارەى باویشكىش پىغەمبەر ﷺ دەفەرموئى: (( إذا تائب احدكم فليمسك يده على فيه، فإن الشيطان يدخل ))<sup>(۱)</sup>. واتە: كاتىك يەكئىكتان باویشكى ھات، با دەستى بە دەمى يەوہ بگريئت، چونكە شەيتان دەچىتە ژوورەوہ وا چاكە تا بگريئ بگيردريتەوہ، چونكە دەفەرموئى: ((إذا تائب أحدكم فليده ما استطاع)).<sup>(۲)</sup>

پىنج: رەوشتى قسەکردن:

فیرخوای زانستە شەریەکان لە ئان و ساتى قسەکردنیش لە خەلكى تر جىايە و شىوہ و شىوای تايبەتى خۆى ھەيە وەك:  
 أ- قسەخۆش و رووگەشە و قسەکانى بەجئ و لەجئ و بە سوودن:  
 چونكە خوای مەزن دەفەرموئى: ﴿وقولوا للناس حسنا﴾<sup>(۳)</sup> واتە قسەى چاك و جوان لەگەڵ خەلكى بکەن.

بۆيە قوتابى بەرپز كاتى كه لە گەڵ خەلكى دەدوئ، كامە قسە و وشەى چاكە و كامە تەعبیر جوانە و گونجاوہ دەلى و بەكار دەھيئى، خۆى دوور دەگريئ لە ھەر وشە و قسەيەكى دل برينداركەر و دل شكين، كه دەبيتە ھۆى تىكدانى پەيوەندى و براىەتى نىوان دوو موسلمان، پيشينانمان ئاوا بوون بۆيە خەلكى تامە زروئى بينينيان بوون و دەورىان دەدان و لىيانەوہ بە ھرمەند دەبوون بۆ وىنە:

لە باس و ھەسفى (عمر بن الحارث المصرى) دا دەلئين: ( كان يخرج من داره فيرى الناس صفوفا يسألونه عن القرآن والحديث والفقہ والشعر والعربية

۱ - رواه مسلم: ۲۹۹۵

۲ - رواه البخار: ۶۲۲۶

۳ - البقرة/ ۸۳

والحساب) واته: که له ماله وه ده چووه ده ری ده بیینی خه لک به چه ند ریزیک وه ستاون، ده باره ی قورئان و سوننه ت و شوع و شیعر و زمانی عه ره بی و بیرکاری پرسیاریان لی ده کرد.

ب- هیمن و له سه رخق و نهرم و نیانه، تالوکه و په له په ل ناکات: وه ک پیغه مبه ری پیشه و الله که عاده تی وابووه: ((کان إذا تکلم بکلمة أعادها ثلاثاً حتى تفهم عنه))<sup>(۱)</sup> واته: پیغه مبه ر الله که قسه یه کی ده کرد سی جارن دو باره ی ده کرده وه تا وه کو تی بی بگن و لی حالی بن.

هروه ها عائیسه ی دایکی نیماندارانیش خوالی رازی بی ده لی: ((گان کلام رسول الله ﷺ كلما فصلاً يفهمه كل من يسمعه))<sup>(۲)</sup> واته: پیغه مبه ر الله قسه گانی روون و یه که یه که بوون و هر که سیک بیستبای تی ده گه یشت.

ج- وشه و ته عبیری روون و ناسان بو تیگه یاندنی به رامبه ری به کار ده هیئی و هه ولی ده رخستنی زانیاری و شاره زایی خوی نادات:

خه سله ت و ره وشتیکی تری فیرخوازی ره سه ن نه وه یه، که به پی تی بو گونجان و بو ره خسان هه ول ده دا و ده خه فتی له تیگه یاندنی به رامبه ره که ی به شیواز وشه و ته عبیری روون و ناسان، چونکه نه مه پیشه ی پیشینانی صالح (السلف الصالح) بووه، وه ک (الأحجمي)، ده لی: (كنت إذا سمعت أبا عمرو بن علاء يتكلم ظننته لا يعرف شيئاً، كان يتكلم كلاماً سهلاً) واته کاتیک گویم له (أبو عمرو بن علاء) ده بوو قسه ی ده کرد پیم وابوو هیچ نازانی، زود به روونی و ساده و ناسانی قسه ی ده کرد. بیگومان (ابو عمرو بن علاء) یش ماموستای قورئان خوینه کان و زمانی عه ره بیش بوو.

۱ - رواه البخاري: ۹۵

۲ - رواه أبو داود: ۴۸۳۹



د- له ده می مونا قه شه و وتوو یژدا تاکه ئامانج و پالن هری ره زامه ندی خودا و دهر خستنی هه ق و راستی به، هه رگیز له هه یج کاتی کیشدا تفه نگ ناگریته تاریکی، به بی به لگه و شاره زایی ته او خوی له قه ره ی هه یج بابه تیک نادات و هه ق و راستی له کام لاره به دهر بکه وی و هری ده گری و ده یسه لمینی و ره تی ناکاته وه.

ه- توتی ئاسا هه رچیه ک که ده بیستی دووباره ی ناکاته وه و به ره نگاری پروپاگه نده و نیسرا ئیلیاته تازه کان ده بیته وه:

ره وشتیکی تری په سندوق پیوستی خویندکاری زانسته شه رعیه کان بریتیه له وهی، که زور وشیار و بیداره له به رامبه ر قسه و قسه لۆک و پرو پاگه نده و قاله و قیلی هه مه جور، شوین هه یچیک له فاک و فیک و بانگه شه یه ک ناکه وی چونکه پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: ((کفی بالمرء کذباً أن یحدثَ بکُلِّ ماسمیع))<sup>(۱)</sup> واته: مرؤف نه وه نده ی درؤ کردن به سه، که هه رچی به کی بیست باسی بکات و بیگیریته وه.

به تایبته نه گه ر په یوه ندی به زانا و پیشه وا و زانست په روه رانه وه هه بیته، نه و کات پیوستره، چونکه مادام نه وان پله و پایه یان به رزتری له خه لکی تر، ده بی زیاتریش حورمه ت و ریزیان را بگری، له م باره شه وه گوتراوه: (إن لحم العلماء مسمومة) واته: گوشتی زانایان ژه هراویه.<sup>(۲)</sup>

۱ - رواه مسلم: ۵

۲ - نه به شی پنجمه به ده ستکاری به که وه له کتابی (ریاض الصالحین) وه رگریاوه.



## به‌شی شه‌شهم

### نایا زانست له‌گه‌ل پارە و پوول و سامان به‌راورد ده‌کری؟

دیاره زانست بریتیه له و به‌خششه پیروز و گران به‌هایه‌ی، که خوای به به‌زه‌یی نه‌یبه‌خشی به مروفگه‌لیک له نیو سه‌رتاپای مروفایه‌تی، هۆکاریکی به‌کجار گرینگ و کاریگه‌ریشه بۆ راسته‌پێ بوون و کامه‌ران بوونی هه‌لگرانی و وه‌ر چه‌رخاندنی کومه‌ل و کومه‌لگا به‌ره‌و ژیانیکی ئاسووده و باشتر..

ئینجا هه‌لبه‌ته وه‌ک گوتراوه (چه‌م بێ چه‌قه‌ل نابیت) له نیو زانستخواز و زانست په‌روه‌رانیش، که‌سانیک هه‌ن که له ماهیه‌ت و چی‌یه‌تی زانیاری و زانستخوازی حالی نه‌بوون، یانه نه‌گه‌ر حالیش بن ویشفامن، چونکه‌ خواوه‌ن نه‌فسیکی نزم‌ن و زانا و زانستخوازی ره‌سه‌ن (أصیل) نین، بازرگانی به‌ زانیاری‌یه‌وه ده‌که‌ن، بازاری په‌شی پێ گه‌رم ده‌که‌ن، به‌ ئومیدی ده‌ستکه‌وتنی چه‌ند پارهی‌کی قه‌لپ و ئافه‌رینیکی نادروست و نابه‌جی، بێ ناگا له‌مه، که زانسته‌که‌ی خۆی گران به‌هاترین و به‌ قیمه‌تترین سامان و سه‌رمایه و ده‌ستکه‌وتیکه ، هه‌رگیز له‌گه‌ل مال و سامان و ده‌ستکه‌وتی تر به‌راورد ناکری و ناخریته‌ تای ته‌را زوویه‌که‌وه

بۆیه ده‌بینین زانا په‌سه‌نه‌کان ئاماده‌یی‌یان نه‌بووه زانیاریه‌که‌یان به‌ هیچ شتی‌ک بگۆرینه‌وه و سه‌ودا و مامه‌له‌ی پێوه بکه‌ن، به‌لکو نه‌مه‌ بیرو بۆچوونیان بووه.. (یه‌حیای کوپی یه‌مان) گوتویه‌تی: گویم له‌ سوفیانی شه‌وری بوو ره‌حه‌تی خویان لی بیئت ده‌یفه‌رموو: (العالم طبیب الدین والدرهم داء الدین، فإذا أجزت الطبیب الداء إلیه متی یداو ی غیره !!) واته: زانای ئیسلام دکتور و

پزیشکی نایینه و پاره و پوولیش دهر دیه تی، جا نه گهر دکتور خوی دهر دی بۆلای خوی په لکیشکرد، که ی و چون چاره سهری خه لکی تر ده کات<sup>(۱)</sup>؟! .  
 ئینجا بۆ زیاتر به رچاو روونی و روون کردنه وه ی مه به سته که مان نه م چند خال و دیره ی خواره وه ده خه یینه روو: -

زانای پایه به رز (ابن القیم) له کیتابه به پیژ و به هیزه که ی (مفتاح دار السعادة) دا (۴۰) چل خال و لایه نی خستوته روو، دهر یاره ی گه وره یی و فه زلی عیلم به سهر مال و سامانه وه، ئیمه ش هه ندیکیان به گوشراوی نه خه یینه رووی ئیوه ی نازیز، به ئومیدی که لک لی وهر گرتن و لی به هره مه ند بوون..

یهک: عیلم و زانست بۆماوه (میراث) ی پیغه مه برانه علیهم الصلاة والسلام ، به لام هه رچی پاره و پوول و سامانه میراتی پادشا و ده وه مه نده کانه، وه ک نه م فه رموده یه ئامازه به م راستی به ده دات، که ده فه رمووئ: ((إن العلماء ورثة الأنبياء، وإن الأنبياء لم يورثوا دينارا ولا درهما إنما ورثوا العلم، فمن أخذه أخذ بحظ وافر))<sup>(۲)</sup> واته: بیگومان زانایان میراتگری پیغه مه برانن، دیاره پیغه مه برانیش زیز و زیویان به میرات به جئ نه هیشتووه، به لکو زانستیان کردوته میرات، جا هه ر که سیک نه و میراتی زانسته وهر بگری نه وه بیگومان پشک و به شیکی چاکی پی براره .

دوو: زانیاری پاسه وانی زانا و هه لگرانی ده کات و ده یانپاریزی، به لام هه ندی خاوه ن مال ده بی چاوی له مال و سامانه که ی بی و بیپاریزی و ناگاداری بی، که نه مه شیان خوی له خۆیدا گرفت و خه م و خه فه تیکه، وه ک گوتراوه: (العلم يحرسك وأنت تحرس المال).

۱ - مه به ست نه و پاره و پووله یه که له رینگای نامه شروع و له سهر حیسابی دین په پیداده کریت.

۲ - رواه أحمد وأبو داود والترمذي وابن ماجه.

سن: مال و سامان به به خشین و خهرج کردن که م ده بیته وه و به ره و نه مان ده چیت، که چی زانست و زانیاری، تا زیاتر به خشی گه شه ده کا و زیده تر ده بیته، زانا تا له زانسته که ی بهه خشی هیژ و توانای زانستی بهرجه سته تر و زیده تر ده بیته، به هوی راگه یاندن و گوتنه وه ی و خه لک فیرکردنی، بیگومان زه کاتی زانیاریش دوو ریگای هه یه: یه کیان فیرکردن، دووه میان: کار پی کردنی..

وهك هه ندی له زانایانی پیشین (السلف) گوتوو یانه: (کنا نستعین علی حفظ العلم بالعمل به) واته: ئیمه زانست به کار پی کردنی ده پاریزین، هه ندیکیش گوتوو یانه: (یهتف العلم بالعمل فإن أجا به حل وإلا أرتحل)<sup>(۱)</sup> واته: زانیاری بانگی کرده وه ده کات، جا نه گه ر وه لآمی دایه وه ده مینیتته وه، نه گینا بار ده کات.

چوار: خاوه ن مال کاتی که ده مرئی مال و سامانه که ی له گه ل ناچی و لی جیا ده بیته وه هاو پیته تیه که ی ده پچرئی، به لآم زانست و زانیاری دوی مردنیش له گه ل زانا به رده وام ده بیته، له گورپشدا هاو پیته تیه ده کات و که لکی بۆ ده بیته و له گه لیا ده چیتته گور، بۆیه پیشینانمان ده ستیان هه لئه ده گرت له داواکردنی زانیاری و به لکو هه ولی به رده وامیان بۆ ده دا تا ئاستیک جاریک پرسیار له (عبدالله بن مبارك المروزی) کرا که ئایا نه گه ر دوی مردن زیندوو کرابایه وه چیت ده کرد؟ گوتی: (أطلب العلم حتى یأتیني ملك الموت مرة ثانية) واته: دوی زانیاری ده که وتم تا بۆ جاری دووه فریشته ی گیان کیشان ده هاته وه لام!.

پینج: زانیاری دادوهر (حاکم) ه به سه ر سه روه ت و سامان و دادوهری ده کات به سه ریه وه، به لآم هه رچی مال و سامانه دادوهری ناکات به سه ر

۱ - نه م فهرموده به هی ئیمامی عه نیه - خوالی رازی بن -

شه‌ش: عیلم و زانست پادشا و کاربه‌دهست و خه‌لکی تریش پتویستیان پئی هه‌یه، به‌لام هه‌رچه‌ندی پاره‌و پوول و مال و سامانه به‌ته‌نها خه‌لکی هه‌زارو نه‌بوو و که‌م ده‌رامه‌ت پتویستیان پئی هه‌یه، بۆیه ده‌بینین زانا ره‌سه‌نه‌کان به‌دریژی میژوو له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی که پتویست و که‌م ده‌رامه‌تیش بوون، که‌چی ریگای نه‌فس به‌رزی و قه‌ناعه‌تیان هه‌لبژاردوو و ته‌نازولیان بو هیچ کاربه‌دهست و ده‌ست رۆیشتووێک نه‌کردوو، به‌لکو دانیان به‌خۆیاندا گرتوو و که‌سایه‌تی خۆیان و ریژو حورمه‌تی زانستیشیان پارس‌توو، بۆنمونه: ئیمامی شافعی خوالی رازی بی له‌ کۆپله‌ شیعرێکدا ده‌لێ:

رأیت القناعة رأس الغنى	فصرت بأذیالها متمسك
فلا ذا یراني علی بابہ	ولا ذا یران به منہمك
فصرت غنيا بلا درهم	أمرُ علی الناس شبه الملك

واته: بینیم که‌وا قه‌ناعه‌ت سه‌ری ده‌وله‌مهن‌دی‌یه، بۆیه توند ده‌سته‌و دامینی بووم و ده‌ستم پتوه‌ی گرت، نه‌ئه‌و ده‌مبینی له‌به‌ر ده‌رگای بوه‌ستم و نه‌ئویش ده‌مبینی به‌ ده‌وریدا بێم و بچم، به‌ هۆی قه‌ناعه‌ته‌وه به‌بی زێر و زیو و پاره‌ ده‌وله‌مهند بووم و پاشا ئاسا به‌لای خه‌لکی دا تیده‌په‌رم و ئه‌پۆم!

حه‌وت: مال و سامان به‌ هه‌ریه‌کێک له‌ مرۆفی باوه‌ردار و بی‌باوه‌ر کافر ، هه‌روه‌ها چاکه‌کار و خراپه‌کاره‌وه به‌ده‌ست ده‌هیندری و چنگ ده‌که‌وی، به‌لام زانیاری به‌سود به‌ مرۆفکی باوه‌ردار و خواناس نه‌بی به‌ ده‌ست ناهیندری.

هه‌شت: ده‌روون پاک ده‌بیته‌وه به‌ کۆکردنه‌وه‌ی زانیاری، ریژدار و شه‌ره‌فمه‌ند ده‌بیت به‌ ده‌ستخستنی، به‌لام هه‌رچی مال و سامانه‌ ده‌روون

پاك ناكاته وه و ته واو (كامل)ى ناكات به لگو مَرَوَف، تا زياتر له گه لى دا  
 خهريك بى و تى بكوشى بوى و كوى بكاته وه، زياتر دهروونى گيرؤدهى  
 ناته واوى و چروكى و ره زىلى و ته واوى نه خوشى به دهروونيه كان ده بيت،  
 ههروه ها سوربوون و خهريك بوونى دهروون له سه ره دهسته پىنانى زانىارى  
 هيمای ريك و پىكى ته واوى دهروونه، به لام نه مه يان بؤ وه دهسته پىنانى  
 سهروهت و سامان ريك نيشانه ي ناته واويه تى.

نؤ: ههروه ها پاره و پول و سهروهت و سامان خاوه نه كه ي بانگ دهكات  
 بؤ سهركه شى و لاسارى و خو به گه وره گرتن و فه خرو شانازى و فيز كردن  
 به سه ره خه لكى دا، به لام زانىارى باباى زانا بانگ دهكات بؤ به سؤز و  
 ميهره بانى و ملكه چى و ههستان به راپه پاندى ههق و مافى به ندايه تى..

قوتابى به پىز:

نه گه ر سه رنجىكى هه لسو كه وتى زانايان بدهيت زؤر به روونى مه به ستى  
 سهروه وه مان ناشكرا ده بى بؤ نمونه:..

ده گىرپنه وه جارىكيان پياويك له گه ل (الأحف بن قيس) دا ده بيته مشت و  
 مرى و به (الأحف) ده لى: نه گه ر قسه يه كم پى بلى ي ده قسان ده بيستى!  
 (الأحف) يش ده لى: به لام نه گه ر تؤ ده قسه شم پى بلى ي قسه يه كم لى  
 نايستى.!

ده: خو شه ويستى زانىارى و داوا كردنى بنچينه (أصل)ى هه مووى  
 گوپرايه لى و فه رمانبه ريه كه، به لام خو شه ويستى مال و سامان و  
 به دوا دا گه پانى سه رچاوه و بنچينه ي تىك پراى تاوان و خراپه و  
 سه رپىچى يه كانه، بويه مَرَوَف نه گه ر ژياننامه و ميژووى زانايان و قوتابيانى  
 زانسته شه رعيه كان ده خو ينيته وه، رووداوى سه رسوپه يته ر و بى ويته: له  
 بابهت هه ول و ماندوبوون و تامه زروپيان بؤ به دهسته پىنانى زانست و زانىارى،

هروه‌ها خۆپاراستن و وه‌رع و پابه‌ند بوونیان و ... هتد، بۆ وینه:

أ- (جابر بن عبدالله) خوا لى رازى بى سه‌فه‌رى كردوو ه بۆ ولاتى شام، له سه‌فه‌ره‌كه‌يدا يه‌ك مانگ رى بپروه تهنها بۆ بيستنى فه‌رمووده‌يه‌ك له (عبدالله بن أنس) كه ئه‌م فه‌رمووده‌ى خواره‌وه بوو كه ئه‌فه‌رمووى: ((يخسر الناس يوم القيامة حفاة عراة غرلا))<sup>(١)</sup>.

ب- هروه‌ها ئىمامى بوخارى بۆ زۆر له ولاتان گه‌شت و سه‌فه‌رى كردوو ه و به‌دواى زانىارى دا گه‌راوه، زياتر له هه‌زار مامۆستا شتى بيستوو ه، عاده‌تى وابوو ه زۆر جارن له‌خه وه‌لده‌ستايه‌وه و چراكه‌ى پنده‌كرد و شتىكى به‌سود يانه مه‌سه‌له‌يه‌كى پيويست، كه به هزر و بىريا ده‌هات ده‌ينووسيه‌وه پاشان ده‌خه‌وته‌وه، چه‌ندجار ئه‌مه دووباره ده‌بوويه‌وه، به‌لكو شه‌وى وابوو ه بيست كه‌ر هت ئه‌مه‌ى كردوو ه!

ج- ده‌گيرنه‌وه جارتيكيان پياويك ده‌چيته لاي شيخ ئه‌مه‌جده زه‌هاوى له فه‌رمانگه‌كه‌ى خۆى، داواى لى ده‌كات نامه‌يه‌ك بۆ كه‌سيك بۆ بنووسى، تاكو كاره‌كه‌ى به ئاسانى بپوات! شيخيش كاغه‌زى له‌لا نابى، بۆيه فلسيكي ده‌داتى و پى ده‌لى: بپۆ په‌ره‌كاغه‌زىك بكپه، كا براش ده‌لى: شيخ ئه‌دى ئه‌وه كاغه‌زى سپى نيه له‌به‌ر ده‌مت؟ ئه‌ويش ده‌لى: رۆله‌گيان ئه‌وه مالى ده‌وله‌ته وهى من نيه! جا كا برا ده‌چى كاغه‌زىك ده‌كپى و بۆى ده‌هينى، ئه‌وجا نامه‌كه‌ى بۆ ده‌نووسى و به‌پىر كاره‌كه‌ى ده‌پوات.

يازده: به زانىارى نه‌بى كه‌س گوپرايه‌لى و فه‌رمانبه‌رى خواى نه‌كردوو ه، كه‌چى تىكپراى ئه‌وانه‌ى سه‌رپىچى و بى فه‌رمانى خوا ده‌كه‌ن به مال و سه‌روه‌ت و سامانه.

١ صحيح البخاري: ٦٥٢٧، مسلم: ٢٨٥٩



بهائی قوتابی نازیز:

بۆیه هاوه لانی پیغه مبهەر ﷺ پیشینانی ئەم ئوممه ته زۆر جه ختیان له سهەر  
هه ولدان بۆ کۆکردنه وه و به دهستهینانی زانست و زانیاری کردووه، خه  
ساردی و که مته رخه می ده باره ی دهستخستنی زانستیان به کاریکی  
مه ترسیدار له قه له م داوه بۆ وینه:

(أبو بکر الغفاري) خوالی رازی بی فرموویه تی: (يا جاهل العلم، تعلم  
العلم فإن قلبا ليس فيه شوق العلم كالبيت الخراب الذي لا عامر له) <sup>(1)</sup> واته:  
ئهی نه خوینده وار و بی زانیاری هه ولی فیبربوونی زانیاری بده، چونکه هه  
دلێک ئاره زووی زانیاری تیدا نه بی وه ک مالی خرابگه و که لاهه شپه ی بی  
خاوه نی مشوور خۆر وایه!

دوازه: خاوه ن مال کاتیك به باشی باسی ده کری و مه دخی ده کری، که  
خه رچی بکات چرووکی پی نه کات و نه بهیلتیه وه، به لام تاک (فردی زانا به  
خۆپی پازاندنه وه و کارپیکردنی و په ننگ دانه وه ی له هه لاس و که وتی  
پۆژانه یدا.

سیزده: ئه وه ی پاره و پول و مال و سامانی هه یه و ده وله مه ندو ده ست  
پۆیشته وه، رۆژگاریک دئ ده وله مه ندیه که ی نامینئ و له کیسی ده چی،  
به مه ش نازارو خه فته ده یگریت و دلته نگ و نارپه حته ده بیئت، به لام هه رچی  
ده ست پۆیشتن و ده وله مه ندی به زانست و زانیاری یه، بیگومان ئه مه ی  
له ده ست ناچی و دوو چاری خه فته و دلته نگی دلپاوکئ و نارپه حته تیش  
نابیت، هه روه ها تام و چیژ (لذة) و خۆشی ده وله مه ندی مال و سامان  
حاله تیکی کاتی یه و به سهر ده چی و ده برپه تته وه خه فته و دلته نگیشی لی  
ئه که ویتته وه، که چی تام و چیژ و خۆشی ده ست پۆیشتن له بواری زانست.

١ - من أقوال الصحابة والتابعين / ص - ٢٨

شتیکى له بن نه هاتوو به رده وامه و هيچ جوره نازار و خهفت و دلتهنگى و ناخوشیكى لی ناکه ویته وه .

قوتابی نازیز:

زانباری شه وندده به به هاو جیى گرنکی و بایه خ پیدانی زانایان و پیوارانی ریى خواناسین بووه، بویه ده بینین به جورها شیوهی قه شهنگ وه سفیان کردوو و لیى دواون، بۆ نمونه:

(عبدالله بن داود) خوا لیى رازی بیى ده لیى گویم له (سوفیانی شهوری) بوو ده یفه رموو: (إن هذا الحديث عز فمن أراد به الدنيا وجدها، ومن أراد به الآخرة وجدها)<sup>(۱)</sup> واته: به راستی شه فهدوو ده یه شکو و سه ره رزی به که، گه که سیک داوای دونیای پیى بکا به دهستی ده هیئتی، ههروه ها شه وهی دواپوژ (الآخرة) یش پیى داوا بکا به دهستی ده هیئتی.

(سفیان بن عیینة) یش خوا لیى رازی بیى ده فه رموو: (أرفع الناس منزلة عند الله من كان بين الله وبين عبادته وهم الأنبياء والعلماء)<sup>(۲)</sup> واته: پله به رزترینی خه لکی له لایه ن خواوه، که سیکه له نیوان خواو به نده کانی بیئت، شه وانیش پیغه مبه ران \_ عليهم الصلاة والسلام و زانایانن. شاعیریش راستی گوتوو که ده لیى:

على الهدى لمن إستهدى أدلاءُ	ما الفخرُ إلا لأهل العلم إنهم
والجاهلون لأهل العلم أعداءُ	وقدر كل امرئ ما كان يحسنه
الناسُ موتى وأهل العلم أحياءُ	ففز بعلم تعيش حياً به أبداً

۱ - البحر الرائق في الزهد والرفائق / ص - ۳۸

۲ - هه مان سه چاره ی پیشوو.

## بهائی قوتابی دلسوز:

نمہ یہ فہزل و قہدرو ریژی زانست و زیاد له مہش به پئی دید و ہزرو  
بؤچوونی نیسلامخوازن و زانست دؤستان ، خؤشویستنی زانیاری و کؤشش  
کردن بؤ مہبہستی به دەست هینانی زانیاری، به خوابہرستی و دینداری له  
قہلہم دراوہ و ئەژمار کراوہ وەکو:

أ- پیشہوا (علی بن ابي طالب) خوا لی رازی بی- دەفہرموئی: (   
ومحبة العلم - أو العالم - دین یدان بها)<sup>(۱)</sup>.

ب - مەرۆهەما دەریارەیی فەزل و گەورەیی زانا گوتراوہ: ( العالم بعد وفاته  
میت و هو حی بین الناس) واتە: بابای زانا له دواى مردنى دا، که مردووه له  
نیو خەلکی هەر زیندووه، به لام نەزان، له ژيانیدا که ماوه و زیندووه که چی له  
نیو خەلکی دا مردووه و کەس باسی ناکات و بیری لی ناکاتەوہ. بە راستی  
جوان و به جی یه چونکه سەرنجیکی زانایانی فەرمووده ناسی (علماء الحديث)  
یان شەرع زانان (علماء الفقه) بدەین، دەبینین سألەهای سألە له ژياندا نەماون  
و ژیر گل کراون، که چی مەدح و ستایش و باس و خواسیان دونیای پەر  
کردوو، له نیو خەلکی چۆن هەر زیندوو له ژياندا بن ئاوان، به تەنها لاشەو  
شیوہ یان له نیوماندا نەماوه، له نیو دلاندا زیندوون وەك دەلین: ( أعيانهم  
مفقودة وأمثالهم في القلوب موجودة).

ج- پیشہوا (علی بن ابي طالب) یش - خوالی رازی بی - له  
لیکۆلینەوہ و توژیژینەوہ یه کی دەریارەیی بەراوردییەك له نیوان مال و سامان و  
زانیاری دا دەفہرموئی: ( وصنیعة المال تزول بزواله)<sup>(۲)</sup> واتە: هەر  
دەستەكەوت و پلەو پایەو شتیك که وا به هۆی سامان و له پئی ئەوہوہ به

۱ - البحر الرائق في الزهد والرقائق / ص- ۳۶

۲ - البحر الرائق في الزهد والرقائق / ص- ۳۷

دهست بهیندری و هکو (خۆشه‌ویستی ریز و ته‌قدیر... هتد)، بیگومان له‌به‌ر خاتری چاوی کالی سامان دار نیه، به‌لکو هی مال و سامان و دهست رۆیشتنه‌که‌یه‌تی، راسته‌وخۆ دوا به‌دوای نه‌مان و له‌ده‌ستدانی سامانه‌که‌ ئه‌و ریز و خۆشه‌ویستی و دۆستایه‌تی و چی‌یه‌و چی‌یه‌ش نامی‌ئێ و له‌ده‌ست ده‌دری.

### خوینهری سه‌نگین :

ئه‌وه‌ی راستی بی نه‌ك ته‌نها ئه‌وه‌ی سه‌ره‌وه سه‌ره‌نجامی ده‌وله‌مه‌ندی و سامانداریه‌ ته‌نانه‌ت جاری وا هه‌یه ئه‌وه‌ی تا دوتینی خزمه‌تکار بوو، به‌لێ و قوربان وه‌لام گوفتار بوو، نزیکه‌و له‌وانه‌یه ئیمپۆ، که گۆرپانکاریه‌ك روویداوه له‌ گۆزه‌رانی کاکێ ساماندار سلۆیشتی لی نه‌کا و حسابیشتی بۆ نه‌کات، وه‌ك هه‌ندی له‌ عه‌ره‌بان له‌م باره‌یه‌وه گوتووینانه:

وكان بَنُو عَمِّي يَقُولُونَ مَرْحَبًا      فلما رأوني مُعْسِرًا مات مَرْحَبًا

واته: تا دوتینی ئامۆزایه‌کانم سلۆیان ده‌کردوو ده‌یان گووت مەرچه‌با، به‌لام کاتی باری ژیان و گۆزه‌رانم گۆرانی به‌سه‌رداها‌ت و به‌هه‌ژارییان بینیم ئه‌و جار سلۆو مەرچه‌بایه‌که‌ش نه‌ماو سه‌ری نایه‌وه.

کوردانیشت جوانیان گوتوو، که ده‌لێن: ( تاكو گندۆر گندۆر بوون دۆست و كه‌س گه‌لێك زۆر بوون، كه گندۆر هاتنه‌ قه‌ران دۆست و كه‌سیشت نه‌مان و به‌ران).

## بهشی حهوتهم

### ههندی ناگاداری و وریاکردنهوی پیویست.

#### ریخوشکردن:

دیاره بیگومان ریگای به دهستهینانی زانیاری جورها کۆسپ و تهگه ره و له مپه ر و گرفتی هه مه جۆری له بهرده مه و راسته شه قامیکی بی گرفت و گری و گۆل نیه، بۆیه به پیویستمان زانی له م به شهی حهوته مه دا ههندی ناگاداری و وریا کردنهوی پیویست و زه روور بخهینه روو، هه رچه نده ئه و شتانهی که مه ترسیدار و زیان به خشن بو سه ر پرۆسهی زانسته خوازی و لی سه له مینه وه و خۆلی پاراستنیان گه ره که، هه رچه نده زۆن و له م ده رفه ته که مه دا ناتواندری هه ژمار بکری و باس له هه موویان بکری و گشتیان بخری نه روو، به لام هه ر چۆنیک بیت هه ولده دهین گرنگتریان بخهینه رووی ئیوهی به ریز و سه نگین به ئومیدی لیوه ناگادار بوون و تینه که وتن و پیوه گرفتار نه بوونیان.

#### یهك: قسه كردن به بی زانیاری و شاره زایی:

به راستی کاریکی یه کجار دزیوو مه ترسیدار و نابه جی یه که وا ئه هلی زانست چ وه ک قوتابی و فیرخواز، یان مامۆستا و فیڕکار، خۆی له قه ره ی باس و بابته و مه سه له یه ک بدات، که نایزانی و شاره زایه کی ئه وتۆی له باره یه وه نیه و بانگی شه ی زانایی بکات و دان نه نیته به نه زانین و ناشاره زایی خۆیدا وه ک ئه وه ی پرسیاری له بابته هه ر مه سه له یه که وه لی بکریته بی دوو دلی و سه له مینه وه وه لام بداته وه و فه توای قه به قه به ده ر بکات! بی گویدانه مه رچی هه بوونی زانیاری شاره زایی له باره یه وه و پرسیار کردنیش له که سانی له خۆی زانتر و شاره زاتر، یان هاوئاسته کانی به که می و ناته واوی

بۆخۆی لیک بداتهوه، بهم هۆیهوه لهوانیش نهپرسی و (شهلم کویرم ناپاریزم) دروشمی بێ! چونکه ئهم خهسلهت و خوه بهدوو ناقولاو قیزهونه، هم دهورو کاریگهريهکی نهگهتيف (سلبی) دهبيت لهسه رپروسهی خویندن و نيو کۆمهال هميش لهلای پهروهريگار، ئهم کاره دريوه به گوناح و تاوانیکی زل و زه به لاج ههژمار دهکری خوا په نامان بدات خوینهري نازيز :

جا بۆ ئهوهی ورياتر و بهرچاو روونتربيت، وتو ههلوئستی به شيك له زانایانمان لهم بارهيه بۆ ههلبژاردی:

(عبدالله بن مسعود وابن عباس) خوا لیان رازی بێ فرمویانه: (من أفتى الناس في كل مايسألونه عنه فهو مجنون)<sup>(1)</sup> واته: ههركه سيك فهتوا بدات بۆ ههموو ئه و شتانهی خهلكی پرسیاری لی دهكهن له باره يانهوه ئهوه شیتته و به شیت له قه لهم ئه درئ .

(أبو حصين الأسدي) یش رهحمتهی خوالی بییت دهلی: ( أن أحدهم ليفتي في المسألة، ولو وردت على عمر لجمع لها أهل بدر )<sup>(2)</sup> . واته: هی وا ههيه فهتوا له باره ی مهسه لهیهك ده دات، گه ر هینرا بوايه بهردهم پيشهوا عومر رهزای خوی لی بێ ههموو نههلی به دری بۆ کۆ نه کردهوه ئینجا فهتواو پریاره که ی ده دا.

هه ندی له زانایانیش گووتویانه: ( لا أدري نصف العلم ) واته: نازانم نیوهی زانست و زانیاری.

ههروهها زانای پایه بهرز ( ایوب ) - رهحمتهی خوی لی بییت - نهگه ر یه کیک پرسیاریکی لی ده کرد ده یگوت: ( أعد، فإن أعاد السؤال كما سأله عنه

۱ - توجیيات ضرورية لطالب العلم/ ص - ۵۹

۲ - هه مان سه رچاوه ی پیشوو.

أولاً أجا به، وإلا لم يجبه ) واته: دووباره ی بکه وه، ئینجا نه گهر به شیوه ی جاری یه که م دووباره ی بگردبایه وه وه لامی ده دایه وه، نه گینا بیده نگ ده بوو وه لامی نه ده دایه وه !

بیگومان نه م کاره ی نیشانه ی تیگه یشتویی و زیره کی و دریایی بووه، چونکه چه نده ها که لک و سوودی ناوازه و نایابی پیوه یه بق وینه: پیشه وا ( ابن القیم ) ره حمه تی خوی لی بی له کیتابه به هیزو پیزه که ی ( اعلام الموقعین ) ۱۶۶/۲، هه ندی که لک و سوودی نه م کاره ی خستونه ته روو، له مانه:

أ- مه سه له که به م دووباره کردنه وه یه زیاتر روون و ناشکراتر ده بیئت، به هوی چاک لی حالی بوون له ناوه پوکی پرسیاره که.

ب- ده گونجی پرسیار بیژ ( سائل ) ه که جوړه که م ترخه می و خه م و ساردیه کی له پرسیار کردنه که دا کردبی، شتیکی وای پشت گوئی خستبی و باس نه کردبی که بریاره که ی ته واو پی بگوپی، جا نه گهر دووباره ی کرده وه روون ده بیته وه و ناشکرا ده بیئت.

ج- جاری وایه وا پیک ده که وی بابای پرسیار لیکراو له سه ره تاداو له ده می پرسیار کردنه که دا بیری لای خوی نیه و له پرسیاره که بی ناگایه و حالی نه بووه، به لام دوی دووباره کردنه وه که چاکتر گوئی ده گری و وشیار ده بیته وه.

د- له وانه یه به مه ناشکرا بیی، پرسیار بیژ چه واشه ی کردبی و مه سه له که ی گزپی بی زیادو که می تیدا کردووه، یان ته نیا سیناریوییه که دای زشتووه بق مه رامیک و له واقیعدا نه سلنه بوونیشی نیه، که نه وکات پیویست به وه لام دانه وه ش ناکات<sup>(۱)</sup>.

۱ - هه مان سه رچاوه ی پیشوو، ص/ ۵۹-۶۰

دوو: هه وڵدان بۆ خۆ به زاناو شارمزا ناساندن و نیشاناندان:

قوتابی خۆشه و یست:

دوور بکوه و وریا به گێڕۆدهی دهر دوو نه خۆشی و قایرۆسی نه داران و دهست نه پۆیشستووانی بواری زانیاری نه بیت و ریباز و ریگای نهوان نه گزیته بهر بۆ مه رami - خۆ به زانا و شارهزا ناساندن و نیشاناندان - به شیوه یهك هه ندی بابته و مه سه له ی دیاریکراوی زانستی ساز و ئاماده و نه زبه ر(حفظ) بکه ی هه ر که گه یشتی به کۆر و مه جلیسیک و سێ چوار کهست به دهوری خۆته وه بینی، ده سه ته جێ هه ولی و ورووژاندنیان بده ی به مه بهست و مه رami سه ره وه، چونکه ئه م کاره تابلێکی کارێکی ناشیرین و نهنگ و نارێک و زیانه خشه، به تاییهت ئه گه ر خه لکی حه قیقهت و ماهیهتت بزانێ!

فیرخواری به ریز و ره وشت بهرز:

به درێزایی میژوو به پێی هه لسه نگاندن و به دوا داچوون و تا قی کردنه وه دهر که وتوو و ئاشکرا بووه ئه گه ر دامان نا خه لکانێک بۆ ماوه یه کیش بتوانن به هۆی فریودان و چه و اشه کردنی جه ماوه ر بژین و مه دار بکه ن، حه تمه ن رۆژیک دێ ئه م فریودان و چه و اشه یه ش نامینی و کۆتایی پێ دیت و ده مامکی ساخته کاری و درۆینی لاده چیت و رووی حه قیقهت و ساغی و راستی بۆ هه موو لایه ک دهر ده که وێ و ئاشکرا ده بی جا ئه گه ر بابای فریوده ر له حه قیقه ته وه که سیکی نه زان. و که م دهرامهت و نه دار بوو له هه مبه ر زانیاریدا، ئه و بۆ هه موو لایه ک روون ده بیته وه و ده ناسرێ و دهر ده که وێ! له کۆنیشه وه پیشینان گوتوو یانه: (تستطیع أن تخدع بعض الناس بعض الوقت، ولكن لاتستطیع أن تخدع کل الناس کل الوقت). واته: ده توانیت



ماوه يه كه هه ندى خه لكى فريو بدهى و فيليان لى بكهى، به لام ناتوانيت هه موو  
كات فيل له تيكرپاى خه لكى بكهى و چه واشه يان بكهى!

**سى: ترس و دلهره اوكتى له هه مبهر هه نكاوانان.**

يه كيكي تريش له و خوو خه سه له تانهى، كه وهك كو سپيكي ريگر له  
به ردهم پيشفه چوونى بوارى زانبارى به شه رعيه كان ته ماشا ده كرئ و  
پيوسته قوتابى خوئ لى بوئري و دووركه و يتته وه، برىتبه له ( ترسان و بروا  
به خو نه بوون له هه نكاوانان ) كه سه ره نجام زيانىكي به كجار گه وره  
ده گه يه نئ به زانستخوزان و ريوارانى ريبارى زانبارى. ترسان له هه نكاوانان  
ورهنج كيشان بو وه رگرتن و به ده سه ته ينانى زانبارى يان زانستىك له  
زانسته كان يان ترسان و نه ويژان له راگه ياندى وشه ي رهوا.

چونكه خويندكارى ره سه ن ده بئ بوئري و چاونه ترس بئ له هه مبهر  
ناستهنگ و كو سپه كانى رئ و فه ردىكى ئارامگر و خوڤراگر و ريوارىكى  
پشوودريژ بئ.

هه لبه ته كه سىكيش ژيان و به سه رهاتى پيشينانى نه خويندببته وه، كه  
چهند به ئارام و خوڤراگر و به سه ليقه بوون له پيناو وه ده سه ته ينانى زانست  
زانبارى له به رامبه ر دوژمنانى سوننهت و سته مكار و زورداران و نه زان و  
نه قامان ليتمان حالى نيه و چاك له نياز و مه به ستمان تيناكات!

ئيمه ده توانين ترس و نه ويژانى قوتابى دابهش بكهين به سه ر سئ قوناغى  
جيا جيا دا:

**۱- قوناغى سه ره تايى:**

بيگومان نه وهى له م قوناغه دا قوتابى ده ترس ينى ولى بوته تارمايى و  
موته كه و ده ترسى سه رچاوه و په پتووكه گه وره و دريژه كانن له تيكرپاى بابته  
و زانسته جيا جيا كان..

ئەم ترسەش دەتواندەری بنبەر و ریشە کیش بکری لە رێگای خویندنی  
سەرچاوه و کیتابە کورتەکان.

بۆ نموونە:

لە سەرەتادا قوتابی لە خویندنی کیتابیکی وەکو (تفسیر القرآن العظیم  
إبن کثیر) لە زانستی تەفسیر و (صحیح البخاری، صحیح مسلم) لە فەرموودە  
(جمع الجوامع) لە أصول الفقه (ملا جامی، البهجة المرضية) لە نحودا  
(ومغني المحتاج، تحفة) لە فیهما و... تاد. دەترسێ، بەلام دەتواندەری ئەمە  
چارە بکری و رێگە چارە بۆ دابندری بەم شیوەیە خوارەو:

لە پێشدا کیتاب و سەرچاوه کورتەکان لە تیکرای زانستەکان بخویندەری  
وەکو: (زبدة التفسیر من فتح القدير، جلالین بەبئ حاشیە-) لە زانستی  
تەفسیر (ریاض الصالحین، بلوغ المرام) لە فەرموودە (الوجیز فی أصول الفقه)  
و هتد.

## ۲- قوئاغی ناوەندی:

دیارە قوتابی زۆر جار دواى ئەوێ قوئاغی بپێ و ئاستیکی زانستی  
بە دەست هێنا و لە میانەى ئەم کارەى دا دوو چاری گرتیکی تر دەبێتەوێ کە  
بپیتییە لە ترسی لە بپیرچوون. هەلبەتە ئەم جورە ترسەش بە شوین کەوتن و  
بە کرداری کردنی زانیاری بنبەر و چارە دەکری و قوتابی لێ رزگار دەبێ،  
و هەندێ زانیان لەم بارەى وە فەرموویانە: (من أراد أن لا ينسى الحديث  
فليعمل به) واتە: کە سێک بپووی فەرموودەى لە بپیر نەچیتەوێ بە کاری پێ  
بکات!.

## ۳- قوئاغی کۆتایی:

لە کۆتایی رێگا و کات و زەمەنى کەوتنە سەرشانى ئەرکی پراگە یاندنیش دا  
فیرخواز دیسان گیرۆدەى ترس دەبێتەوێ، ئەویش ترسانە لە ستم و زۆری

نۆرداران و چاوسورکردنه وه کانیان، یان له پلان و داوو ته له که کانی خراپه کار و ئیبلیسه کانی جنۆکه و و ئاده می ، به وه پیشنان و پیشاندانی ته ماعی دونیایی هه و لدان به مه ره می گۆرینی و لادانی ..

فیخرخوای دامه زراو:

ده رمانی ئه م ترسه ش ته نیا پشت به ستنه به خوای مه زن و دلۆقان (التوکل علی الله) و دامه زراوی به وه ک ده فه رمووی: ﴿فأصدع بما تؤمر وأعرض عن الجاهلین، إنا کفیناک المستهزئین﴾<sup>(۱)</sup>.

له کۆتاییدا ده ئیم:

حه قی خۆیه تی له لایه ن لایه نی په یوه ی ندار چاویک به میتۆد (المنهج) و پرۆگرامی ناوه نده کانی زانسته شه رعیه کان دابخش یتندریته وه و ده ستکاریه کی گونجاو و له باری له گه لدا بکری به شیوه یه ک سه ره له نوێ به شیوازیکی تازه و ریک و توکمه دا برژیند ریته وه و چاکسازیه کی ته واوی تیدا بکری، تاله م هه ل و مه رج و ئان و سات و سه رده مه ی ئیستادا قوتابییانی ئه م ناوه نده زانسته شه رعیه ش شان به شانی سه رجه م ناوه ند و مه له بده زانستی و نه کادیمیه کانی تر هه نگاو بنین و دوانه که وی به میتۆد (المنهج) یکی گشتگیر و هه مه لایه ن و له بار و گونجاو پێ بنینه گۆرپه پانی کار و چالاکی و گۆرپانکاری به رچاو بخولقیینن و پله و نمره ی چاک به ده ست به یینن له پیشغه بردنی ئاستی زانیاری و پیشکه شکردنی خزمه تیکی فره و هه مه جۆر به گه ل و نیشتمانیان، که پێویسته له م به رنامه و پرۆگرامه نوێ یه دا ئه م چه ند خاله ی خواره وه ی تیدا ره چاو بکریین:

أ- سه رجه م زانسته شه رعیه کان وه کو: (ته فسیر و فه رمووده و زانسته کانی قورئان و فه مووده ناسی و عه قیده و فقه و هتد.) و زانسته

ئالیه‌کان وه‌کو: (نه‌حو و صرف و به‌لاغه و منطق و هتد.) وه زانسته  
هاوچه‌رخه‌کان وه‌ک: (میژو و ماتماتیک و گه‌ردوون ناسی و سروشت ناسی و  
هتد.) له‌خوگرتبی و گرینگیان پی درابن.

ب- سه‌رچاوه زانسته‌کان به‌پی‌ی قوناغه‌کانی سه‌ره‌تایی و ناوه‌ندی و  
دوا ناوه‌ندی و تاد دابه‌ش بکرین، واته: قوناغه‌ندیان تیدا بکرئ چی تر به  
سیسته‌می هه‌په‌مه‌کی کار نه‌کرئ!

ج- پتویسته‌گشت سه‌رچاوه‌کانی تی‌کرای قوناغه‌کان له‌لایه‌ن  
ده‌سته‌یه‌کی پسیپور (المتخصص) هه‌لبژیردین و ده‌ستنیشان بکرین و  
هاوکات له‌گه‌ل ره‌چاوکردنی هه‌لبژاردنی سه‌رچاوه‌ی پاک و ساغ و راست و  
به‌لگه‌دار ئاسان و شیاو.

د- هه‌روه‌ها پتویسته‌چی تر به‌ناپه‌وا له‌نیوان زانیاری به‌ئامرازه‌بیه‌کان  
و شه‌ریه‌کان هه‌ده‌ف و وه‌سیله‌تی‌که‌ل به‌یه‌ک بکرین و به‌جیا پیناسه‌بکرین  
و خه‌لکی تیدا سه‌رگه‌ردان بکرین و زانیاریه‌ شه‌ریه‌کان به‌په‌راویز بکرین!

### چوار: زیده‌رویی له‌شهرم و شه‌رمی.

قوتایی وا هه‌یه‌ئه‌وه‌نده شه‌رمه‌ته‌نانه‌ت ناتوانی و شه‌رم ده‌کات پرسیار  
له‌ماموستاکه‌ی بکات، یان ئه‌رکی سه‌رشانی چی‌به‌چی بکات و زانیاریه‌که‌ی  
به‌ده‌ورویه‌را بگه‌ییتن!

بۆیه‌له‌ده‌رئه‌نجامی ئه‌مه‌دا خو‌ی بی‌به‌ش ده‌کات له‌زۆر بابته‌ و زانسته‌ی  
هه‌مه‌جۆر و به‌ر بلاو و زیانیکی فره‌ش له‌خو‌ی ده‌دات..

پیغه‌مبه‌ری ره‌وشته‌به‌رزیش ﷺ له‌م باره‌یه‌وه‌نمونه‌به‌ئافره‌تانی  
ئه‌نصار ده‌هینیت‌وه، که شه‌رم و حه‌یاو حه‌شمه‌ت نه‌بۆته‌ریگر له‌به‌رده‌م  
هه‌ول‌دانیان بۆ شه‌ره‌زایی په‌یداکردن له‌ئاینیان! وه‌ک ده‌فه‌رمووئ: ((رحم الله

نساء الأنصار لم يمنعهن الحياء أن يتفقهن في دينهن))<sup>(۱)</sup>.

هروهها (مجاهد) یش۔ ره حمهتی خوی لی بیت۔ ده لی: (لایتعلم العلم مستح ولا مستکبر)<sup>(۲)</sup> واته: نه شهرمن ونه خو به گه وره گر زانیاری فیتر ده بی.

خوینه ری به ریژ:

وریا به به هله له مه سه له که حالی نه بی نیعه، که باس له شهرم و حه یا ده که بین نه وه ناگه یه نی که شهرم و حه یا به شیوه یه کی گشتی کاریکی سه لیبی یه و نه بی خوی لی دووره په ریژ بگری، نا، نه خیر نیعه نه وه مان گه ره ک نیه، به لکو نیعه مه به ستمان نه و جوره شهرم و شهرمنی یه، که له سنورو چوارچیوهی شهرعی و سروشتی خوی ته جاوژ ده کات و ده ترازی و ده رنه نجامیکی خراب و نه خواستاراوی لی نه که ویته وه و زیان به فیترخواز ده گه یینی!

(ابن القيم) ره حمهتی خوی لی بیت گوتوویه تی: (وللعلم ست مراتب: أولها حسن السؤال، الثانية: حسن الأنصات و الاستماع، الثالث: حسن الفهم، الرابعة: الحفظ، الخامسة: التعليم، السادسة: وهي ثمرته، العمل به ومراعاة حدوده)<sup>(۳)</sup> واته: زانیاری شه ش پله ی هه یه: یه که م جوان پرسیارکردن، دووه م: به ریکی گوی لی گرتن و خو بی ده نگ کردن، سی یه م: چاک تیگه یشتن، چواره م: له به رکردن، پینجه م فیترکردن، شه شه م، نه مه یان بریتی یه له به ره مه که ی که کاریکی کردن و چاوه دیزی و پاراستنی سنوره کانیه تی بیگومان پله ی یه که م و دووه م به راشکاو ی ته واو ناماژه به پابه ندببون به نه ده ب و شهرم و حه یا وه ده که ن.

۱ - رواه البخاري.

۲ - الجامع في طلب علم الشريف/ص - ۱۸۸

۳ - توجهيات ضرورية لطالب العلم، من (مفتاح دار السعادة/ص - ۱۸۴).

## پینج: په له کردن له فتوادان و کیتاب دانان.

پنویسته قوتابی په له نه کات له فتوادان و نووسین و کیتاب دانان، به لگو زه زوره بهر له وهی به م کاره هستی هه ول و ته قه لا بدات و رهنج بکیشیت بؤ خو پینگه یانندن و ساز و ناماده کردن به مه به ست و مرامی هه ستان به م کاره قورس و پر مه سنولیه ته و به ده ستهینان و نیشاندانی توانست و لی هاتووی و شایسته یی خو ی!

چونکه نه نجامدانی نه م کاره هم له باربردنی هزر و بیر و توانست و توانایه، که پیش هاتنه به ره م و پینگه یشتنی، که هه ندی له زانایان به (الأجهاض الفکری) ناوزه دی ده که ن، هه میس خو کونا هبار کردن و تاوانبار کردن، چونکه پیغه مبر ﷺ ده فرمووی: ((من أفتي بغير علم، كان إثمه على من أفتاه))<sup>(۱)</sup> واته: که سیک فه توای به هه له و بی زانیاری بؤ بدری تاوانه که ی له سه ر نه و که سه یه که فه توا که ی بؤ داوه.

ثیمامی (مالک) یش - ره حمه تی خوی لی بیت - گو توو یه تی: (من سئل عن مسألة فينبغي له قبل أن يجيب فيها أن يعرض نفسه على الجنة والنار، وكيف يكون خلاصه في الآخرة ثم يجيب فيها)<sup>(۲)</sup> واته: گه که سیک له باره ی مه سه له یه که وه پرس یاری لی کرا، پنویسته بهر له وهی وه لام بداته وه به هه شت و دوزه خ و چونی ته تی خه لاس بوون له دواړوژ بهینیتنه بهر چاوی، نینجا پاش نه مه وه لام بداته وه!؟.

۱ - رواه أبو داود عن أبي هريرة بإسناد حسن.

۲ - الجامع في طب علم الشریف/ص-۲۲۲، (اعلام الموقعین/ج ۴ ص-۲۱۸)

## شەش: ھەلە و كەم و كورتى زانايان كوردنە بيانوو پاساو:

پيويسته باباي فيرخواز كاتى كەم و كوپى و ناتەواوى، يان بۆچوونىكى ھەلە و سەھو ساتمە كوردنى زانا و پيشەوايانى ئىسلامى بەرچاودە كەوئى، بەمە دلخۆش و خۆشحال نەبىت و نەيكات بە بيانوو پاساوبۇ خۆى و دللى خۆى بەمە نەداتەوہ!

چونكە بەلگە ھىنانەوہ بە ھەلخلىسكان و ساتمە كوردنى زانايان تا بلئى كارىكى ھەلە و نادروست و نابەجئىيە، چونكە زانا و چاوساغ و پيشەوايانى ئىسلامىش ھەك ھەر تاكىكى ترى كۆمەلگا مروفن، دەگونجى ھەلە و كەم و كورتى و ناتەواويان ھەبئى و دوچارى ھەلەى زانستى و كردارى (العلمى والعملى) ببن، ھەك پىغەمبەرى پيشەوا ﷺ دەفەرموئى: ((كل بني آدم خطيء وخير الخطائين التوابون))<sup>(۱)</sup> واتە: تىكرپاى ئادەمىزادەكان ھەلەكارن و چاكترىن ھەلەكارانىش تۆبەكارانن كەواتە نابئى و ناگونجى كەس بەبئى ھەلە تىبگەين و چاودەپوانى بئى ھەلەبئى و ناتەواوى لەھىچ مروفئىك بكەين و كەس بە (معصوم) بزائىن.

(ذوالنون المصري) دەربارەى ئەوانەى بەلگە بە ھەلە و پەلەكانى زانايان دەھىننەوہ و لە راستەشەقام لادەدەن گوتووويوتى: (جعلوا قليل زلات السلف حجة أنفسهم، ودفنوا كثير مناقبهم) ۲ واتە: كەمىك لە ھەلە و ساتمە كوردنەكانى زانايانىان كوردووتە بەلگەى خۆيان، كەچى نؤرئىك لە چاكە و پىاوتەى و جوامئىرىيان شاردۆتەوہ و باسشىيان ناكەن!.

۱ - أخرجه الترمذي وابن ماجه.

۲ - توجيهات ضرورية لطالب العلم/ص - ۶۲.

## خویندکاری به پیز:

زه روره تو وه کو قوتابیه کی - زانسته شه رعیه کان له به رامبه ره له و  
ناته واویه کانی زانایان هه لسو کهوت بکه ی و هه لویست ده ریری و ویزدان  
بکه یته سهنگی مه حه ک و به کاری بیئی، تاکو هه رزه کارانه و ناره زومه ندانه  
بریار ده رنه که ی و به هه له دا نه چی ! .

جا نیمه وه کو هاریکارکردنیك و یارمه تی دانیک چه ند رینمایه کت له م  
باره یه وه پیشکه ش ده که یین، تاکو به رچاو رونانه تر و ژیرانه تر له هه مبه ر نه م  
مه سه له یه دا هه لس و کهوت بکه ی و هه لویستی راست و دروست و به جی  
هه لبریزی:

۱- تاکه مه به ست و پالنه رت بۆ وروزاندنی هه له و هه لخلیسکانه که  
راستکردنه وه ی مه سه له که بیئت و به س، مه رام و مه به ستی تری له پشته وه  
نه بی و حه شار نه درایی.

۲- پیویسته هه له و گورپین و لادان (إنحراف) تیکه ل به یه کتر نه کرپین و له  
یه کتر جیا بکرپینه وه و نه خرپینه تایی ته رازوویه که وه، چونکه هه ندی هه له و  
ساتمه کردن جی ئی ئومییدی و لیخۆشبوون و لیبووردنن به و پییه ی، که  
نه نجامده ره که ی ته واو راستی و ره وایی مه سه له که ی له لا روون و ئاشکرا نیه  
و که مترخه می و ساخته یی تیدا نه کردووه، به لام هه رچه ندی لادان و خۆ  
گورپینه به تاوان و جهریمه یه کی زل له قه له م نه درئ و قابیلی چاوپۆشی  
لیکردن و لیبووردن نیه، چونکه بابای لاری (منحرف) لایه نی راستی یه که ده رک  
ده کاو ده ییناسن، که چی لی لاده داو په نا ده باته بهر به لگه و پاساوی لاواز و  
پیچه وانه و دژ له گه ل به لگه ی به هیژ و راست و به جی بۆ مه رامی تایبه تی  
خۆی و بی په روا موماره سه ی ده کات!



۲- هر کاتیک شتیکت بۆ ساغ بووهوه، که ئەمه هه‌لخیسکانه، یان بۆچوونیکێ هه‌له‌یه، یان لاوازه یان فه‌تویه‌کی بێ به‌لگه‌یه له لایه‌ن زاناو پێشه‌وایانه‌وه، پتویسته ده‌سه‌به‌جێ و بێ دوو دلێ و راوه‌ستان پشتی تێبکه‌ی و کاری پێ نه‌که‌ی، چونکه هه‌ر ئەم هه‌لویست و ره‌فتاره ده‌سته‌به‌ری نه‌وه‌یه دووچاری فایرۆسی لادان و هه‌لخیسکان و ساتمه‌کردن نه‌بیت.

له کۆتاییدا ده‌لێم:

فیرخوازی ژیر و لیزان و بیدار و به‌ویژدان ئه‌و فیرخوازه‌یه، که هیچ کات هه‌له‌و که‌م و کورتی زانا و پێشه‌وایانی پسپۆری بواریک له‌ بواره‌کان ناکاته پاساو و ئاسته‌نگ نه‌ بۆ لادان و هه‌له‌کارییه‌کانی خۆی، نه‌ بۆ که‌ک و به‌هره‌وه‌رنه‌گرتن له‌ به‌ره‌م و که‌له‌پوور و چاکه‌و خیری زاناو پێشه‌وایان، به‌لکو ریک به‌ پێی ئەم بنه‌ماو پرهنسیپه‌ ته‌عامول ده‌کا که ده‌لێ: (( خذ ما صفا ، دع ما کدر )) واته: نه‌وه‌ی ساف و ساغ و دیار و روونه‌ بیگره‌و ده‌سته‌ به‌ری بکه، واز بینه‌ له‌وه‌ی که شلوی و لێله‌!

هه‌روه‌ها به‌هزی هه‌له‌و که‌م و کورتیه‌کانه‌وه‌ کاریان به‌که‌م نه‌زانێ و تۆمه‌ت و پڕو پاگه‌نده‌ی جۆراوجۆریان ناخاته پال و بۆ هه‌لنابه‌ستی و په‌له‌ ناکات له‌ حوکم دان به‌سه‌ریانه‌وه، به‌لکو تا بۆی بکری و بلوی ریی تی بجی عوزر و پاساویشیان بۆ ده‌هینیته‌وه، قه‌ناعه‌تیشی به‌م حقیقه‌ته‌ هه‌یه که ده‌لێت: (( من فضائل الرجال ان تُعدَّ معایبهم )) واته: له‌ چاکه‌و جوامیری پیاوان نه‌وه‌یه که عیب و هه‌له‌کانیان بژمێردرین.

جهوت: به وهرگرتنی که مه شارهزایی و زانیارییه که قه ناعه تکردن.

یه کیکی تریش له وانه ی که پیویسته زانستخوازن خوی لی دور بگرن و له خوی نه وه شیننه وه و نزیکه نه که ون، قه ناعه تکردنه به به وهرگرتنی که مه شارهزایی و زانیاریه که، نابی قوتابی هر که بره زانیاریه کی به دهست هینا، یان بپوانامه یه کی زانستی وهرگرت، ئیدی دوی نه مه پالی لی بداته وه و چی تر نه گه پئی و داوی زانیاری پتر نه کات، به بیانوی نه وه ی گوايه به و بره زانیاریه به پری خوی له ئاوی دهر دینئی و نه وه نده ی به سه و پیویستی به چی تر نیه، ئیتر هه ولدان و به رده وام بوونی زیاتری بۆ چی یه !

به لام نه وه ی راستی بی هر فهدیک به م شیویه به بیر بکاته وه تابلی ی هه له یه و له بیر کر نه وه که یدا ساتمه ی کردوه، چونکه هه مومان ده زانین که پیغه مبه ر ﷺ سه ره پای هه بوونی پله ی به رزی پیغه مبه رایه تی له بواری زانیاریش له چله پۆپه و لووتکه ی هه ره به رز دا بووه، که چی هیشتاش خوی پهره ردیگار پیی نه فه رمووی: ﴿وَقُلْ رَبُّ زِدْنِي عِلْمًا﴾<sup>(۱)</sup> واته: بلی: پهره ردیگارم زانیاریم بۆ زیاد بکه.

دیاره وه که ده ئین: زانست دهریایه کی بی بنه و سه ره تای هیه، به لام کۆتایی نیه و بی کۆتایه ! پیغه مبه ری سه ره ریش ﷺ فه رموویه تی: ((منهومان لا یشبعان: طالب علمٍ وَطَالِبٌ دُنْيَا))<sup>(۲)</sup>. واته: دوو ئاره زوومه ند تیژ نابن: داواکاری زانست و داواکاری دونیا.

( ابن عبد البر) گوتوویه تی: (قتادة) فه رموویه تی: ( لو كان أحدٌ يكتفي من العلم بشئٍ لاكتفى موسى - عليه السلام - ولكنه قال: ﴿هل أتبعك على أن

۱ - طه/ ۱۱۴

۲ - رواه البزار وصححه الألباني في ( صحيح الجامع ) ج ۵/ص - ۳۷۴.

تعلمني مما غلّمتَ رُشداً<sup>(۱)</sup>.

خوینهری نازیز:

ئینجا نه گهر سه رنجی قسه و گوفتار و حال و چۆنیه تی هه لاس و که وتی هه ندی له زانایان بدهی له باره ی ئاره زوومه ندی و بهره دامبوون و هه ولدانیان بۆ وه دهست هینان و دهست خستنی زانیاری، سه رسام ده بیت و واقت ورده میتنی! بۆ نمونه:

أ- (ثعلب) که زانایه کی پسه پۆری زمانی عه ربی یه له باره ی (إبراهیم الحربی) ده لئ: (( ما فقدتُ إبراهیم الحربی من مجلسٍ نحوٍ أو لغوةٍ خمسين سنة ))<sup>(۲)</sup> واته: ماوه ی په نجا سال ده بی هیج کۆرێکی ریزمان یان زمانی عه ربی نه بووه و نه م بینیه که (إبراهیم الحربی) تیدا به شدار و ناماده نه بی.

ب- جارێک پرسیاریان له (عبدالله بن المبارك المروزی) کرد: نه گهر دوا ی مردن زیندوو کرابایه وه چیت ده کرد؟ له وه لامدا گو تی: (أطلبُ العلمَ حتى یأتیني ملك الموت ثانية)<sup>(۳)</sup> واته: دوا ی زانیاری ده که وتم تا بۆ جاری دووه م فریشته ی گیان (روح) کیشان ده هاته وه لام.

ج- (أبو زرعة) گو تویه تی: (كان أحمد بن حنبل يحفظ ألف ألف حديثاً)<sup>(۴)</sup> واته: نه حمه دی کۆری حه نبه ل- ره حمه تی خوا ی لی بی- هه زار هه زار فه رمووده ی له بهر بوو- واته ملیونیک! -.

۱- الجامع في طلب علم الشريف/ص- ۱۸۲، من جامع بيان العلم/ج ۱-ص ۹۵-۱۰۰

۲- معالم في طريق طلب العلم/ص- ۲۸۱

۳- هه مان سه رچاوه ی پیشوو/ص- ۲۸۰

۴- توجيهات ضرورية لطالب العلم/ص- ۱۴، من صفة الصفوة ۲/۳۳۷

د- (سليمان بن شعبة) یش گوتوو یه تی: (کتبوا عن أبي داود أربعين ألف حديث، وليس معه كتاب<sup>(١)</sup>) واته: نه بوداود بی نه وهی کیتابی پی بی چل هه زار فه رموده یان لئی ه وه نووسی یه وه !

ه- هه روه ها گوتراویشه: (( العلم ثلاثة أشبار، من دخل في الشبر الأول تكبر ، ومن دخل في الشبر الثاني تواضع، ومن دخل في الشبر الثالث علم أنه ما يعلم ))<sup>(٢)</sup> واته: زانیاری سی بسته، نه و که سهی چووه نیو بستی یه که م خوی به گه وره گرت، نه وهی چووه نیو بستی دووه م بی فیز بوو، نه وهی چووه نیو بستی سییه م زانی که وا هیچ نازانی !

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين  
وصل اللهم على محمد النبي الأمي، وعلى آله وصحبه وسلم

٢٠ / جمادي الثانية / ١٤٢٣ ك  
٢٩ / ثاب / ٢٠٠٢ ز

١ - هه مان سه رچاوهی پيشوو / ص - ١٥

٢ - حلیه طالب العلم / ص - ٥٧

## ناومرؤك

- پیشکش بی ..... ۵  
 پیشه کی ..... ۷  
 بی خوشکردن ..... ۱۱

### بهشی یه که م

- چهند خهسلهت و رهوشتیکی په یوهندی دار به خودی خویندکار ..... ۱۵  
 ۱- زانست به خوابه رستی دانان: ..... ۱۵  
 ۱- بهس خودا مه بهست بوون ( الاخلاص ) : ..... ۱۶  
 ب - پیکان و به پیئی شهرع بوون ( الصواب ) : ..... ۱۶  
 ۲- ترسان له خوا ﷺ : ..... ۱۷  
 ۱- کورته ترس - الخوف القاصر ..... ۱۸  
 ب - زیده پوئی له ترس - الإفراط في الخوف - : ..... ۱۸  
 ج - ترسانی مام ناوهندی: ..... ۱۹  
 ۳- ههست کردن به چاودیری خوا ﷺ : ..... ۱۹  
 ۴- دونیا به که م سهیر کردن - الزهد - : ..... ۲۰  
 ۵- خو به که م گرتن و بی فیزی : ..... ۲۲  
 ۶- به نارامی و خوراگری: ..... ۲۴  
 ۷- نهرم و نیانی ( الرفق ) : ..... ۲۶  
 ۸- چاوپوشی و لیبوردهیی : ..... ۲۷  
 ۹- زوو تووپه نه بوون و به حهوسه لهیی: ..... ۲۹  
 ۱۰- بۆ نیسلام به په رۆش و خه مخورو دلسۆزیوون: ..... ۳۰  
 ۱۱- پابه ند بوون به کیتاب و سوننه ته وه : ..... ۳۱

### بهشی دووهم

- چهند رهوشت و خهسلهتیکی په یوهندی دار به ژبیانی زانستی قوتابی ..... ۳۳  
 ۱- هیمهت به رزی ..... ۳۳  
 ۲- نه مانه تی زانستی ..... ۳۵  
 ۳- راستگویی (الصدق) ..... ۳۷

- ۴- په نا بردن بۆ لای خوا له زانست خوازیدا..... ۴۱
- ۵- گه شتی زانستی:..... ۴۲
- ۶- پاراستن و پاریزگاری کردنی زانیاری:..... ۴۴
- ۷- زانیاری پاراستن به نووسینه وه:..... ۴۷
- ۸- پیداجوونه وه و به سه رکردنه وه ی ده رخکراو (المحفوظات) هکان:..... ۴۹
- ۹- به فیرونه دانی کات و پاریزگاری کردنی ساته کانی ته من ..... ۵۰

### به شی سۆیه م

- به کار هینان و به کرداری کردنی زانست ..... ۵۵
- ۱- ده رک کردنی نیشانه کانی زانستی به سود ..... ۵۵
- ۲- زه کاتی زانسته که ت بده ..... ۵۶
- ۳- عیززه ت و سه ربه رزی زانایان ..... ۵۸
- ۴- له هه وڵی پارستنی زانستدا بوون نه ک پاریز له پله و پایه ..... ۶۷
- ۵- په پرتوکخانه که ت ..... ۶۸
- یه ک: بیرو باوه پ ..... ۷۱
- دوو: بواری خواپه رستی و به ندایه تی خوا ..... ۷۱
- سۆ: بواری خووپه وشت ..... ۷۲
- چوار: لایه نی شیوه و دیمه ن رواله ت ..... ۷۴

### به شی چواره م

- چاودیری کردن و راگرتنی ریزو حورمه تی ماموستا ..... ۷۷
- هه لئس و که وتی پیشینانمان له ئاقار ماموستایان دا:..... ۸۱
- چهند رینمایه کی پیویست ..... ۸۱
- یه که م: هه لبراردنی که سێکی شیاو بۆ خۆی به سیفه تی ماموستایه تی ..... ۸۱
- دووه م: فیرخواز نابئی خۆبه گه وره گر بئ ..... ۸۲
- سۆیه م: ماموستا که ت چاکترین و له بارترین پیشه نگیکه بۆتق ..... ۸۲
- چواره م: به ده ست هینانی به ته نگه وه بوون و به مشووری ماموستا ..... ۸۳
- پینجه م: تۆمارکردن و نووسینه وه ی هه ندی بابه ت و شتی پیویست ..... ۸۴

### به شی پینجه م

- هه‌ئس و کهوتی قوتابی زانستییه شه‌رعیه‌کان له نیو قوتا بخانه‌دا ..... ۸۵
- یه‌ک: گوێزایه‌لی براگه‌وره (الأمیر) ..... ۸۵
- دوو: په‌چاوکردنی گه‌وره و بچووکی ..... ۸۷
- ۱- لایه‌نی زانیاری ..... ۸۷
- ۲- بارو لایه‌نی ته‌قوا و پاریزکاری ..... ۸۸
- ۳- باری ژیری و هۆشمه‌ندی ..... ۸۸
- ۴- په‌وشت و ئاکار به‌رزی ..... ۸۸
- ۵- ته‌مه‌نداری ..... ۸۹
- سێ: بایه‌خدا ن به‌ پاک و خاوینی ..... ۸۹
- ۱- لایه‌نی دل و ده‌روونی ..... ۹۰
- ۲- پاک راگرتنی زمانی ..... ۹۱
- ۳- ده‌م ..... ۹۱
- ۴- جه‌سته (الجسد) ..... ۹۲
- ۵- قوتا بخانه ..... ۹۳
- چوار: دوانه‌که‌وتن له‌کاتی نوێزه‌کان و ده‌رس خویندن و ..... ۹۳
- پینج: پاراستنی کتیب و خراپ و بیسه‌ر و به‌ر نه‌کردنی: ..... ۹۴
- شه‌ش: هه‌ئس و کهوت و ره‌فتار کردن له‌گه‌ل میواندا ..... ۹۵
- ۱- پینشواری کردن: ..... ۹۶
- ۲- رووخۆشی و گوفتار شیرینی: ..... ۹۶
- ۳- ته‌وقه کردن: ..... ۹۷
- ۴- له‌ لای سه‌ره‌وه دانیشتانندی: ..... ۹۷
- ۵- خواردن و خواردنه‌وه پیدانی: ..... ۹۷
- ۶- به‌ ته‌نیا به‌ جێ نه‌هیشتنی: ..... ۹۸
- ۷- گه‌ل نه‌په‌نجاندن و سه‌غله‌ت نه‌کردنی به‌ هۆی قسه و پرسیااری نابه‌جی: ..... ۹۸
- ۸- به‌پێزه‌وه به‌پیکردنی: ..... ۹۸
- حه‌وت: ره‌فتار کردن له‌ گه‌ل هاوه‌ل و براده‌ردا: ..... ۹۹

- ههشت: رهوشتی خواردن و خواردنهوه و خهوتن و لهخهوههستان. ۱۰۲.....
- یهک: خواردن و خواردنهوه ..... ۱۰۲.....
- ۲- بهدهستی راست خواردن ..... ۱۰۳.....
- ۳- لهبهردهم خۆ خواردن و دهست دریز نهکرن بۆ ئهم لاونهولای ..... ۱۰۳.....
- ۴- عهیب و رهخنه نهگرتن له خواردن ..... ۱۰۳.....
- ۵- پالنه دانهوه لهکاتی خواردن ..... ۱۰۴.....
- ۶- دهست شوشتن و... دوعای کوتایی خویندن ..... ۱۰۴.....
- ۷- نهدهب و رهوشتی ناوخواردنهوه ..... ۱۰۴.....
- دوو: خهوتن و لهخهوههستان ..... ۱۰۶.....
- سێ: رهوشتی ئیزن وهرگرتن (الاستنذان) ..... ۱۰۷.....
- چوار: نهدهب و رهوشتی پزمین و باویشک ..... ۱۰۸.....
- پینج: رهوشتی قسهکردن ..... ۱۰۹.....

### بهشی شهشهم

نایا زانست لهگهڵ پاره و پوول و سامان بهراورد دهکری؟ ..... ۱۱۳.....

### بهشی چهوتهم

ههندی ناگاداری و وریاکردنهوهی پینووست ..... ۱۲۳.....

یهک: قسهکردن بهبێ زانیاری و شارهزایی: ..... ۱۲۳.....

دوو: ههولدان بۆ خۆ به زاناو شارهزا ناساندن و نیشاندان: ..... ۱۲۶.....

سێ: ترس و دلهپاوکی له ههههنگاونان ..... ۱۲۷.....

۱- قۆناغی سههتایی ..... ۱۲۷.....

۲- قۆناغی ناوهندی ..... ۱۲۸.....

۳- قۆناغی کوتایی ..... ۱۲۸.....

چوار: زیدهپۆیی له شهرم و شهرمنی ..... ۱۳۰.....

پینج: پهلهکردن له فتوادان و کیتاب دانان ..... ۱۳۲.....

شهش: ههله و کهم و کورتی زانایان کردنه بیانوو پاساو: ..... ۱۳۳.....

چهوت: به وهرگرتنی کهمه شارهزایی و زانیارییهک قهناعهتکردن ..... ۱۳۶.....

ناوهپۆک ..... ۱۳۹.....